

Дневникъ

(стенографски)

на

XVII^{то} обикновено Народно събрание

Първа редовна сесия.

84 заседание, петък, 6 мартъ 1915 г.

(Открито отъ подпрѣдседателя г. д-ръ И. Момчиловъ, въ 3 ч. 50 м. слѣдъ пладнѣ)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь М. Зелковъ: (Прочита списъка. Отсѣдствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Никола Атанасовъ, Салимъ Ахмедовъ, Иванъ Багаровъ, Христо Божички, Константинъ Бозвелиевъ, Александъръ Ботевъ, д-ръ Борисъ Вазовъ, Константинъ Василевъ, Милушъ Велчевъ, Василь Димчевъ, Иванъ Желевъ, Станю Златевъ, Дончо Златковъ, Георги Кирковъ, Петъръ Лисевъ, Тодоръ Лукановъ, Александъръ Малиновъ, Христо Марковски, Хафузъ Сѣдка Мехмедовъ, Василь Николовъ, Тодоръ Ноевъ, Методий Петровъ, Тодоръ Петровъ, Тотю Продановъ, д-ръ Фоти Симеоновъ, Илия Стоевъ, д-ръ Никола Стойчевъ, Георги Стоиловъ, д-ръ Паскаль Табурновъ, Константинъ Торлаковъ, д-ръ Йосифъ Фаденхехтъ, Ненко Храновъ, Крумъ Чапрашиковъ, Никола Шишковъ, д-ръ Божидаръ Ючормански и Илия Януловъ)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Отъ 245 народни прѣдставители отсѣдствуватъ 36; има налице нуждното число народни прѣдставители.

Обявявамъ заседанието за открито.

Съобщавамъ на Народното събрание, че г. Александъръ Малиновъ моли да му се разреши едногодневенъ отпускъ, за днесъ. Бюрото има право да му разреши, и му разрешава.

Народниятъ прѣдставитель г. Димитъръ Драгиевъ моли да му се разреши 6-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 10 того. Понеже г. Драгиевъ се е ползувалъ досега съ 10 дни отпускъ, остава право на Народното събрание да му разреши. Моля, ония народни прѣдставители, които сѣ съгласни да му се разреши исканиятъ отъ него отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Разрѣшава се.

Видинскиятъ народенъ прѣдставитель г. Тодоръ Петровъ моли да му се разреши, също така, 6-дневенъ отпускъ, отъ 2 до 7 т. м. Ползувалъ се е досега съ 9 дни отпускъ. Остава право пакъ на Народното събрание да му разреши. Който е съгласенъ да се разреши на г. Петрова искания отъ него 6-дневенъ отпускъ, моля, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Разрѣшава се.

Народниятъ прѣдставитель г. Костадинъ Василевъ моли да му се разреши 2-дневенъ отпускъ, за 6 и 7 т. м. Ползувалъ се е досега съ 14 дни отпускъ. Остава на Народното събрание да му разреши. Затова, моля, ония, които сѣ съгласни да се разреши на г. Василева 2-дневенъ отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Разрѣшава се.

Плѣвенскиятъ народенъ прѣдставитель г. Тодоръ Лукановъ моли да му се разреши 1-дневенъ отпускъ, за днесъ. Ползувалъ се е съ 19 дни отпускъ. Остава право на Народното събрание да му разреши. Който е съгласенъ да се разреши на г. Луканова 1-дневенъ отпускъ, моля, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Разрѣшава му се.

Постѣпило е питание отъ търновския народенъ прѣдставитель г. Паскаль Паскалевъ къмъ г. г. министритѣ на земледѣлието и на търговията, относително конфликта на цѣвклопроизводителитѣ съ захарнитѣ фабрики. Това питане ще се събщи въ прѣписъ на г. г. министритѣ и ще му се отговори.

Постѣпили сѣ:

Отъ Министерството на финанситѣ — законопроектъ за допълнение чл. чл. 11 и 17 отъ закона за общата митническа тарифа; за измѣнение на п. 2 отъ буква а на стр. 31 отъ таблицата за износнитѣ мита (тарифа Б) къмъ закона за бюджета на държавата за 1915 г.; на чл. 8 отъ закона за бюджета на държавата за 1914 г.; на ст. 379 отъ тарифа А за вноснитѣ стоки и на чл. 419 отъ закона за митницитѣ, 150 отъ закона за акцизитѣ и патентовия сборъ върху питиетата, и 50 отъ закона за тютюна. Този законопроектъ ще бѣде раздаденъ на г. г. народнитѣ прѣдставители и ще бѣде поставенъ на дневенъ редъ;

Отъ същото министерство — законопроектъ за измѣнение и допълнение нѣкои членове отъ закона за пенсиитѣ по гражданското и военното вѣдомства. И той ще бѣде раздаденъ на г. г. народнитѣ прѣдставители и поставенъ на дневенъ редъ;

Отъ Министерството на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве — законопроектъ за измѣнение на чл. 4 отъ закона за селскитѣ общини. Също така, ще бѣде раздаденъ и поставенъ на дневенъ редъ;

Отъ Министерството на войната — законопроектъ за разрѣшение на Министерството на войната за построяване на разни войскови здания и за отчуждаване нуждитѣ за тѣхъ мѣста. Ще бѣде раздаденъ и поставенъ на дневенъ редъ.

Пристапваме къмъ дневния редъ.

На първо мѣсто имаме: второ четене военно-сѣдебния законопроектъ — продължение на разискванията.

Има думата г. Янко Сакъзовъ.

Я. Сакъзовъ: Ние имаме подадени нѣколко питання, прѣдметътъ на които е твърдѣ важенъ и твърдѣ настоятеленъ. Питамъ: кога ще бѣде даденъ редъ да бѣде отговорено на тия питання? Вътрѣшнитѣ събития тѣй се сложиха,

отъ всѣкжде пристигатъ оплаквания тъй настойчиви, тъй тревожни, щото азъ не зная, какъ може прѣдседателството да не покани г. г. министритѣ да отговорятъ на тия питання! Сѣщото е и за интерпелацията; време е вече тя да бѣде турена на дневенъ редъ. Азъ говоря за 2-3 питання: за захарьта, за сѣбитията въ Варна, за посѣлването на хлѣба, за безработицата, и говоря въ сѣщото време и за интерпелацията, която сме подали.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: День за отговоръ на интерпелации ще бѣде слѣдующиятъ четвъртъкъ, а за питаннята — когато дойде г. министрътъ.

Я. Сакжзовъ: А, това не може, г. прѣдседателю, да продължава така. Не когато дойде г. министрътъ, но трѣбва да се помоли той да ни занимае единъ день съ това. Колкото по-скоро, толкова по-добъръ за всички.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Прѣдседателството взема актъ отъ това и ще помоли г. министра въ най-близкото засѣдание да отговори.

Я. Сакжзовъ: Вземете грижата върху си.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. докладчикътъ по военно-сѣдебния законопроектъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1021. На военно-полевитѣ сѣдилища при дивизинтъ и отрядитѣ сѣ подсѣдни:

а) всички военно-служаци, които служатъ въ частитѣ и учрѣжденията, и управленията на дивизията за всички прѣстѣпления, които не подпадатъ подъ вѣдомството на полковнитѣ сѣдилища;

б) всички граждани, които служатъ въ частитѣ и учрѣжденията на дивизията или отряда, или които слѣдватъ съ послѣднитѣ подъ разни прѣдлози, за всички прѣстѣпления и нарушения, и

в) жителитѣ отъ завоюванитѣ области, които дивизията или отрядътъ заематъ, додѣто въ тѣзи мѣста се откриятъ мѣстни военно-полеви сѣдилища“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1021, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1022. Военнослужащитѣ, които служатъ: при щаба на дѣйствующата армия, при щабоветѣ на отдѣлно дѣйствующитѣ армии, се сѣдятъ за всички прѣстѣпления, които не подлежатъ подъ вѣдомството на полковнитѣ сѣдилища отъ онзи полеви воененъ сѣдъ, дѣто заповѣдва главнокомандующиятъ или командующитѣ на армиитѣ. Сѣщитѣ разпореждания се правятъ и за гражданиитѣ, които служатъ при щаба на дѣйствующата армия, при щабоветѣ на армиитѣ или слѣдватъ съ тѣхъ подъ разни прѣдлози, за всички прѣстѣпления и нарушения“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1022, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1023. На мѣстнитѣ военно-полеви сѣдилища въ завоюванитѣ области сѣ подсѣдни:

а) жителитѣ на тия области, отъ сѣдебния районъ на сѣда, за всички прѣстѣпления и нарушения, и

б) всички военнослужаци, на които частитѣ и учрѣжденията се намиратъ въ сѣдебния районъ и не влизатъ въ състава на дивизинтъ, за всички прѣстѣпления, които не подлежатъ подъ вѣдомството на полковнитѣ сѣдилища“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1023, както се прочете, моля да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1024. На военно-полевитѣ сѣдилища при обсаденитѣ крѣпости и укрѣпени пунктове сѣ подсѣдни всички военно-служаци за всички прѣстѣпления, които не подлежатъ подъ вѣдомството на полковнитѣ сѣдилища и всички жители въ крѣпостъта или укрѣпения пунктъ, за всички прѣстѣпления и нарушения“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1024, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: Чл. 1025 се измѣнява така: (Чете)

„1025. На извънреднитѣ сѣдилища сѣ подсѣдни командиритѣ на бригади и по-горнитѣ отъ тѣхъ начальници“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1025, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1026. Всички избѣгали долни чиновци отъ войсковитѣ части и учрѣждения, както и заловенитѣ шпиони, се сѣдятъ отъ ония военно-полеви сѣдилища, въ районитѣ на които сѣ заловени“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1026, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1027. Военноплѣннитѣ се сѣдятъ отъ онѣзи военно-полеви сѣдилища, въ района на които се намиратъ на постоянно стоене“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1027, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1028. Възбуденитѣ дѣла противъ офицеритѣ отъ военно-сѣдебното вѣдомство, военнитѣ сѣдни, прокурори, тѣхни помощници и военни слѣдователи отъ разнитѣ военно-полеви сѣдилища, се прѣнасятъ за разсѣждане и разглеждане въ най-близкия военно-полеви сѣдъ до онзи, отъ състава на който е обвиняемиятъ“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1028, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1029. Могатъ да прѣнасятъ дѣлата отъ единъ сѣдъ въ другъ:

а) командующитѣ на армиитѣ въ военно-полевитѣ сѣдилища при дивизинтъ,

б) военнитѣ губернатори въ военно-полевитѣ сѣдилища въ завоюванитѣ области;

в) министрътъ на войната въ военно-полевитѣ сѣдилища въ царството, и

г) главнокомандующиятъ въ всичкитѣ категории полеви военни сѣдилища“.

В. Молловъ: Тукъ, въ точка б, ще трѣбва да поправите: „въ мѣстнитѣ военно-полеви сѣдилища въ завоюванитѣ области“ — да се прибави „мѣстнитѣ“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. д-ръ Петъръ Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ мисля, че постановленията на чл. 1029 не бива да се приематъ и не бива да ставатъ законъ. Щомъ като се урежда начинътъ, по който ще се разрѣшаватъ прѣпирнитѣ за подсѣдностъта, щомъ като сѣ установени органитѣ, които ще бждатъ натоварени да се занимаватъ съ разглеждане на заведени, възбудени вече дѣла, азъ не знамъ по силата на какво правило, по силата на какъвъ принципъ може да се даде право на командующитѣ на армиитѣ, на военнитѣ губернатори, на министра на войната и на главнокомандующията да прѣнасятъ, по силата на нѣкаква властъ, дѣлата отъ единъ сѣдъ въ другъ.

Чл. 1029 постановява, че командующитѣ на армиитѣ могатъ да прѣнасятъ дѣлата въ военно-полевитѣ сѣдилища при дивизинтъ; военнитѣ губернатори — въ военно-полевитѣ сѣдилища въ завоюванитѣ области; министрътъ на войната — въ военно-полевитѣ сѣдилища въ царството; главнокомандующиятъ — въ всичкитѣ категории полеви военни сѣдилища. Разбирамъ, че, единъжъ едно слѣдствие възбудено, едно обвинение установено, образува се дѣло, което

трѣбва да се насрочи и да се разгледа отъ даденъ сѣдъ, кѣдето живѣе войникътъ или офицерътъ. И веднага се дава право на извѣстни началници да прѣмѣстватъ дѣлото отъ този сѣдъ, въ който обвиняемиятъ очаква да се разгледа неговото дѣло, въ единъ другъ сѣдъ. Това е противно на основния принципъ, който ние искаме да прокараме, доколкото е възможно, и въ настоящето законодателство: сѣдътъ да бѣде определенъ прѣдварително, а не слѣдъ като се събератъ доказателствата; да установимъ учрѣжденията, обвиняемиятъ да познава учрѣждението, като свой естественъ сѣдъ, който ще го сѣди.

Понеже виждамъ, че правилата въ чл. 1029 сѣмъ противни на сѣществующия принципъ въ гражданското право и на оня принципъ, който досега се мѣчехме да запазимъ въ настоящия законъ, азъ ходатайствувамъ г. министърътъ на войната да се съгласи този членъ да бѣде прѣмахнатъ. Нѣма защо, слѣдъ като сѣмъ учрѣдени сѣдилищата, да даваме права на извѣстни началници — това сѣмъ сѣ началници — да прѣмѣстватъ дѣлата отъ единъ сѣдъ въ другъ. Това не е съгласно съ никакъвъ принципъ, съ никаква теория; то може да бѣде опасно, то може да компрометира даже висшата началническа властъ, когато тя прѣмѣства едно дѣло отъ единъ сѣдъ въ другъ.

Ако, разбира се, г. министърътъ не се съгласи, ще трѣбва да ни даде обяснения, защо, каква нужда той намира, че налага да стои това постановление. Следъ това ще искамъ да направя прѣдложение.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. военниятъ министъръ.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Въ комисията или, по-добрѣ да кажемъ, въ комисията този въпросъ се третира и се прие същата редакция, по вишегласие, поради слѣдующето обстоятелство. Понеже нѣма други сѣдебни инстанции, освѣнъ една, затова е прѣдоставено на старшитѣ началници въ армията да правятъ това, което при обикновената гражданска процедура вършатъ сѣдилищата. Тѣй щото, това е вотирано въ цѣлата комисия, съ болшинство на гласовѣтъ.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: По тоя членъ има слѣдното прѣдложение отъ г. д-ръ Джидрова: (Чете) „Чл. 1029 се заличава“. Който приема това прѣдложение, да си вдигне ржката. (Малцинство) Не се приема.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: Въ буква б приемамъ поправката на г. Моллова: военнитѣ губернатори въ „мѣстнитѣ“ военно-полевѣ сѣдилища.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1029, както се прочете, заедно съ поправката, която приема г. докладчикътъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1030. Прѣпирия за подсѣдностъ между военно-полевитѣ прокурори се разрѣшава отъ сѣда окончателно, при когото е прокурорътъ, който е почналъ прѣпирията“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1030, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„Глава III.

За разслѣдването.

1. Общи наредби.

1031. При законенъ поводъ и достатъчно основание за да се почне едно углавно дѣло, лицата, които иматъ право да възбуждатъ углавно прѣслѣждане, възлагатъ на военно-полевитѣ слѣдователи да произведатъ разслѣждане“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1031, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1032. Разслѣдването е единственото срдство за издирването на прѣстѣпленията и нарушенията и то се извършва отъ военно-полевитѣ слѣдователи при съдѣйствието на

военната и гражданска полиция и подъ наблюдението на съответния военно-полевѣ прокуроръ“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1032, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1033. По прѣстѣпленията: бѣгство, самонараняване, ограбване ранени, за бунтъ, подстрѣкательство къмъ бунтъ, подстрѣкательство, прѣдвидено въ чл. 167 отъ наказателния законъ, шпионство, разпространяване вредни слухове и фактове отъ страхъ, малодушие, нарушение воинското чинопочитание и подчиненостъ, разслѣждане не се прави само когато прѣстѣплението е очевидно; въ този случай началникътъ, следъ като получи нуждитѣ свѣдѣния, като: името и прѣзимето на обвиняемия, дѣянието, въ което се обвинява, доказателствата за извършеното дѣяние и кои свидѣтели трѣбва да се извикатъ въ сѣда, изпраща ги веднага до полевия воененъ прокуроръ съ писмо, въ което излага кой е обвиняемиятъ, какво е извършилъ, че се прѣдава на сѣдъ и кои свидѣтели да се повикатъ въ сѣда“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Владимиръ Молловъ.

В. Молловъ: Г. г. народни прѣдставители! При първото четене на законопроекта стана въпросъ, за редакцията на чл. 1033, и въ своята рѣчь г. военниятъ министъръ се съгласи, че тази редакция може да допуша извѣстно колебание, извѣстни съмнѣния. Съмнѣнието или, по-добрѣ, опасението, което ние изказахме се заключава въ туй, че постановлението на чл. 1033, при едно по-широко тълкуване, може да се приложи и къмъ мѣстнитѣ военно-полевѣ сѣдилища, т. е. да се прилага и къмъ гражданскитѣ лица въ царството, когато то е обявено въ военно положение, или, както се казва, въ мирно врѣме. Тази неяснотъ сѣществува и сега, при всичко че намѣренето на законодателя, споредъ моето разбиране, е да ограничи чл. 1033 само върху военно-полевитѣ сѣдилища при армията. Защото се говори, че началникътъ, като получи нуждитѣ свѣдѣния, той прави това разпореждане; обаче сѣществующиятъ правилникъ за военното положение, който, споредъ моето разбиране, трѣбва да се отмѣни изрично въ постановлението, въ които той се намира въ противорѣчие съ този законъ, дава известни права на комендантитѣ по възбуждането на углавно прѣслѣждане, и може би, въ единъ даденъ случай, подъ понятието началникъ, да се разбере и комендантътъ. Това ние мислимъ, че не трѣбва да се допуша.

И заради туй, за да бѣде текстътъ на чл. 1033 по-ясенъ и по-категориченъ, азъ ходатайствувамъ къмъ чл. 1033 да се прибави слѣдната забѣлжка: „Това постановление не се прилага спрѣмо гражданскитѣ лица, когато дѣйствуватъ мѣстнитѣ военно-полевѣ сѣдилища“. По тоя начинъ постановлението на чл. 1033 остава въ сила само за военно-полевитѣ сѣдилища при армията, а пъкъ за гражданскитѣ лица въ царството при военно положение ще се пазѣ общиятъ редъ, общитѣ правила, които сѣмъ посочени въ настоящия законъ, т. е. нѣма да има опасностъ, че нѣма да стане едно разслѣждане, и безъ разслѣждане да бѣдатъ привлѣчени гражданитѣ подъ углавна отговорностъ и направо да бѣдатъ изправени да отговарятъ прѣдъ единъ воененъ сѣдъ.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. д-ръ Йосифъ Фаденхехтъ.

Д-ръ И. Фаденхехтъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ напълно подкрѣпямъ прѣдложението, което направи г. Молловъ, като ще изтъкна, че и мисълта на самия законодатель, въ случая на съставителя на проекта, е била именно такава. Азъ мисля, че отъ изброяването на прѣстѣпленията, които сѣмъ посочени въ чл. 1033, именно: бѣгство, самонараняване, ограбване ранени, бунтъ, подстрѣкательство къмъ бунтъ, шпионство, особено на първитѣ — бѣгство, самонараняване, ограбване — послѣ, разпространяване вредни слухове и фактове отъ страхъ и малодушие, се разбира, че се касае за прѣстѣпни дѣяния, които могатъ да бѣдатъ извършени само въ дѣйствующата армия и въ врѣме на война, защото бѣгство може да има само при война, а сѣщо и самонараняване и ограбване на ранени. Та тази е мисълта на законодателя, като се изхожда отъ това именно, че подобно дѣяние, като бѣгство, самонараняване, ограбване на ранени, извършено въ самата частъ, ще може веднага да

стане известно напълно на началника на частта, та да няма нужда да се прави едно особено разследване чрез съдебен следовател, а е достатъчно да се съберат само сведенията, които началникът има на разположение, да се припратят те на прокурора, и той, въз основа на тия сведения, да може да състави веднага обвинителния акт. Върно е, че по-нататък, в чл. 1064, е дадено право на прокурора, когато намъри, че дадените от началника сведения не са пълни, да иска допълнително разследване. Но сигурно е, че в повечето случаи, поради самото естество на тѣзи дѣяния: бѣгство, самонараняване, ограбване на ранени, ще може въз основа на тѣзи сведения да състави обвинителния акт. По никой начин не може да се допусне, че се е мислило — азъ вѣрвамъ, че г. военниятъ министъръ ще се съгласи съ това — да се прилага тази съвършено изключителна наредба, която изключва прѣдварителното слѣдствие, извършено отъ военния слѣдовател, и къмъ гражданскитѣ лица, когато тѣ се сѣдятъ отъ мѣстнитѣ военно-полеви сѣдилища, значи, при военно положение. Но за да стане тая мисль ясна и за да няма по-сетѣ съмнѣние върху истинската смисль на чл. 1033, трѣбва да се приеме тая забѣлжка, която прѣдлага г. Молловъ.

Х. Бояджиевъ: А шпионството?

Д-ръ И. Фаденхетъ: Шпионството пакъ се разбира. Ако въ мирно врѣме намѣришъ шпионинъ, няма защо да го разследвашъ толкова бързо. Но когато въ врѣме на война дойде нѣкой облѣченъ като попъ или ходжа, както е имало случаи на Чатаджа да дохождатъ да водятъ прѣговори, какъ да се изселятъ жителитѣ на нѣкои села, които сѣ между двѣтъ огнени линии, а въ сѣщностъ се оказва, че сѣ прѣдрешени офицери, няма какво да се разследва. Но ако въ мирно врѣме въ прѣдѣлитѣ на царството се залови нѣкой слѣзълъ въ нѣкой хотелъ и има връзки съ този или онзи, кой началникъ ще го даде подъ сѣдъ, въз основа на какви сведения? Това не се е и мислѣло; имало се е прѣдъ видъ разследването въ врѣме на война при дѣйствующата армия.

За да стане по-ясно, нека се каже именно туй, което прѣдлага г. Молловъ съ забѣлжката — че туй няма да се прилага по отношение на гражданитѣ, когато дѣйствуватъ мѣстнитѣ военно-полеви сѣдилища.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Василь Коларовъ.

В. Коларовъ: Г. г. народни представители! Както при първото четене на тоя законопроектъ, тъй сѣщо и при неговото разглеждане въ комисията, азъ се обявихъ най-енергично и рѣшително противъ чл. 1033. Днесъ, когато специално тоя членъ е поставенъ на разглеждане, азъ още единъжъ, като се обявявамъ сѣщо тъй рѣшително противъ него, като настоявамъ за съвършеното му извърляне отъ законопроекта, ще си позволя да влѣза въ по-подробно обсъждане на материята, която разглежда.

Г-да! Нека не се забравя едно нѣщо: ние разглеждаме единъ законопроектъ, който урежда едно изключително правосѣдие. Е добре, чл. 1033 дохожда пъкъ да създаде едно ново изключение на изключението, което цѣлятъ законпроектъ прави въ областта на правосѣдието. Чл. 1033 прѣдвижда една процедура, която е двойно изключителна. Ако, въобщо, тоя законопроектъ се оправдава съ особенитѣ условия, особенитѣ нужди, въ които се намира народътъ, армията, въ врѣме на война или въ врѣме на военно положение, ако по такъвъ начинъ, казвамъ, се оправдава изключителното правосѣдие, то искаме да знаемъ какъ сѣ мотивитѣ, щото и това изключително правосѣдие да бѣде по единъ невъзможенъ начинъ двойно форсирано, като се прави изключение на единъжъ създаденото изключение. Г-да! Както другитѣ правосѣдни закони, тъй сѣщо и тоя, поставя въ основата на углавния процесъ разследването. Нѣма, не съществува, не може да съществува углавенъ процесъ, прѣди да съществува едно прѣдварително разследване, каквото и да бѣде то; нѣкакво разследване трѣбва да съществува. Вие не можете, първо, да вземете единъ обвиняемъ, единъ подозиратъ, безъ да му кажете, въ какво се обвинява той, и направо да го изправите прѣдъ неговитѣ сѣдии и да му разгледатъ процеса. На второ мѣсто, вие не можете да поставите така сѣщо въ подобни условия единъ сѣдъ, вие не можете, безъ да дадете на тоя сѣдъ една прѣдварителна материя, прѣдварително установени нѣща, да искате да се произнесе той по сѣдбата на единъ

обвиняемъ. Вие правите тукъ едно изключение на основнитѣ принципи, които лежатъ въ основата на всѣкакъвъ углавенъ процесъ. Вие просто отричате углавния процесъ, вие го прѣвърщате съ главата надолу, вие го прѣвърщате въ единъ абсурдъ, въ едно отрицание на всѣкакво правосѣдие.

Г-да! Въ общия военно-сѣдебенъ законъ, вънъ отъ официалното, формалното слѣдствие, се прѣдвижда и тъй нареченото дознание, което началникътъ повелява да бѣде извършено отъ единъ офицеръ. Е добре, въ настоящия случай даже и дознанието, което сѣ пакъ може да прѣдставлява известна, макаръ и малка, гаранция, и то е изключено. Вие го замѣнявате тукъ съ нѣкакво си писмо, което началникътъ, който има право да възбужда углавно прѣследване, ще напише и ще го прати на прокурора, и въ това писмо ще пише името и прѣзимето на обвиняемия, въ какво се обвинява и кои сѣ свидѣлитѣ. И това писмо замѣства всѣкакво прѣдварително слѣдствие, всѣкакво прѣдварително ориентирание въ прѣстъплението, всѣкаква прѣдварителна подготовка на процеса, който ще има да се разглежда.

Г-да! Въпросътъ съвсѣмъ не тъй лекъ, съвсѣмъ не е тъй маловаженъ, както може да се чини на пръвъ погледъ. Когато човѣкъ чете тоя членъ, нему му се струва, че, най-послѣ, няма какво тукъ много-много да се разисква върху една много ясна работа. Касае се за едно „очевидно“ прѣстъпление — понеже чл. 1033 прѣдвижда специална, изключителна, бърза процедура за „очевиднитѣ“ прѣстъпления. „Очевидно“ прѣстъпление! Но кѣе е „очевидно“ прѣстъпление? Г-да! Въ углавната наука досега не съществува дефиниция за тъй нареченото „очевидно“ прѣстъпление. Въ юриспруденцията отъ цѣлъ свѣтъ вие няма да намѣрите опредѣление отъ какъвто и да е компетентенъ органъ за едно „очевидно“ прѣстъпление. Нѣма „очевидни“ прѣстъпления. Прѣстъплението е прѣстъпление, което се извършва при известни условия; то има своя съставъ. Обаче дефиниция за „очевидно“ прѣстъпление не съществува. И кажете ми вие, г-да, които ще дадете на военнитѣ сѣдии, които не сѣ юристи — отъ които само единиятъ е, може би, юристъ, останалитѣ сѣ не юристи — а обикновени офицери, да прилагатъ и тълкуватъ чл. 1033, кажете ми, моля ви се, повтарямъ, какво ще разбиратъ тѣ подъ думитѣ „очевидно прѣстъпление“! Вие, г. г. законодатели, чието тълкуване на закона ще има авторитетъ за тѣхъ, какво сѣдържание влагате въ понятието „очевидно прѣстъпление“? Азъ веднага се питамъ, до какво се отнася очевидността при едно очевидно прѣстъпление? Отнася ли се тя само до факта, до дѣянито, или се отнася до углавната квалификация на това дѣяние? Защото прѣстъплението винаги има два елемента: отъ една страна, то има известенъ, фактически, материаленъ съставъ, обаче, отъ друга страна, то има една юридическа квалификация. Е добръ, до какво ще се отнася очевидността? Това вие не казвате въ закона, вие не можете да го кажете, защото не съществува очевидностъ нито за единия, нито за другия елементъ на прѣстъплението.

По-нататкъ. Да приемемъ, че очевидността ще се отнася до фактитъ, до дѣянито, извършено отъ даденъ обвиняемъ. Добръ, г-да, дали очевидността ще се заключава въ това, че прѣстъплението е извършено прѣдъ очитѣ на началника, който има право да възбужда углавно прѣследване, или тя ще се заключава въ това, че прѣстъплението е извършено въобщо прѣдъ единъ началникъ офицеръ, или най-послѣ, тя ще се заключава въ това, че за това дѣяние има очевидци, свидѣтели? Очевидно е, г-да, че очевидността ще се отнася до всички ония дѣяния, на които сѣ присѣдствували очевидци, свидѣтели. Но, г-да, тогава абсолютно всички дѣяния въ военно врѣме, огромното мнозинство отъ дѣяния на войницитѣ, при особения битъ на войната, ще се извършватъ въ присѣдствието на свидѣтели и, слѣдователно, абсолютно всички войнички прѣстъпления въ врѣме на война или при военно положение, ще могатъ да бѣдатъ считани за очевидни прѣстъпления. И по такъвъ начинъ вие ще вкарате въ чл. 1033, въ тази изключителна, двойно форсирана процедура, абсолютно всичкитѣ дѣяния, които войницитѣ могатъ да извършатъ въ врѣме на война и които дѣяния могатъ да се считатъ за прѣстъпни дѣяния.

Или вие ще приемете, ще сметете, че очевидността ще се отнася, тъй да се каже, до квалификацията на това дѣяние, до прѣстъпния характеръ на това дѣяние? Но, въ такъвъ случай, неужели началникътъ — единъ обикновенъ началникъ, който не е юристъ — ще да е компетентното лице, което ще опредѣли очевидния прѣстъпенъ характеръ

на дадено дѣяние? Очевидно е, че юристът, слѣдователъ много по-добър е поставенъ, по-добър е квалифициранъ да извърши тази работа, тази деликатна работа, отколкото началникътъ на една войскава часть. Но, г-да, имайте прѣдъ видъ, че тукъ се касае за прѣстѣпления извънмѣрно сложни, касае се, напр., за прѣстѣплението „подстрѣкателство къмъ бунтъ“, прѣстѣпление, което по своя деликатенъ характеръ задава много голѣми трудности, озадачава даже и много изтънчени юристи, когато искатъ да се ориентиратъ въ него. Е добре, за квалифицирането на едно подобно дѣяние, дѣяние отъ подобно естество, вие призовавате единъ обикновенъ войсковъ началникъ и нему давате такава властъ, такава компетентностъ, че неговата квалификация да се счита просто по закона за очевидна, която не подлежи абсолютно на никакво съмнѣние и която сѣдѣтъ чисто и просто ще трѣбва да възприеме. Вие ще се съгласите, г-да, че тъй нарѣчениятъ „очевидни“ прѣстѣпления, по своята си юридически невъзможностъ, ще се прѣвърнатъ въ сѣдство, щото всѣко прѣстѣпление, извършено въ една часть отъ единъ войникъ или отъ единъ гражданинъ — тогава, когато чл. 1033 се отнася и до граждани — да може да бѣде подведено подъ разпореждането на чл. 1033, да подпадне подъ тази изключителна процедура, която регулира чл. 1033.

Г-да! Нека се помни още едно. Очевидниятъ характеръ на прѣстѣплението нѣма да го опрѣдѣли сѣдѣтъ, който ще разглежда „очевидния“ процесъ; „очевидниятъ“ характеръ на прѣстѣплението ще съществува по силата на закона, прѣди още дѣлото да отиде въ сѣда, прѣди даже дѣлото да отиде у прокурора. Този характеръ, този отпечатъкъ на него, че то е прѣстѣпление „очевидно“, ще му даде още началникътъ; началникътъ чисто и просто е компетентенъ да опрѣдѣли процедурата, която ще слѣдва дадено прѣстѣпление. Началникътъ ще каже: това прѣстѣпление е очевидно и като очевидно, азъ пиша само писмо, азъ не го пращамъ на слѣдователя, азъ го пращамъ само на прокурора, съ имената на обвиняемитъ и съ имената на свидѣлитъ; дѣлото трѣбва веднага да отиде въ сѣда, веднага трѣбва да слѣдва и присѣдата. — Веднѣжъ прѣдоставено на началника да опрѣдѣли очевидния характеръ на прѣстѣплението, тогазъ, питамъ, каква ще бѣде сѣдбата на това дѣло прѣдъ сѣда? Сѣдѣтъ, г. г. народни прѣдставители, ще бѣде изправенъ прѣдъ единъ свършенъ фактъ, за него ще съществува прѣдварително дадено, установено, че това прѣстѣпление е едно прѣстѣпление очевидно — затуй то собствено е слѣдвало тази кѣса процедура. То е очевидно, то не подлежи на споръ. Каква ще бѣде, тогава, задачата на сѣда? Чисто и просто да опрѣдѣли, кой законъ ще трѣбва да бѣде приложенъ, какво наказание ще трѣбва да бѣде наложено на обвиняемия. Сѣдѣтъ ще се прѣвърне въ единъ органъ, който оформява онова, което прѣдварително началницитъ сѣ рѣшили и постановили.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ зная, че вие ще кажете: сѣдѣтъ, въ всѣки случай е сѣдѣтъ, той ще сѣди; ако нѣма доказателства, нѣма да осѣди. Добрѣ, г-да, но ако е тъй, защо тогава съществува прѣдварителниятъ стадий на процеса, защо съществува прѣдварително слѣдствие? Неужели прѣдварителното слѣдствие е само една форма за затрудняване, за забавяне на процеса? Прѣдварителното слѣдствие е единъ необходимъ стадий за правилно раздаване на правосѣдие. Правосѣдие нѣма и не може да бѣде правилно упражнено безъ прѣдварително слѣдствие. Слѣдователно, аргументътъ, какво сѣдиитъ ще внимаватъ и ще сѣдятъ по своята съвѣсть, нѣма абсолютно никакво значение. Тѣ могатъ да бѣдатъ най-добритъ, най-безпристрастнитъ сѣдии, обаче тѣ, при чл. 1033, ще бѣдатъ поставени при условия, щото поставениятъ прѣдъ тѣхъ обвиняемъ да бѣде обязательно осѣденъ. Тѣ ще считатъ своята длѣжностъ само сведена къмъ едно оформяване на онова, което прѣдварително началницитъ сѣ рѣшили да му прѣдставятъ.

Г-да! Когато човѣкъ прочете чл. 1033 и прѣстѣпленията, които сѣ изброени въ него, той ще дойде до заключение, какво почти всички прѣстѣпления, които могатъ да бѣдатъ извършени отъ войници, могатъ да подпадатъ подъ процедурата на чл. 1033. Защото, собствено, тая номенклатура, която законътъ прави въ чл. 1033, почти че изчерпва всичката прѣстѣпна дѣйностъ на войницитъ при военно положение или въ врѣме на война. Слѣдователно, въпросътъ се касае тукъ за едно ужъ изключително положение, което, въ края на краищата, ще стане общо правило, ще стане обща процедура, и всички останали наредби на този законъ ще изгубятъ всѣкакво значение. Цѣлниятъ институтъ на сѣдебнитъ слѣдователи въ войсковитъ части ще изгуби всѣкакво значение и всички ония постановления, какво

всѣки процесъ трѣбва да бѣде прѣдшествуванъ отъ прѣдварително слѣдствие, ще изгубятъ всѣкакво значение въ практиката. Въ края на краищата всички процеси по прѣстѣпления, извършени отъ войници или граждани въ даденъ случай ще могатъ да бѣдатъ подведени подъ процедурата на чл. 1033. Но, г. г. народни прѣдставители, опасението, което се изказва тукъ отъ прѣдговорившитѣ, нѣма никакво съмнение, е твърдѣ основателно; даже и слѣдъ приемането на прѣдложението, направено отъ г. професоръ Моллова, все пакъ дѣйността на военно-полевитъ сѣдилища по процедурата на чл. 1033 нѣма да се ограничи само до войници, които сѣ часть отъ дѣйствующата армия, защото въ закона сѣ посочени редъ случаи, кѣдето и граждански лица сѣ подсѣдни на военно-полевитъ сѣдилища при частитѣ отъ дѣйствующата армия. По такъвъ начинъ на тази изключителна процедура ще бѣдатъ подвържати и множество граждани, които по никакъвъ начинъ не се числятъ къмъ каквато и да бѣде войскава часть.

Г-да! Въ тѣзи изключителни постановления на закона лежи една извънмѣрно погрѣшна мисль. Законодателтъ или правителството считатъ, че, за да може една войскава часть да бѣде държана въ покорностъ, въ дисциплина, за да може тя да изпълни назначението, което ѝ се възлага, необходимо е да съществува едно страшилище надъ главитъ на войницитъ въ формата на едно изключително, на едно форсирано, бързо военно правосѣдие, необходимо е въ всѣки моментъ войницитъ да знаятъ, че за всѣко неподчинение и за всѣко отклонение отъ правилата на чинопочитанието и на военната дисциплина, тѣхъ ги чака сѣдѣтъ и тежко наказание. Е добрѣ, г-да, това схващане е свършено погрѣшно. Ако мислите, че само чрезъ подобни заплашвания ще поддържате дисциплината въ българската армия и ще гарантирате нейния успѣхъ, вие дълбоко се мамите. Съществуватъ редъ условия, които опрѣдѣлятъ количеството на прѣстѣпленията въ една армия; въ даденъ моментъ една и съща армия, едни и същи войници могатъ да бѣдатъ примѣрни войници, могатъ да се подчиняватъ строго на съществуващата дисциплина, могатъ да изпълняватъ прѣданно задачата, която имъ е възложена, а при по-други условия, същитѣ тѣзи войници могатъ въ очитѣ на закона да се прѣвърнатъ въ тежки прѣстѣпници, които законътъ свирепо наказва. Е добрѣ, ако вие искате да поддържате въ армията дисциплината, ако вие искате тя да разрѣшава задачитѣ, които ще ѝ възложите, тукъ именно трѣбва да съсрѣдоточите вашето внимание: трѣбва да създадете условия, при които армията да не върши прѣстѣпления. На първо мѣсто между тѣзи условия е материалната обстановка Г-да! Днесъ въ нашата страна съществува безработица, днесъ материалнитѣ основи за съществуване на огромната часть отъ българския народъ, на народа, който утрѣ, когато го повикате, ще съставлява армията, сѣ разкладени. Даже и въ 1912 и 1913 г., когато войната продължи, когато материалното положение на българския народъ, безспорно, стоеше несравнено по-горѣ, отколкото то е днесъ, и тогава въ градоветъ се създадохъ условия, които благоприятстваха за изникването на бунтове, на вълнения, на безредици. Азъ ще ви припомня случая въ Пловдивъ, кѣдѣто прѣзъ зимата на 1912—13 г. огромно количество бѣдни жени и майки на войници, които се намираха на бойното поле, останали безъ хлѣбъ, отишли прѣдъ градския домъ и прѣдъ коменданството да искатъ хлѣбъ или мѣжкетъ си. Ставатъ безредици, извършватъ се прѣстѣпления, които могатъ да бѣдатъ квалифицирани като бунтове. Е добрѣ, г-да, тѣзи условия, въ които се намираха сѣмействата на войницитъ, намиращи се на бойното поле, влияятъ върху духа, и онзи войникъ, който знае, че неговото сѣмейство, неговата жена и дѣца сѣ оставени да умиратъ отъ гладъ, не може да има моралното спокойствие, не може да има психологическитѣ условия, при които само той може да бѣде единъ добъръ и дисциплиниранъ войникъ. Той ще се вълнува, той ще бѣде разсѣянъ, той може да прояви и малодушие, той може, слѣдователно, да извърши дѣяния, които подпадатъ подъ ударитѣ на наказателнитѣ закони. И сега, на този войникъ вие псказвате военния сѣдѣтъ. Но какво струва вашиятъ воененъ сѣдѣтъ, какво струва куршумътъ, съ който ще го плашите, когато цѣлниятъ неговъ вжтрѣшенъ миръ е разтревоженъ, когато равновѣсието на неговитѣ душевни сили е разклатено, когато той не може да се уравни, да се успокои, когато не може да се отдаде спокойно на работата, която е призванъ да върши? Г. г. народни прѣдставители! Ако тѣзи условия съществуваха въ 1912 и 1913 г., днесъ тѣ съществуватъ въ много по-страшни размѣри, и доказателство за това вие вече имате — имате вече варненскитѣ пе-

чални случки. Г. г. народни прѣдставители! Извѣстни крѣгове могат да ги обясняватъ както щатъ, могат да дирятъ въ тѣхъ подстрѣкателство, могат да дирятъ изразъ на нѣкакви си котерийни борби, но не забравяйте, че въ основитѣ на тѣзи безпорядици стои едно общо явление въ нашата страна — това е опасността отъ гладъ. Истински материаленъ гладъ заплашва съ десетки и стотици хиляди български граждани, сѣшитѣ тѣзи граждани, които утрѣ вие, ако намѣрите за необходимо, ще призовете въ армията да разрѣшаватъ националнитѣ задачи. Тѣхнитѣ жени и дѣца още днесъ падатъ на улицитѣ и примиратъ отъ това, че не сѣ яли нѣколко дена. Е добре, г. г. народни прѣдставители, какъ вие реагирате на това явление? — Вие ги внасяте чл. 1033. А ние ви казваме: нищо нѣма да ви помогне чл. 1033. И не само чл. 1033 — вие можете да постановите, щото никакъвъ сѣждъ да нѣма, а направо куршумъ — куршумъ да отпразна не само сѣдѣтъ, а и началникътъ върху онзи войникъ, който извърши нѣкое прѣстѣпление, но и това нѣма да ви помогне. Защото тукъ не се касае за отдѣлна личностъ, а за една колективна психология, защото военната дисциплина почива върху едно колективно съзнание, върху едно колективно чувство, върху единъ колективен инстинктъ. Тя не е дѣло на отдѣлното съзнание. Трѣбва цѣлния мораленъ организъмъ, който съставлява българския народъ, отъ който излиза армията, да бѣде морално здравъ, да бѣде психологически уравновѣсенъ, за да могатъ и отдѣлнитѣ единици, които го съставляватъ, да бѣдатъ тъй сѣщо уравновѣсени, да могатъ да се проникнатъ отъ задачата, която се възлага на българската армия. Е добръ, но вие систематически влошавате материалнитѣ условия за съществуване на тѣзи български войници, които утрѣ ще призовете въ армията. Вие оставате глухи на всички апели да се помогне на тази народна маса, да се помогне на безработнитѣ, на гладнитѣ. Вие дохождате дотамъ, щото фактически правите да възникватъ безредицитѣ, плодъ на лошия свѣтъ — глада. И вмѣсто да обърнете внимание на всичко това, вие съсърдочавате вашето внимание само върху едни изключителни военни закони.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателътъ г. д-ръ С. Иванчовъ)

Г. г. народни прѣдставители! Вие ще си гласувате тѣзи закони — въ това не се съмнявамъ. Гласувайте ги, обаче помнете, че въ чл. 1033 нѣма да намѣрите спасение. Чл. 1033, намѣсто да донесе онова, което вие очаквате отъ него, може да ви донесе тъкмо противоположни резултати. Вие можете чрезъ форсирано разстрѣлване на отдѣлни войници да налѣте вода въ кипящото масло и да създадете нѣщо много по-страшно отъ онова, което прѣдставлява прѣстѣплението на единъ отдѣленъ войникъ. Е добре, ние ви казваме: прѣди да мислите за чл. 1033, помислете за материалнитѣ условия за съществуване на българския народъ, слѣдователно, и на българската армия, която изхожда отъ този народъ; помислете за евтвнъ хлѣбъ, помислете за подпомагане на безработнитѣ. И ако, г. г. народни прѣдставители, вие извършите това, нѣма да имате нужда отъ чл. 1033. Но именно затова, защото вие нищо не сте направили за подпомагане на българския народъ, именно затова, защото вие нѣмате намѣрение да правите нищо, защото си правите оглушки, защото се приструвате, че не виждате онова, което въ дѣйствителностъ става, именно затова вие прибѣгвате къмъ чл. 1033. Азъ свършвамъ, като още веднѣжъ ви прѣдупрѣждавамъ, че чл. 1033, вмѣсто да изпише вѣжди, може да извади очи. (Ржкоплѣскане въ крайната лѣвица)

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. д-ръ Петъръ Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Г. г. народни прѣдставители! Вие си спомняте, че въ генералнитѣ дебати, въ принципалнитѣ дебати по цѣлия законопроектъ едно важно централно мѣсто заемаше чл. 1033 отъ проекта. Трѣбва да заявимъ още отъ началото, че постановленията на чл. 1033 се малко поумекчиха съ специалнитѣ постановления, които прие комисията въ чл. 1063: (Чете) „Когато военно-полевиятъ прокуроръ намѣри, че даденитѣ отъ началника свѣдѣния“ — визиратъ се онѣзи по чл. 1033 — „или разслѣдванята сѣ направени непълно, вслѣствие на което не може да се прави правилно задключение за сѣщността на дѣлото, само въ такъвъ случай той го поврѣща на слѣдователя за доразслѣждане“. Значи, когато слѣдствието не е пълно, поврѣща се за доразслѣждане, или когато по чл. 1033 началникътъ съобщи името, прѣзимето, обвинението на лицето за даденитѣ, изброенитѣ въ чл. 1033 прѣстѣпления, ако прокурорътъ намѣри, че сѣщността на дѣлото достатъчно не се установява — се казва

въ измѣненieto на чл. 1063 — той може да изпрати — може, това е негово право — да изпрати тази прѣписка, това прѣпроводително писмо на началника, на слѣдователя за разслѣждане. Азъ мисля, че г. военниятъ министъръ нѣма да схване като желание да се противопоставимъ, ако му кажемъ, че въведението въ чл. 1063 не е достатъчно по простата причина, че то е неизпълнимо. Ако г. министърътъ може да добие убѣждение по този текстъ, че ще се поправи грѣшката и ще се удовлетвори желанието на всичкитѣ партии, което се манифестира въ генералнитѣ дебати по законопроекта, да не се изпуска по принципъ слѣдствието въ никой случай, слѣдователно, и въ случаитѣ, изброени въ чл. 1033, добръ е, но ако той се убѣди, че дѣйствително нѣма смисълъ това постановление или нововъведение въ чл. 1063 трѣбва да се съгласи, налага му се длъжностъ да се съгласи да притури нѣщо, което да смекчи истински, да омокотвори постановленията на чл. 1033. Г. г. народни прѣдставители! Нашата парламентарна група чрезъ мене въ принципалнитѣ дебати изтъкна — и считамъ азъ че не съмъ длъженъ, не, ами че не е хубаво, всѣки моментъ да излагаме едни и сѣщи мисли — изтъкна по единъ ясенъ начинъ, че чл. 1033 е отстѣпилъ отъ общото правило за гаранциитѣ, макаръ и минимални, въ военнитѣ дѣла прѣзъ врѣме на война — едно отстѣпление, което не трѣбва да се допусне, противъ което ние се обявяваме, защото и така цѣлата военно-уголовна процедура е една процедура бърза, и колкото повече тя е бърза, сѣщеврѣменно колкото повече тя намалява гаранциитѣ, чѣ г.жданяна подждимъ, толкова повече тѣ е опасно. Това бѣше моето заключение, което азъ поддржамъ и отъ което не съмъ се оттеглилъ нито на една крачка. Г. министърътъ се мъчи да убѣди насъ и васъ, че се взематъ грижи да се гарантира по възможностъ подсѣдимиятъ. Ние искаме да видимъ тѣзи грижи.

Сега излизамъ изъ постановленията на чл. 1033. Иматъ се прѣдъ видъ дадени прѣстѣпления, които, споредъ законопроекта, сѣ „очевидни“. Азъ не искамъ да влизамъ въ философски разборъ, за да заключа за кого трѣбва да бѣдатъ очевидни, защото, г-да, за мене при едно просто тълкувание постановленията на закона сѣ ясни. Законътъ иска да каже — когато прѣстѣплението е „очевидно“ — не че тази дума отговаря точно на мисълта на законодателя, ами когато прѣстѣплението е отъ този родъ, щото заради него не се изисква особено много разслѣдвания, за да се установи фактътъ на дѣянието — не квалификацията, не спорътъ по това, какъ да го квалифицираме, подъ нормата на кой членъ отъ наказателния законъ да го подведемъ — защото, въ такъвъ случай, мисля, че това е работа на самия сѣждъ, най-напрѣдъ на прокурора, да кажемъ, въ обвинителния актъ и на самия сѣждъ. Но ясна е мисълта на закона: иска да каже, „когато прѣстѣплението е очевидно“ въ смисълъ дѣянието е очевидно. Напр., при *flagrant délit*: хванатъ прѣстѣпника на мѣстото на бѣгството, но понеже на началника нѣма да върва сѣдѣтъ, той трѣбва да постави и свидѣтели; виждатъ го два-трима свидѣтели, доказва се за началника, че тия свидѣтели сѣ видѣли, че той бѣга, и понеже бѣгството е прѣвѣдено въ чл. 1033, прѣпращатъ го. Или когато се намѣри едно лице въ прѣстѣпленията, изброени въ този членъ — то се самопризнава — считатъ го, че е очевидно. Но азъ не отричамъ — безъ да права тия разбори — че може да се създаде мѣжнотия отъ неясния текстъ на закона. Не искамъ да влизамъ въ възможността да се прави експлоатация съ този членъ. Прѣдполагамъ, че никой не иска да прави експлоатация съ този членъ.

Г. г. народни прѣдставители! Нека се доближимъ до неговата истинска мисълъ, за да видимъ съ какво слѣдъ комисията законопроектътъ се е повдигналъ въ гледището на гаранциитѣ за прѣстѣпнициитѣ, респективно за обвиняемитѣ. За бѣгство, самонараняване, ограбване на ранени, за бунтъ и пр. — дѣяния изрично изброени — разслѣждане не се прави. Това е отрицание на принципа за разслѣждането. Разслѣждане не се прави, само когато прѣстѣплението е очевидно. (Чете) „Въ този случай началникътъ, слѣдъ като получи нужнитѣ свѣдѣния“ . . . Азъ разбирамъ, че нужнитѣ свѣдѣния могатъ да бѣдатъ и устни, могатъ да бѣдатъ и писмени: въ военно врѣме канцеларията не е правило, канцеларията не е обичай, та могатъ да бѣдатъ и устни, — началникътъ долага еди-кой-си. „Слѣдъ като получи нужнитѣ свѣдѣния, като името и прѣзимето на обвиняемия, дѣянието, въ което се обвинява“ — бѣгство или ограбване ранени — „доказателствата за извършеното дѣяние“ — напр., дѣянието е видено отъ свидѣтели — „и кои свидѣтели трѣбва да се извикатъ въ сѣда“ — за да установятъ дѣянието — веднага прѣпраща това. Съставя, значи, една прѣписка, съ-

тавя, според мене, единъ рапортъ въ най-простата форма, при най-съкратена процедура, която можемъ да си я помислимъ на бойното поле. Прави рапортъ, изпраща го веднага до военно-полевия прокуроръ съ писмо, въ което излага името, прѣзметото, дѣянieto на лицето. (Чете) „Изпраща ги веднага до полевия воененъ прокуроръ съ писмото, въ което излага, кой е обвиняемиятъ“ — тѣзи сж свѣдѣнията — какво е извършилъ, че се прѣдава на съда, и кои свидѣтели да се повикатъ въ съда“. Вие виждате, г. г. народни прѣдставители, че началникътъ, по постановленията на чл. 1033, е задълженъ да даде единъ първообразъ на единъ обвинителенъ актъ. Той друго не дава, ами той изпраща единъ обвинителенъ актъ. Наречете го писменъ рапортъ, наречете го, както щете, но едно нѣщо е безспорно, че той не праща дознание, защото дознанието не е прѣдписано отъ закона, той не праща слѣдствие, защото слѣдствието не е прѣдшествувало неговата акция. Какво праща той? Праща единъ рапортъ, едни свѣдѣния за името и прѣзметото на дадено лице и за какво се обвинява то — че това е непрѣмънно отъ прѣстѣпленията, изложени въ казания членъ. Какво правимъ сега по-нататкъ? Нека докажемъ, доколко сж безмислени тия допълнения. Отивамъ въ чл. 1063. Какво прави прокурорътъ? Тамъ се казва, че ако тия свѣдѣния, както и разслѣдването, сж недостатъчни, за да направи прокурорътъ обвинителенъ актъ, той прѣпраща дѣлото, прѣписката, на слѣдователя, за да доразслѣдва, респективно, въ даденъ случай, да направи слѣдствие. Началникътъ праща името, прѣзметото и обвинението и казва: „Азъ имамъ свѣдѣния, че Иванъ Драгановъ е уличенъ или намѣренъ въ бѣгство, въ самонараняване, въ ограбване на ранени и е заловенъ отъ двама свидѣтели; посочвамъ тия двама свидѣтели — Стоянъ и Петканъ — моля Ви, да образувате дѣло и да се даде това лице подъ съдъ“. Това е неговото писмо. То не говори повече отъ това, че посочва името, прѣзметото, дѣянieto и свидѣлитѣ. Нѣма прѣписка, нѣма разслѣждане, нѣма дознание, нѣма свѣдѣния, събрани писмено, за да може прокурорътъ да ги чете и да каже: „Тия свѣдѣния, тия разслѣждания, това дознание не ме увѣряватъ въ достоверността, азъ ще счита, че прѣстѣплението не е доказано, слѣдователно, праща го на разслѣждане“. Ето какъ е смисълътъ. Ако приемемъ, че началникътъ, за икономия, придобие и устни свѣдѣния, — азъ приемамъ това отъ гледището на закона — тогава началникътъ дава писменъ рапортъ, който въ никой случай не може да каже повече отъ името, прѣзметото и обвинението, и въ такъвъ случай, понеже свидѣлитѣ ще се разпитватъ отъ съда и понеже съдътъ не дава материялъ, възъ основа на който прокурорътъ да даде своето заключение, очевидно е, че въ никой случай или въ всички случаи трѣбва да се извърши слѣдствието, защото прокурорътъ нѣма достатъчно материялъ, възъ основа на който да каже, има ли или нѣма достатъчно данни, тъй като даннитъ сж едни за всички случаи — голиятъ рапортъ на г. началника.

Ето защо, г. г. народни прѣдставители, изхождайки отъ съзнанието, даже отъ ваше гледище, да създадете единъ строгъ законъ, вие трѣбва да създадете едно правило смислено, едно правило, което ще има значение, едно правило въ такова направление, въ каквото комисията е искала да го постави, като отива къмъ гаранция на подсѣдимия, къмъ гарантиране на слѣдствието. Азъ не знаа, г-да, защо и комисията, и г. военниятъ министъръ, и неговитѣ помощници юристи не се съгласяватъ, когато тоя случай е толкова простъ и толкова ясенъ. Слѣдъ тая процедура, която възприемате въ новия законъ за сѣдопроизводството, защо не се съгласите да прѣмахнете постановлението на чл. 1033? Защо да се възбужда, както се вижда, едно негудование излишно, безсмислено? Ами тия сж по-главнитѣ прѣстѣпления. Та, за Бога, нима за тия прѣстѣпления нѣма достатъчна гаранция, нима само съ писмото на началника да възбуди дѣлото . . .

Х. Г. Поповъ: И доказателствата се пращатъ — има го въ члена. Заедно съ писмото се пращатъ и събранитѣ доказателства.

Д-ръ П. Джидровъ: Кои сж тия доказателства?

Х. Г. Поповъ: Вие казвате, че само единъ рапортъ се праща, а ние ви казваме, че се събиратъ и доказателства. Така е членътъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, че прѣкъсвайте. Пазете тишина.

Д-ръ П. Джидровъ: „По-добъръ за обвиняемия: ако не се установи прѣстѣпното дѣяние отъ свидѣлитѣ, ще го опра-

вдаятъ“. Ако можеше, г-да, така да се съгражда законодателство, друго е, но вие тогава не създавате законодателство, нѣмате цѣль, значи, искате да отворите вратата за обвиняемитѣ да се оправдаватъ.

Азъ искамъ да дамъ освѣтление на г. Попова. Въ чл. 1033 не се говори за други свидѣтели, освѣнъ тѣзи, които сж прѣдписани, които началникътъ посочва.

Х. Г. Поповъ: Събранитѣ доказателства.

Д-ръ П. Джидровъ: Какви доказателства ще се събератъ, г. Поповъ.

И. Т. Поповъ: За да се гради обвинението, нали трѣбватъ доказателства? Безъ доказателства какъ началникътъ ще каже, че еди-кой-си е виновенъ?

Д-ръ П. Джидровъ: Долниятъ началникъ пише до полковия командиръ — понеже нему принадлежи инициативата за обвинение — „Иванъ Драгановъ отъ моята рота избѣга, респективно се самонарани“. За установяване истинността на това, посочвамъ свидѣтели Стоянъ и Драганъ отъ същата рота. Изпращамъ азъ дѣлото до полковия командиръ, той да събира тия доказателства . . .

И. Т. Поповъ: Той ще вика и лѣкаря, защото не може безъ него.

Д-ръ П. Джидровъ: Лѣкарътъ може да ви помогне, г. Поповъ, само при нараняване. За Бога, при кражба, ограбване на раненитѣ, при бунтъ и при всички други прѣстѣпления, които се изброяватъ, лѣкарътъ е безпомощенъ.

И. Т. Поповъ: Азъ говоря за самонараняването.

Д-ръ П. Джидровъ: Азъ говоря за всички случаи: за бунтъ, подстрѣкательство къмъ бунтъ и пр. Еди-кой си се явява въ дружината и подстрѣкава. Посочвамъ свидѣтели Стоянъ и Петканъ. Полковиятъ командиръ, възъ основа на тия данни, прѣпраща дѣлото на прокурора, и тоя послѣдниятъ е длъженъ да възбуди дѣло.

И. Т. Поповъ: Ако се произведѣше слѣдствие, нали щѣше да установи същото туй, което се доказва отъ свидѣлитѣ?

Д-ръ П. Джидровъ: Вие твърдите, че всички клевети, които се донасятъ до началника, трѣбва да бждатъ подкрѣпени впоследствие, а ние твърдимъ друго: че въ врѣме на войната се развиватъ такива инстинкти, за които нито вие, нито азъ можемъ да гарантираме. Единъ началникъ може да бжде заблуденъ. Едни доказателства отъ различни съображения могатъ да бждатъ достатъчни да заблудятъ началника, и той да възбуди прѣслѣждане. Какво става при нормаленъ редъ? При нормаленъ редъ слѣдователтъ завеща слѣдствие, доказва се, защото той разпитва свидѣлитѣ и на едната, и на другата страна; той може да отиде на самото мѣсто да провѣри, и като се установи, че това е интрига, клеветничество, прѣкращава дѣлото съ заключение до прокурора. Нѣма мѣсто за обвинителенъ актъ, нѣма мѣсто за присѣда, нѣма мѣсто за терзание душата на този войникъ, който изпълнява своитѣ обязанности въ ротата и полка, където се намира. Това е нормалниятъ редъ. Ние искаме, по-нататкъ, да се викатъ свидѣлитѣ прѣдъ съда, за да могатъ да дойдатъ тамъ и прѣдъ лицето на съдиитѣ и на подсѣдимия да кажатъ каквото знаятъ, защото, ако сж лѣгали прѣдъ слѣдствието, прѣдполагаме, че тукъ не могатъ да лъжатъ. Ето ви една по-голяма гаранция. Ние винаги изхождаме отъ гаранцитѣ на подсѣдимитѣ. И като говори това, азъ изхождамъ отъ това гледище: не трѣбва да създаваме положения, които съ нищо нѣма да помогнатъ, нито за дисциплината, нито за правосѣдието. Азъ не виждамъ тукъ никакъвъ аргументъ. Ако всички тия прѣстѣпления, които се изброяватъ, сж най-важни и ако въобще ние правимъ такава бърза процедура, азъ не виждамъ никакъвъ смисълъ да стои въ този членъ на законопроекта инициативата на началника да възбужда дѣла, и не мога да разбера, защо г. военниятъ министъръ не е съгласенъ да я прѣмахне. Азъ не виждамъ защо се прави изключение отъ правилото за разслѣждане, освѣнъ за да мислимъ, че и това, което се дава съ слѣдствието, е много.

Г-да! Азъ ходатайствувамъ, г. министърътъ да се съгласи, щото да се гласува едно прѣдложение за заличване на чл. 1033.

Г. министърътъ ще си спомни — нека признаемъ — че не е добъръ схваналъ гледищата на партиитѣ по въпроситѣ.

Напр., той казва, че ние сме се обявили против неговия законопроект, имали сме гледища против армията и пр. — работи, които, според мене, сѫ криво разбиране. Ние нѣмаме за цѣль, г-да, — да го подчертая — да съкрѹшимъ армията, защото тя нѣма да пази само васъ.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Не сѣмъ казвалъ подобно нѣщо — че партийнитѣ гледища били противъ законопроекта.

Д-ръ П. Джидровъ: Вие не сте схванали нашето гледище. Вие казвате: „Вие сте противъ армията, слѣдователно, вие сте безпомощни“.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Абсолютно не. Само гледищата сѫ различни.

Д-ръ П. Джидровъ: Гледищата по организация на армията?

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Тѣ сѫ различни.

Д-ръ П. Джидровъ: Могатъ да бѣдатъ различни по главнитѣ въпроси, и нека се радваме, че сѫ различни. Гледищата по дисциплината и какъ да се създаде тя, ще бѣдатъ различни, тамъ ще се различаваме. Г. министре! Вие 30 години поддържате една школа; други хора могатъ да се възползуватъ отъ обстоятелствата на живота и да поддържатъ друго.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: За туй дебатираме.

Д-ръ П. Джидровъ: И затуй азъ си позволявамъ да Ви кажа, че това не допринася нищо. Недѣйте мисли, че по този начинъ ще се допринесе нѣщо. Нѣма нужда да споменваме работи, които трѣбва да бѣдатъ споменати тукъ, за да се види, че нашето внимание повече трѣбва да бѣде обърнато на друго мѣсто. Нека се погрижимъ да дадемъ на всички помощъ, за да могатъ гражданитѣ, като почувствуватъ помощта на държавата, да бѣдатъ естествени защитници на нашата страна.

Това е, което искахъ да кажа по чл. 1033.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Михаилъ Такевъ има думата.

М. Такевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Този членъ, 1033, е отъ онѣзи, върху които при първото четене се спрѣхме особено подробно, защото и съ него, както и съ нѣкои други постановления въ проекта за измѣнение нѣкои членове отъ военно-сѣдебния законъ, ние показвахме, че сме много добри българи, въ смисълъ, че се люшваме отъ една крайностъ въ друга. Миналата война доказа, че нашето военно-сѣдебно дѣло дѣйствува толкова мудро; двѣ години слѣдъ свършване на войната, и до днеска още, се търкалятъ дѣла по военно-полевитѣ сѣдилища, а има и слѣдствия, които, дали ще абутиратъ до сѣдебни дѣла, е още неизвѣстно. Днесъ, за да парираме този недостатѣкъ въ стария военно-сѣдебенъ законъ, отиваме въ друга крайностъ: днесъ искаме всичко да свършимъ въ 24 часа, и всичко това ущѣръбъ на истинското правораздаване.

Чл. 1033 нѣма друга цѣль, освѣтъ тѣзи прѣстѣпления, които сѫ изброени изчерпателно въ него, да получатъ своята санкция, ако е възможно, въ 48 часа. И затуй чл. 1033, комбиниранъ съ чл. 1069, прѣдставлява вече една голѣма опасностъ не само за гражданството, което не влиза въ редоветѣ на армията. Г. военниятъ министъръ, по прѣдложението на г. Моллова, се е съгласилъ да се внесе една поправка въ този членъ, а именно, че той не ще се прилага по отношение на гражданскитѣ лица при военно-полевно положение, но той ще се прилага спрѣмо онѣзи членове, които се намиратъ въ редоветѣ на армията, а нѣкогажъ още и по прѣстѣпленията, прѣдвидени въ чл. 167 на общия наказателенъ законъ. Стига да прочетемъ какво пише този законъ, за да разберемъ какво визиращъ чл. 1033. Чл. 167, за който говори чл. 1033, казва: (Чете) „Всѣкой, който чрѣзъ печатъ, публични рѣчи, викове или подканвания на публично мѣсто, чрѣзъ картини, изображения, фотографически и други символически емблеми подбужда военно-служашитѣ къмъ прѣстѣпления или нарушения, забранени съ военнитѣ закони, остави или правилници на дисциплината, наказва се:

Въ мирно врѣме — съ тъмниченъ затворъ отъ 1 до 3 години, а въ военно врѣме или въ врѣме на военно положение — съ строгъ тъмниченъ затворъ до 15 години“. Който извърши сѣщото дѣяние чрѣзъ тайно разпростра-

нение на печатни, ръкописни или литографиранни писма или произведения, или чрѣзъ тайни проповѣди или увѣщания, наказва се:

Въ мирно врѣме — съ строгъ тъмниченъ затворъ отъ 1 до 3 години, а въ военно врѣме или въ врѣме на военно положение — съ строгъ тъмниченъ затворъ до 15 години“.

Вижте какво е това прѣстѣпление: (Чете) „Който чрѣзъ печатъ, публични рѣчи, викове или подканвания на публично мѣсто, чрѣзъ картини, изображения, фотографически и други символически емблеми подбужда . . .“, и пр. Ако има едно прѣстѣпление сложно въ нашия наказателенъ законъ, то е именно това. Азъ сѣмъ поставилъ или сѣмъ нарисувалъ нѣкъде една емблема, военноточилникътъ, комендантътъ, да кажемъ, на гр. Враца, благоразсѣдилъ, че съ тази карикатура азъ подстрѣквамъ войнството къмъ бунтъ. Веднага взематъ тази карикатура и мене подъ конвой изпращатъ на военния прокуроръ. Прокурорътъ намира, че нѣма прѣстѣпление и прѣпраща дѣлото на г. началника съ докладъ, че нѣма прѣстѣпление. Но г. военноточилникътъ, г. комендантътъ казва: (Чете) „Чл. 1069. Дѣлата, които, по мнѣнието на военно-полевия прокуроръ, трѣбва да се прѣкратятъ или прѣбустановятъ, ги изпраща до съответствующия началникъ съ заключение. Ако началникътъ е съгласенъ, дѣлото се прѣкращава, въ противенъ случай, прокурорътъ е длъженъ да го внесе съ обвинителенъ актъ въ сѣда“. И така, прокурорътъ, нито слѣдователъ нѣматъ властъ да кажатъ на г. подпоручика, комендантъ на с. Бѣла-Слатина, че г. Х или У, какъвто и да бѣде той, по чл. 167, не е подстрѣкавалъ, че еда-коя си картина не съдържа въ себе си емблема на подстрѣкательство. Не, той е длъженъ да внесе дѣлото въ сѣда, да стои този човѣкъ затворенъ дотогава, докогато сѣдътъ ще се събере да се произнесе, дали тази картина е прѣстѣпна или не. Сѣдътъ го оправда, пушнаха го. Но г. военниятъ министъръ ще се съгласи съ мене, че ако има днесъ нѣщо въ просвѣтѣния свѣтъ, къмъ което да се стремятъ, то е да се намѣри гаранция да се не унищожава материялно и морално единъ неправилно подзрѣтъ човѣкъ.

Азъ при първото четене имахъ случай да ви кажа какъ даже нашето гражданско правосѣдие държи единъ гражданинъ въ силестренския затворъ три години. На третата година му се разгледа дѣлото и биде оправданъ, но бѣ пъкъ разоренъ. Неговото сѣмейство се дисперсира, неговиятъ имотъ бѣ опропастенъ и той самъ трѣбваше да си тегли куршума въ челото. Това ли желаете да правите? Не давате възможностъ на сѣдебния слѣдователъ да разсѣдва работата, не давате възможностъ на прокурора, който е съ юридическо образование, да каже дали има въ конкретния случай прѣстѣпление или не. Г. подпоручикътъ, случаенъ комендантъ на нѣкое мѣсто, ще каже, а не г. прокурорътъ, който има полковнически чинъ, който, слѣдователно, е началникъ на нѣкой пунктъ. Неговата дума е переметоварна. Прокурорътъ е длъженъ да се подчинява, той е длъженъ да внесе дѣлото съ обвинителенъ актъ и трѣбва да държи човѣка въ затвора дотогава, докогато сѣдътъ се произнесе. Азъ се питамъ: защо е всичко това? Спирамъ се изключително на чл. 167 отъ наказателния законъ, както виждате. И затуй моля г. военния министъръ, както се съгласи да се отстрани прилагането на този членъ по отношение на гражданскитѣ лица, да се съгласи да се заличи и чл. 167 отъ общия наказателенъ законъ, защото той не може по своето съдържание, освѣтъ да визиращъ едно специално прѣстѣпление, за което не може по този начинъ да се раздава правосѣдие.

Но, г. г. народни прѣдставители, азъ бихъ молилъ г. военния министъръ да се съгласи за съвършеното заличаване на чл. 1033. Защо? Защото законопроектътъ, както гласѣха неговитѣ добри мотиви въ началото, има за цѣль двѣ нѣща да постигне: първо, да отстрани мудността на бившето законодателство и да ускори правораздаването. Съгласенъ сѣмъ. Но като корективъ сѣжитѣ мотиви гласѣха да прѣдвидимъ всички гаранции за едно справедливо, за едно правилно, за едно закономѣрно правораздаване. Мотивитѣ казваха, че никога не трѣбва съ огледъ само на бързотата на правосѣдието да накрѣпваме материялната истина, начина, по който ще издиримъ тази истина, истинското правораздаване. Ако това е така, азъ се питамъ: ако вие за убийство, за тежки прѣстѣпления, каквито ги има въ общия наказателенъ законъ, прѣдвигате една обща процедура, която е доста съкратена, която доста ускорява правораздаването, защо и тукъ да не се направи това? Съ ст. 1031 много правилно постановявате: (Чете) „При законенъ поводъ и достатѣчно основание, за да се

почне едно углавно дѣло, лицата, които иматъ право да възбуждатъ углавно прѣслѣждане, възлагатъ на военнополовѣтъ слѣдователи да произведатъ разслѣждане. Чудесно, много хубаво. Така е и въ общото углавно сѣдопроизводство. При достатъчно основание и законенъ поводъ, който има право да възбужда углавно прѣслѣждане, съобщава на инспективната прокурорска властъ, на слѣдователя или на прокурора и започватъ сѣдебно слѣдствено дирене. Тѣй си му е редътъ. Обаче вие казвате, когато же се касае до прѣстѣпленията: бѣгство, самонараняване, ограбване ранени, да бунтъ, подстрѣкательство къмъ бунтъ, подстрѣкательства, прѣдвидени въ чл. 147 отъ наказателния законъ, шпионство, разпространяване вѣдни слухове и фактове отъ страхъ, малодушие, нарушение войнското чинопочитание и подчиненостъ, разслѣждане не се прави, само когато прѣстѣплението е очевидно. Кой е сѣдния, дали прѣстѣплението е достатъчно en flagrant délit — азъ така разбирамъ думата „очевидно“. Който е писалъ законопроектъ, вѣроятно, се е ръководилъ отъ една статия на гражданската углавна процедура, дѣто е казано: когато единъ господинъ се улови en flagrant délit, въ заварено прѣстѣпление, съ него се постѣпва така и така. Азъ искамъ тукъ да не допуснемъ думата „очевидно“, искамъ да замѣстимъ този юридически терминъ, защото въ нашата правна наука нѣмаме терминъ „очевидно“. За прѣстѣпленията имаме два термина: прѣстѣпления, които дохождатъ до ушитъ на слѣдователя по канала и прѣстѣпления, намѣрени на мѣстопрѣстѣплението — en flagrant délit. За прѣстѣпленията en flagrant délit въ Франция има даже въ гражданското углавно сѣдопроизводство съкратена процедура: щомъ заловятъ прѣстѣплението на мѣстопрѣстѣплението, веднага го турятъ на подсѣдимата скамейка и го сѣдятъ. Напр., намиратъ прѣстѣплението при касата, която той разбива — но това е голямо прѣстѣпление, тамъ сѣдебни за сѣдатели го сѣдятъ. Да вземемъ едно по-малко прѣстѣпление: заварватъ го съ хлѣбъ въ рѣка, който той открадва отъ фурната. Веднага го турятъ на подсѣдимата скамейка и го сѣдятъ. Всичко това се прави, за да могатъ дребнитъ заварени прѣстѣпления веднага да се санкциониратъ чрезъ репресии. Ако тукъ подъ думата „очевидно“ законодателятъ иска да каже en flagrant délit, заварено прѣстѣпление, то е друго нѣщо; ще трѣбва само да се направи едно малко обяснение, ще трѣбва да се даде една по-точна характеристика, която да не дава възможностъ на началника да произволични. Напр., взводниятъ офицеръ вижда, какъ войникътъ въ окопъ си тегли куршума въ рѣката и се самонаранява. То е en flagrant délit — заварва го на мѣстопрѣстѣплението. Или ако ротниятъ командиръ, взводниятъ офицеръ, или унтеръ-офицерътъ види, какъ войникътъ бѣга отъ позицията навѣтрѣ и го хване за ушитъ. Значи, той го заварва на мѣстопрѣстѣплението. Това не е очевидно прѣстѣпление; то е en flagrant délit. Доказателствата сѣ: тамъ има хора, които го виждатъ, началникътъ веднага го хваща, откарватъ го и го прѣдаватъ. Но който подстрѣкава къмъ бунтъ? Г. ротниятъ командиръ или подпоручикътъ намира, че нѣкой войникъ подстрѣкава къмъ бунтъ. За да не отида да търся примѣри изъ фантазията, ще взема единъ такъвъ отъ реалния нашъ животъ. Единъ войникъ стои въ окопитъ подъ Одринъ на 12 мартъ прѣзъ нощта. Неприятелътъ съзира, точно опрѣдѣля мѣстото на ротата и почва да я обсипва съ снопъ отъ шрапнели. Този войникъ казва: „Тѣзи поганци ни угадиха кѣдъ сме, нѣма ли още заповѣдъ да отстѣпимъ назадъ или да отидемъ напредъ, за да си изгубимъ дирята“. Само за тѣзи думи „нѣма ли още заповѣдъ да се отмѣстимъ отъ тукъ, за да изгубятъ тѣзи поганци нашата диря“, той биде даденъ подъ сѣдъ по ст. 237 отъ военно-наказателния законъ . . .

И. Т. Поповъ: И вие, г. Такевъ, считате, че не е прѣстѣпление, да говорите въ такъвъ моментъ прѣдъ войникътъ такива работи? Това е много голямо прѣстѣпление. Това е деморализация, ако щете.

М. Такевъ: . . . сега 1033 — има го изрично прѣдвидено — разпространяване вѣдни слухове и фактове отъ страхъ, малодушие и пр. И тукъ, значи, се прѣдвижда разпространяване на вѣдни слухове отъ страхъ. И така, този войникъ бѣше даденъ подъ сѣдъ, и сѣдътъ му турна петъ години затворъ. И той днесъ е въ затвора. Онѣзи, уважаеми г. министри, които си прѣдадоха орѣжието на неприятеля, които съ пушка въ рѣка заставиха артилериститъ да прѣдадатъ топоветъ на неприятеля, онѣзи, които избѣгаха къмъ неприятеля, онѣзи, които се прѣдадоха на неприятеля, бидоха

амнистирани, а този, който каза една дума — „нѣма ли бе, джанъмъ, малко да отстѣпимъ назадъ, да не ни трепятъ тѣзи поганци съ шрапнели?“ — лежи въ затвора осѣденъ на петъ години съ окови на краката. Азъ отведѣ ви казахъ, че ние, българитъ, сме хора на крайноститъ. Единъ день тукъ бѣхме много щедри: амнистирахме най-тежкитъ злодѣяния, които се извършиха въ врѣмето на войната въ редоветъ на армията; даже тѣзи, които откопаваха своя ротенъ командиръ да му взематъ златния зѣбъ, и тѣ бѣха амнистирани. А този невиненъ български гражданинъ, който казалъ само една невинна дума и останалъ пакъ въ окопъ, и пакъ влиза сутринта тържествено въ Одринъ, той днесъ лежи въ затвора и казва: „Това държава ли е? Моитъ другари, които се прѣдадоха на неприятеля, които избѣгаха отъ позицитъ, бѣха амнистирани, а азъ, който стояхъ на позиция и казахъ една невинна дума, азъ гния въ затвора“. Този гражданинъ има право да ви каже, че въ тази земя нѣма правда, че въ тази земя нѣма правосѣдие, че въ тази земя има комарджилъкъ: който успѣе да се провере, ще се провере, който не успѣе, ще гние въ затвора; нѣма обективна правда, всичко е субективно въ България. И когато пишете въ ст. 1033 пакъ тази фраза, позволете ми да искамъ едно: да не бѣде това ротниятъ командиръ, който може да каже, дали моитъ думи „тия поганци ни угадиха кѣдъ сме, нѣма ли да се отмѣстимъ 50 крачки напредъ или назадъ, за да не падатъ тѣхнитъ шрапнели надъ главитъ ни“ е разпространение на смутъ отъ малодушие. Позволете ми да искамъ юристътъ-прокуроръ или юристътъ-слѣдователъ да каже, дали въ тѣзи невинни думи има подстрѣкательство, подкана къмъ малодушие или има изразъ на малодушие. Не, вие казвате тукъ: стига началникътъ да каже, че той намира, че туй е изразъ на малодушие, войникътъ ще отиде въ затвора, кѣдѣто най-малко ще го държатъ нѣколко мѣсеца, докато сѣдътъ се конституира, защото нито прокурорътъ, нито слѣдователътъ иматъ право да го освободятъ по ст. 1069. Г. Джидровъ ви цитира ст. 1063, която дава право на прокурора да поиска доразслѣждане. Получилъ или не получилъ доразслѣждането, той е длъженъ да внесе дѣлото на началника, ако е съ заключение за прѣкращение. Ако началникътъ е съгласенъ да се прѣкрати дѣлото, дѣборъ, ако не е съгласенъ, по ст. 1069, той е длъженъ да го внесе съ обвинителенъ актъ. И така, на ротния командиръ, подпоручикъ, законътъ му дава право да преобладава съ своето юридическо мнѣние надъ мнѣнието на прокурора, надъ мнѣнието на слѣдователя, които намиратъ, че въ даденъ изразъ не се съдържатъ никакви прѣстѣпни думи, никакви прѣстѣпни намѣрени, никакви прѣстѣпни увѣщания къмъ бунтъ, къмъ малодушие. Г. г. народни прѣдставители! Виждате, какъ е явно отъ нашия реаленъ животъ, че това нѣщо не може да остане така, че това нѣщо трѣбва да се прѣмахне. Ето ви единъ случай. Г. министърътъ ще попита началника на военно-сѣдебния отдѣлъ и той ще му каже, че този случай, който цитирахъ, е реаленъ.

Да отидемъ по-нататкъ: „Нарушение войнското чинопочитание и подчиненостъ“. Ами че това е една материя, която се третира въ два закона: първо, въ военно-наказателния законъ, второ, въ дисциплинарния уставъ. Кое нарушение на дисциплината г. подпоручикътъ, ротенъ командиръ, ще зачете, че е отъ компетентността на военнополовия сѣдъ и кое отъ дисциплинарния уставъ, та първото да прѣпрати на военния прокуроръ, а второто самъ да репримира, защото и началницитъ иматъ дисциплинарна властъ да наказватъ на самото мѣсто. Г. ротниятъ командиръ, подпоручикъ, намира, че ще ме прати на военния прокуроръ; военниятъ прокуроръ намира, че това е отъ компетентността на г. ротния командиръ да ме тури два дена подъ арестъ. „Не, казва ротниятъ, не съмъ съгласенъ съ васъ, искамъ да го пратите на военния сѣдъ“. Уважаеми г. министри! Тѣзи факти, които сега ви цитирамъ, тѣ ставатъ въ вашитъ военно-полеви сѣдилища. Полковиятъ командиръ може да накаже войника за дадено дисциплинарно нарушение. Той го прѣдава на полковия сѣдъ. Последниятъ му туря два дена затворъ. Фактътъ, който ви цитирамъ, е реаленъ. Полковиятъ командиръ пита прѣдседателя на сѣда: „Ами защо толкова дена затворъ му турихте? Че азъ щѣхъ да му туря 10 дена затворъ“. — „Какво да правимъ; нѣма прѣстѣпление. Тѣй, както е работата, не можемъ да му туримъ друго наказание“. — „Какъ не можете да му турите друго наказание? Щомъ съмъ въ го пратилъ, трѣбва да му турите друго наказание“. Тѣзи работи ги имате вие съ цѣли списъци въ военно-сѣдебния отдѣлъ. И затуй, г. г. народни прѣдставители, азъ апели-

рамъ прѣди всичко, къмъ г. военния министъръ, тази фраза „нарушение на войското почитание и подчиненостъ“, която дава голямъ просторъ на злоупотребление съ властѣта, да бѣде прѣмахната. Пакъ примѣръ ще ви цитирамъ отъ живота. Като бѣхме въ Силиврия, единъ войникъ, бидейки въ кафенето, не догледалъ единъ поручикъ, ротенъ командиръ, не му отдалъ честъ. „Елате самъ; защо не дигашъ подъ козирогъ, защо не отдавашъ честъ?“ — „Извинете, г. поручикъ, не Ви видѣхъ“. „Хайде въ ареста!“ Пише на военния прокуроръ да се даде подъ сѣдъ за нарушение на войското почитание. Прокурорътъ казва, че тази работа може да мине съ единъ день затворъ. „Не, искамъ да го пратите на военно-полевия сѣдъ“. И отива въ военно-полевия сѣдъ по ст. 1.033, комбинирана съ ст. 1.069. Ще стои въ затвора два-три месеца, сѣдътъ ще тури наказание два-три дена затворъ, а може би и хичъ да му не тури, като се установи, че не го е видѣлъ. А тия факти сѣ редомъ въ живота на войската, особено въ военно време, дѣто всѣки, находящъ се въ походъ, се мъчи да намѣри единъ залтъкъ хлѣбъ, да се нахрани. Безспорно, има офицери, които не обръщатъ внимание на туй, защото въ туй не се състои войското чинопочитание и подчиненостъ, но други — може би, тѣ сѣ прави, законитѣ сѣ навсѣкѣдѣ закони, дисциплината е дисциплина — обръщатъ внимание. И отива човѣкътъ въ сѣда, безъ да му дадатъ възможностъ даже слѣдователъ да отиде да разслѣдва, има ли прѣстѣпление да отиде човѣкътъ да лежи въ затвора или нѣма, защото щомъ каже началникътъ, прокурорътъ е длъженъ да се подчини. А, между тѣмъ, знаемъ, че ротниятъ командиръ е всѣкога по-младши отъ единъ прокуроръ и, слѣдователно, който е до чинъ подполковникъ. Но тамъ неговиятъ чинъ нѣма значение, а неговата длъжностъ, тамъ нѣма право, а има задължение — прокурорътъ е длъженъ да се подчини на искането на началника. Г. г. народни прѣдставители! За да дебелирамъ полето отъ всѣкакви спорове, азъ вземамъ единъ сондъ, единъ конкретенъ случай. Една рота получава заповѣдъ да отиде отдѣлно да дѣйствува, за да не би да ми се възрази, че ротниятъ командиръ ще донесе на дружинния, дружинниятъ на полковия, полковиятъ на бригадния, бригадниятъ на дивизионния и тия работи ще отидатъ надълго. Азъ имамъ една рота съ специално прѣдназначение — прикритие къмъ една батарея, която дѣйствува на отдѣлно мѣсто. Вие виждате, защо въ този случай не бива да се прѣдостави изключителна властъ на началника, да се прѣдаде ли безапелационно този войникъ на военния сѣдъ или да не се прѣдава.

Вземете по-нататъкъ — „ограбване ранени“. Ограбване на ранени азъ разбирамъ, ако е заловенъ грабителътъ на мѣстопрѣстѣплението, както често пѣти ги залавяха тамъ на бойното поле. Но и тукъ има единъ малтъкъ отенкъ, който иска едно юридическо разпрѣдѣление на отговорноститѣ. Войникъ убитъ, войската върви, прѣгзава труповете на неприятеля; азъ вървя безъ царвули, намирамъ у неприятеля хубави ботуши, смѣквамъ ги, турямъ ги на краката си и вървя напредъ. Азъ ще ви кажа единъ примѣръ, и, ако има въ него прѣстѣпление, можете да ме дадете подъ сѣдъ и да ме сѣдите. Въ 49 или 50 полкъ — не си спомнямъ добръ — видѣхъ единъ старикъ отъ запаса да върви съ потури и съ една своя завивка безъ обуца. Тръгналъ отъ тукъ съ царвули, но му се скъсали царвудитѣ и той капаше въ калъта, безъ царвули, босъ. Азъ се доближихъ до него и му казахъ: войниче, сега като влѣземъ въ боя, тамъ ще убиешъ единъ неприятелски войникъ и ще му вземешъ ботушитѣ да се обуетъ. Питатъ го войницитѣ: какво приказва този господинъ? — Каза: слѣдъ боя да си вземемъ обувки отъ убититѣ неприятели, ако намѣримъ такива здрави. Всѣкогашъ ли обирането на ранения съставлява прѣстѣпление, което влѣче подиръ себе си строгъ тѣмниченъ затворъ? Ако на убития войникъ, билъ той неприятелски, па, ако щете, и приятелски, съмъ му взелъ шинела, за да се завия, понеже съмъ безъ шинелъ при студъ 15° подъ нулата, това обиране ли е на ранени? И това е обиране на ранени, но има обиръ и обиръ. Другъ е въпросътъ, ако войникътъ трѣгне да обръща джобветѣ на убититѣ и да търси въ тѣхъ пари; напусналъ частъта си и останалъ да мародерствува въ тила на своята рота. Виждате, г. г. народни прѣдставители, че има вземане отъ убитъ войникъ на царвули, ботуши и шинели при необходимостъ, при крайна необходимостъ, пѣкъ и вземане на хлѣбъ отъ раничитѣ на убититѣ при крайна необходимостъ. Не всѣко подобно дѣяние е прѣстѣпление. И затуй вие виждате, че не е достатъчно властѣта на ротния командиръ да каже, дали азъ съмъ извършилъ прѣстѣпление или не — и то безапелационно да каже —

само затуй, че съмъ взелъ шинелата на убития неприятелски, или, ако щете, приятелски войникъ, за да се облѣка; защото ходя голъ. Затуй е потребно да се произнесе слѣдователътъ, слѣдъ като разпита лицата, окръжаващи този подозрѣнъ прѣстѣпникъ, слѣдъ като разузнае, при какви обстоятелства този войникъ е взелъ шинелата или ботушитѣ на убития войникъ, и само когато се констатира зло намѣрение, прѣстѣпно намѣрение, желание да мародерствува, само тогава ще му се наложи тежко наказание. Но виждате, и въ този случай иска се разслѣждане, иска се разузнаване, а това е работа на сѣдебния слѣдователъ. Ускорихме процедурата, прѣмахнахме единъ недостатѣкъ на стария военно-сѣдебенъ законъ, но недѣйте да отиваме до крайностъ да накрѣняваме правилното, истинското, законотѣрното правораздаване.

Г. г. народни прѣдставители! Още една фраза има въ този членъ „за бунтъ“. Какво нѣщо е бунтъ? Я отворете разнитѣ законодателства въ свѣта, па намѣрете една точна дефиниция на термина бунтъ. Ако квалификацията на това прѣстѣпление е толкова сложна, че се искатъ високи магистрати, хора съ голѣмо, всестранно юридическо образование, за да опрѣдѣлятъ елементитѣ на прѣстѣплението бунтъ, какъ можете да прѣдадете да опрѣдѣли дали едно мое дѣйствие, дали една моя дума съставлява прѣстѣпното дѣяние бунтъ, какъ вие можете да прѣдадете тази квалификация да опрѣдѣли г. ротниятъ или г. дружинниятъ, или, най-сетнѣ, г. полковиятъ командиръ, чиято работа не е? Той може да бѣде отличенъ офицеръ, боеви човѣкъ, но той да опрѣдѣли прѣстѣпното дѣяние бунтъ и безапелационно да те прати прѣдъ военно-полевия сѣдъ да те сѣдятъ и подозрятъ, това не бива да става. Най-послѣ, сѣдътъ може да те оправдае, но ти се опозоривашъ, ти си махнатъ отъ частъта си, ти въ лицето на своитѣ другари си оскардаленъ, твоето име изъ прѣдѣлитѣ на царството е оскардалено, иди да се оправдавашъ предъ обществото, слѣдъ като те изправятъ на сѣдъ, че сѣдътъ те оправдалъ, че ти не си бунтувалъ народа и войската. Ето защо, най-малко, г. министърътъ трѣбва да се съгласи такова едно квалифициране на това прѣстѣпление отъ такива войски чиновци да не се остави безапелационно тѣ да го вършатъ.

По-нататъкъ иде „подстрѣкателство къмъ бунтъ“. Че по-еластична материя отъ тази има ли? Че кой невинна фраза не може да се разтълкува като подстрѣкателство къмъ бунтъ. Както ви казахъ примѣра съ онзи войникъ, който казалъ: да отстѣпимъ малко назадъ или да отидемъ малко напредъ, ето ви вамъ вече една фраза абсолютно невинна, която може да даде поводъ на такова тълкувание, щомъ като е прѣдоставено този юридически елементъ да опрѣдѣля г. началникътъ на частъта.

Г. г. народни прѣдставители! Тѣзи сѣ специалнитѣ прѣстѣпления, които правятъ изключение въ своето разбиране отъ общитѣ принципи на военно-сѣдебното разслѣждане. За всички други прѣстѣпни дѣяния слѣдователътъ ще си каже думата, прокурорътъ ще си каже думата, само за тѣзи прѣстѣпления не се позволява прокурорътъ и слѣдователътъ да се произнесатъ; за тѣхъ началникътъ е върховенъ господаръ и слѣдъ него слѣдва вече сѣдътъ. Сѣдътъ може да го оправдае, началникътъ, разбира се, ще се подчини. Но не забравяйте, че, докато сѣдътъ се произнесе, този войникъ, този офицеръ, този гражданинъ въ военно време може да бѣде опозоренъ. Щомъ всички тѣзи прѣстѣпни дѣяния, прѣдвидени въ чл. 1033, сѣ отъ толкова сложенъ юридически характеръ, че квалификация може да имъ даде само човѣкъ съ юридическо образование, а не човѣкъ отъ строя, който въ мирно време, може би, се е занимавалъ съ своето дърводѣлство, съ своето кръчмарство, съ своето шивачество, съ своя кундураджилтъкъ, съ своя абаджилтъкъ; щомъ тѣзи прѣстѣпления сѣ толкова сложни въ своята квалификация, въ своитѣ елементи, че може да ги опрѣдѣли само човѣкъ съ юридическо образование, и щомъ, отъ друга страна, тѣ подпадатъ подъ категорията на два закона — на военно-наказателния и дисциплинарния — и може да даде просторъ за злоупотребления, то, безъ да накрѣнимъ въ нѣщо суверенното право на висшето военно началство да наказе провинившия се офицеръ или войникъ, но да го накаже по канала, прѣдвиденъ въ законъ, който законъ да дава едно равномѣрно разпрѣдѣление на отговорноститѣ и начина на трѣсене на тѣзи отговорности, нѣма защо г. военниятъ министърътъ да се не съгласи, цѣлата тая алинея, цѣлиятъ тоя текстъ да се зачертае, и тѣзи прѣстѣпления за бѣгство, за самонараняване, за обиране на ранени или убити войници, за бунтъ, за подстрѣкателство къмъ бунтъ и прѣ-

стѣпленията по чл. 167 отъ общия наказателенъ законъ да ги остави подъ общата норма на разслѣждане. Азъ не искамъ да не бѣдѣтъ наказвани, г. генералъ Поповъ. Азъ искамъ тѣ да бѣдѣтъ наказвани, но да бѣдѣтъ наказвани по общитѣ принципи на закона, да не се прави изключение за тѣхъ. Въмѣсто да ги накажете въ 48 часа, накажете ги въ 148, но ги накажете справедливо, правилно, закономерно. И знайте тогава, че правосъдието дѣйствително ще се издигне на онази висота, на която трѣбва да стои, за да вѣрва и войникътъ, че, наклеветенъ, той може да бѣде оправданъ; нѣщо повече, той може да не седне на подсъдимата скамейка, щомъ прѣдъ слѣдователя и прокурора докаже своята невинностъ. Единъ пѣтъ сме съгласни, че всички тия прѣстѣпни дѣяния трѣбва да бѣдѣтъ наказвани — тамъ споръ нѣма — и ще бѣдѣтъ наказвани съ всичката строгостъ на военно-наказателния законъ и съ всичката бързота на военно-сѣдебния законъ въ днешния му текстъ, азъ се питамъ: защо трѣбва още напанагонъ да туряме и трето едно отегчително обстоятелство върху всички тѣзи прѣстѣпления? Но, казва ни се намъ: за да се раздава правосъдието бърже. Г. г. народни прѣдставители! Слѣдъ създаването на общия законъ за амнистията, слѣдъ опрощаването на най-тежкитѣ злѣдѣния, които се извършиха въ нашата армия, слѣдъ стоенето на служба още на офицери отъ висши чинове, които отдавна трѣбваше да бѣдѣтъ на подсъдимата скамейка, иматъ право тукъ, отъ тази лѣвица, имаме право и ние да ви кажемъ, че ви отрицаваме вамъ нравственото право да ни изнасяте този законопроектъ не за правораздаване, а за легални убийства. Когато ние тукъ, отъ тази трибуна, се мъчехме да ви докажемъ, че то ще бѣде едно разтѣienie въ нашата армия, че то ще бѣде едно покруване на нейната дисциплина, че то ще бѣде едно унищожаване на нашата военна организация, ако вие трѣгнете така сплѣтъ, редомъ да опростите всички грамадни злѣдѣния, които иматъ грамадно съотношение къмъ погрома на България, какъ вие сѣдитѣ единъ мѣсецъ слѣдъ това ни внасите военно-наказателенъ законъ, дѣто въ 17 или 27 случая се прѣдвизда смъртно наказание. Иматъ право тѣзи хора, има право Парламентътъ, има право българскиятъ народъ да ви зададе този въпросъ: какъ вие занепрѣдъ ще наказвате съ смъртъ, може би, най-слабитѣ прѣстѣпни дѣяния, за което ще говоримъ малко по-послѣ, когато вие опростихте онѣзи, които опозориха честта на България, които се прѣдадоха на неприятеля, които прѣдадоха нашата артилерия на неприятеля, като принудиха съ орѣжие въ рѣка доблестнитѣ артилеристи войници да сторятъ това? Вие прѣдадохте да се сѣдятъ офицери, подофицери, фелдфебели и запасни подпоручици за това, че отишли въ плѣнъ, а най-големиятъ прѣстѣпникъ, който бѣше отишълъ доброволно въ плѣнъ, днесъ стои на чело на нашата военна организация. Какъ могатъ да ставатъ тѣзи нѣща? И народътъ има право да ви отрицава вамъ, които сте начело на военната организация, правото да внасяте наказателни закони за тия прѣстѣпления, защото той ви казва: вие имате два аршина; когато мѣрите себе, вие се опрощавате, когато мѣрите други, вие сте жестоки, вие легализирате убийствата, вие вършите легални убийства.

Г. г. народни прѣдставители! Най-малко е причастенъ къмъ всико туй, което говоря, г. генералъ Фичевъ, днешниятъ воененъ министъръ, но той прѣдставлява армията, тази армия, за която всички милѣемъ. Възгледитѣ ни за нейното състояние не се различаватъ отъ вашитѣ. Демократическата партия е вписала въ своята програма, че иска силна армия въ всѣко отношение, морално и материално. И за да имаме тая силна армия, прѣди всичко, запзете морала въ нея, бѣдете строги, но справедливи. Въ всички държави въ войската има два принципа, които командуватъ, това сѣ строгостта и справедливостта. Бѣдете строги, но справедливи; турете всички чинове равни прѣдъ закона; еднакво се обръщайте къмъ генерала и къмъ редника по отношение нарушението на неговитѣ служебни обязанности; еднакво наказвайте и генералисима и редника, и ефрейтора, и бѣдете увѣрени, г. министре, че въ нашата армия тогава ще царува дѣйствително онази желѣзна дисциплина, която владѣе днесъ на бойнитѣ полета, кждѣто велики армии дѣйствително показваха чудеса, както и нашата армия показва чудеса отъ храбростъ, отъ самоотверженостъ, отъ любовъ къмъ отечеството. Но като се свърши войната и когато почна да се търси смѣтка на грѣшкитѣ, ние видѣхме вече два аршина: аршинъ за дребнитѣ, за малкитѣ, за нищожнитѣ — тѣхъ и въ затворъ хвърлиха да гниятъ, тѣхъ и на бѣсило ще пратятъ, тѣхъ и ще опозо-

рятъ, а други, които извършиха много по-големи злѣдѣния, много по-големи прѣстѣпления, още не сѣ получили своето наказание. И тукъ е мѣстото да спомена — щомъ вие, уважаеми г. министре, помилвахте полковникъ Петева отъ 4-годишния му затворъ, нѣмате вече право да държите въ затвора нито единъ редникъ. (Рѣкоплѣскания отъ лѣвицата и лѣвия центъръ), нито единъ подпоручикъ. Издѣйствувайте прѣдъ Негово Величество обща прошка, щомъ като той прости полковникъ Петева, който, безспорно, е единъ отъ виновницитѣ за нашата катастрофа на онзи фронтъ. А ние имаме редници, които гниятъ въ затвора, а на тоя господинъ остава да му повърнете пенсията и слѣдъ година-двѣ да го повърнете на служба и му повѣрите бригада.

Ето защо, г. г. народни прѣдставители, въ името на дисциплината въ нашата армия, въ името на онзи високъ патриотизмъ, въ името на онази висока любовъ, която трѣбва да всадимъ въ душата на нашия войникъ, любовъ, която, може би, скоро ще бѣде подложена на изпитание — защо азъ тукъ не единъ пѣтъ казахъ: не е достатъчно въ тѣзи критически минути да запазимъ само сегашната си черупка, както казваше уважаемиятъ г. Радославовъ — ние ще искаме въ този водовъртежъ България да реализира своитѣ национални идеали, да постигне своето национално обединение. А не забравяйте, че никога националнитѣ идеали не се постигатъ чрѣзъ лежене по грѣбъ, чрѣзъ чакане манна отъ небето. Не. Пакъ ще даваме жертви, пакъ ще лѣемъ кърви, за да постигнемъ онзи звѣтенъ идеалъ, съ който българскиятъ народъ петъ вѣка се е хранилъ и отъ 40 години насамъ е полагалъ всички усилия, материални и морални, за да го достигне. Но за да се постигне това на утрѣшния день храбро и самоотвержено, както сторихме въ миналитѣ двѣ войни, намъ ни е необходимо да втѣлимъ въ душата, въ свѣстѣта на българския войникъ, че въ неговата земя има правда и справедливостъ, че въ неговата земя, както пише въ конституцията, всички сѣ равни прѣдъ законитѣ, че и генералътъ, и редникътъ еднакво ще бѣдѣтъ третираны: заслужилъ ли е, ще му издигнемъ паметникъ прѣдъ Народното събрание: оскандаленъ ли е, измѣнилъ ли е на своя отечественъ дългъ, ще отиде на вѣчни врѣмена да носи позора на своето чело. (Рѣкоплѣскане въ лѣвицата)

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Ивановъ: Има думата г. Коста Сидеровъ.

К. Сидеровъ: Г-да! Ние, всички депутати, заедно съ г. военния министъръ, имаме едно желание, прѣслѣдваме една цѣль — да туримъ редъ въ армията, безъ който тя не може да функционира. Тази цѣль, казвамъ, е обща, желана отъ всѣкого. Ние, които се обявяваме противъ много отъ членоветѣ на настоящия законопроектъ, се различаваме по това, че отиваме по-другъ пѣтъ за постигане на цѣльта. Ако чувате отъ насъ, че ние се държимъ като опозиционери срѣщу извѣстни постановления въ този или онзи членъ отъ законопроекта, недѣйте мисли, че ние правимъ това само за да оскѣрбимъ — както мислятъ нѣкои — г. военния министъръ, или другого и че имаме за цѣль да правимъ упрѣци всрѣдъ цѣлата армия, върху цѣлото офицерство. Това е грѣшка и никой не би трѣбвало да мисли така. Азъ вчера по другъ членъ заявихъ, повтарямъ го и днесъ: всѣка обществена организация трѣбва да има извѣстенъ редъ, по който тя да се движи, да живѣе. Това важи и за военната организация. Но за нея едни поддържатъ, че редътъ трѣбва да бѣде много строгъ, а други — че трѣбва да бѣде по-мекъ; и тѣзи, които поддържатъ тази строгостъ, мислятъ, че съ нея постигатъ всичко. Ние се обявяваме противъ тоя чл. 1033 и въ края ще направимъ прѣдложение да искаме неговото заличаване, защото ние намираме, че стариятъ членъ въ сега действащия военно-сѣдебенъ законъ, който третира тая материя, е достатъченъ. Ако г. военниятъ министъръ и господата, които го поддържатъ, смѣтатъ, че ще има една празнота, ако оставимъ въ дѣйствие стария членъ, когато дойдемъ да допълнимъ тая празнота, ако се съгласимъ за това съ васъ, ние пакъ ще се различаваме: вие я допълвате пакъ съ оная строгостъ, за която ей-сега казахъ нѣколко думи; вие смѣтате, че трѣбва да внасяте колкото се може повече строгостъ, че трѣбва да бѣдете строги, да притискате и подъ страхъ на наказание да карате българския войникъ да дѣйствува. И вчера казахъ, че това е голѣмо заблуждение, че това е голѣма грѣшка съ лоши послѣдствия. Ние искаме да направимъ нѣкои допълнения въ тоя законъ. Отъ всички ни се схваща, че има нѣщо, което

трѣбва да се направи сега за армията. Добрѣ. Ние намираме, че една отъ многото причини за деморализацията въ нашата армия е фаворизацията, която се е загнизила въ организацията на нашата армия. Случаитѣ, за които сега г. Такевъ ви говори, гобствено за приложението на тѣй страшитѣ закони, които сѣ много страшни нагледъ, но когато дойде да се прилагатъ въ България, особено по военното ведомство, виждаме, че тѣ нѣматъ никакво приложение или, ако иматъ такова, то за одного сте майка, за друго — машеха, за одного законътъ гледа и съ двѣтъ очи, а за друго — съ затворени. Ние мислимъ, че отъ страна на правителството би трѣбвало да се направятъ редъ други реформи, редъ други работи днесъ, съ които да може да се повдигне духътъ на масата, на тая маса, която утрѣ ще повикате да дѣйствува, онзи инструментъ, който ще реализира вашата политика, която вие тукъ ще начертаете.

Азъ вчера ви говорихъ за редъ работи, които би трѣбвало по-скоро да станатъ и които би трѣбвало да внесете тукъ и така тази празнота постепенно ще захване да се пълни. Искамъ да спомена за едно важно обстоятелство отъ много голѣмо значение, защото то има своитѣ лоши послѣдствия въ войната и говоря сега за него, говоря като очевидецъ, свидѣтель на работитѣ, които станаха тогава. У насъ се смѣта, както ви казахъ прѣди малко, че всичко ще се постигне съ суровата дисциплина, съ слѣпото подчинение. Не е вѣрно, това е грѣшка. Отъ голѣмо значение е друго едно нѣщо — азъ и другъ пътъ съмъ ималъ случай да говоря по него — и тукъ му е мѣстото да го повтори. То е ямата, която съществува между българския войникъ и неговото началство. Това е печално, но съгласете се да го констатираме и да извлѣчемъ поука отъ това за въ бждаше. Не е въпросъ да се оскрѣбява той или оня офицеръ отъ армията. Отъ насъ мнозина сѣ били въ войната и ние видѣхме, че една отъ главнитѣ причини за бунтове, които правѣха войницитѣ масово, това бѣха лошитѣ отношения на офицера къмъ войника, а още повече непознаването отъ страна на офицера душата на нашия народъ, психологията на народа, на масата. Това обстоятелство е много важно за организацията, за силата на една армия, за нейната душа. Офицерътъ трѣбва да бѣде майсторъ, да знае кого съ наказание, кого съ добро той ще може да подчини подъ своята рѣка, за да му бѣде послушенъ, когато той командува. У насъ, за голѣмо съжаление, се е сложило това убѣждение, че началникътъ трѣбва да се чувстува, че войникътъ трѣбва да бѣде машина, че трѣбва да бѣде безропотенъ, да не отговаря и да не възражава. Е добрѣ, този принципъ е остарѣлъ, и съгласете се, че ние трѣбва да се измѣстимъ отъ него. Азъ и вчера ви казахъ, че ние имаме вече работа съ войникъ, който е същевременно и български гражданинъ. Ще трѣбва да му се правятъ отстъпки, съобразно съ тия условия, при които живѣемъ, съобразно съ интелигентността на българския гражданинъ. Недѣйте да се връщаме въ 1609 г. У насъ и досега, за голѣмо съжаление, още единъ пътъ казвамъ, началникътъ се смѣта всичко, началникътъ се смѣта, че знае всичко, че е непогрѣшимъ. Тукъ му е мѣстото да използвамъ единъ пасажъ отъ статията, която е напечатана въ в. „Военни извѣстия“ на 3 мартъ т. г. отъ генералъ-майоръ Савовъ, къмъ когото всичкитѣ ми похвали за нейното съдържание и цѣлота, които тя прѣслѣдва. Още веднѣжъ похвалявамъ г. генерала, защото азъ, да ви кажа право, като че за пръвъ пътъ срѣщамъ да се напише такава статия, съ такова съдържание и да прѣслѣдва такава цѣль. Имайте търпѣние да ви прочета 5-6 реда отъ нея, ...

Д-ръ Д. Димитровъ: Чели сме я.

К. Сидеровъ: ... за да видите тѣкмо това, което и другъ пътъ съмъ говорилъ, за да видите, какъ мислятъ хора, които сѣ участвували въ войната, да видите, че ние криво не схващаме въпроса, че тоя въпросъ е отъ голѣмо значение за организацията, за душата на армията. Ето какво казва г. генералътъ. (Чете) „Общата грѣшка въ нашитѣ офицерски училища е отчуждаването на офицера отъ войника, па и отъ народа. Това отчуждение, може би, е имало мѣсто въ прѣдишнитѣ армии, когато, при низката народна култура, суровата дисциплина е била най-силно срдство за властвуване надъ армията и когато крѣпителъ на тази сурова дисциплина е билъ офицерътъ съ качества на недосягаемъ за войника Богъ — страшилище. Сега казва г. генералътъ — за такава дисциплина и за такъвъ Богъ мѣсто нѣма въ днешнитѣ времена“. Това е свършено право — то е това, което азъ казахъ прѣди една-двѣ минути, че трѣбва да се дѣйствува съобразно съ условията, интеле-

гентността и културата на войника; всичко въобще, трѣбва да се има прѣдъ видъ, когато имаме работа съ тая маса, а не да се стои на старото, може би, 100 години назадъ. По-нататкъ г. генералътъ, главната мисль на който се върти около този въпросъ, констатира, че нашето офицерство не познава душата, психологията на войника, на българския народъ. Това е затъ една голѣма празнота въ организацията на нашата армия — свършено право — и азъ съмъ съгласенъ съ това. Той изтъква и дебело подчертава, че понеже нашитѣ офицери не познаваха много въ войната психологията на нашия войникъ и често пѣти началницитѣ — това сѣ точно негови думи — караха войницитѣ да вършатъ работи невъзможни, което не трѣбваше да правятъ, това, казва г. генералътъ въ статията си, е една отъ главнитѣ причини на бунтоветѣ.

Н. Цановъ: Вѣрно.

К. Сидеровъ: Вѣрно е. — Какво е заключението отъ туй? Какво азъ искамъ да кажа? Ако ние имаме такова началство, което не може да влѣзе въ душата на войника и, не познавайки неговата душа, неговото положение, му възлага заповѣди, съ които иска отъ него да изпълнява работи невъзможни, вие тогава се натъквате на маса прѣстѣпления. Азъ, напр., заповѣдвамъ на войника Иванъ да извърши еди-какво-си. Ако азъ не го познавамъ и съмъ такъвъ офицеръ, за какъвто говори г. генералътъ въ статията си, получавамъ отказъ или невъзможностъ да се изпълни моята заповѣдъ. Какво мислите, че трѣбва да се направи при сегашния военно-наказателенъ законъ? Азъ ще считамъ, че той не изпълнява моята заповѣдъ затуй, защото не съмъ го разбиралъ или най-малко, че не съмъ знаелъ, каква заповѣдъ да дамъ. Такива случаи вие ще намѣрите съ стотини въ войната, отъ които можете да нанижете една верига отъ прѣстѣпления, „защото войникътъ не изпълнилъ заповѣдта на капитана“.

Та ми се струва, тая празнота, за която вече ви говорихъ и за която сега ви казахъ нѣколко думи и която г. военниятъ министъръ и неговитѣ другари виждатъ въ закона, може да се попълни. Това може да стане много лесно; това може да стане съ инструкция, както единъ пътъ г. военниятъ министъръ заявяваше, че става съ инструкции, съ заповѣди, както щете — тя е работа на день, на часове, ако искате. Желателно е българското офицерство да вложи малко повече трудъ, за да разбере душата на войника, на масата, за да има връзка между началникъ и подчиненъ, да нѣма разлика между тѣхъ, като оставимъ началството да изпѣква само при командуването, а иначе, когато войската се движи, да нѣма разлика между офицеръ и войникъ. Прави впечатление тази строгостъ въ закона, тая прибрѣхтаностъ на прѣстѣпленията въ неговата редакция, като-че-ли съ него законодателятъ или военниятъ министъръ виждатъ, че още въ първия день на мобилизацията или на войната, ние ще се натъкнемъ на маса прѣстѣпления. Отъ тукъ слѣдва и това разпорѣждане, че нѣма да има слѣдствие, а достатъчно е само началникътъ да бѣде очевидецъ на прѣстѣплението. Нима ние можемъ да живѣемъ съ този страхъ, че още въ първия день на мобилизацията или на войната ние ще имаме маса прѣстѣпления и нѣма да имаме възможностъ да произведемъ слѣдствие? Ами това не трѣбва да го желае никой, това не трѣбва да се подозира, както ние и други го схващаме. Защо е това да се прѣд-виждатъ голѣми наказания и всѣки подъ страхъ на тѣзи наказания да дѣйствува? Ми се струва, че това не е добро.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателятъ д-ръ И. Момчиловъ)

Виждате какъ бързо и прибрѣхтано сѣ наредени тѣзи прѣстѣпления, като-че-ли този, който ги е нареждалъ, не е поглеждалъ вътрѣ, нѣкакъ гърбомъ ги е слагалъ, когато ги е писалъ. Напр., вие видѣхте това, което много отъ г. г. прѣждеговорившитѣ ви говориха. Наистина, най-интересното между всичко въ този членъ е изразътъ: „когато прѣстѣплението е очевидно“. Ами това е, г-да, много опасно, както законодателствувате. Особено когато дадете този членъ да се прилага отъ хора, които сѣ, може би, добри стрѣйци, но които нѣматъ понятие отъ юридически въпроси. Какво значи това „когато прѣстѣплението е очевидно?“ Ами ние нали знаемъ, че у насъ правилото е, че когато началникътъ донесе за своя подчиненъ, никога не лъже. И всѣки другъ началникъ, комуто се донася, счита, че майорътъ, напр., е вѣрно донесълъ. Не трѣбва да се боимъ, че още въ първитѣ дни слѣдъ мобилизацията или войната, ние ще имаме маса прѣстѣпления. Ние трѣбва да приемемъ другото положение, че прѣстѣпницитѣ ще бждатъ

рѣдки, значи, ще има възможност да се пристѣпи и къмъ слѣдствие. Ако смѣтате, че една рота още въ първия день ще хвърли 50 обвиняеми, прави сте, че тогава слѣдствия не могатъ да се произвеждатъ, ако искате да се приложи законътъ. Но това никой не може и не трѣбва да допушта, нито да го желае, нито да го подозира, нито да се бои, и съобразно съ туй, да нарежда този законъ. Напр., тукъ вие ще видите, колко опасно може да оперира единъ добъръ строякъ, човѣкъ, който нѣма никакво понятие отъ юридическа наука.

Въ чл. 1.033, между другото, е казано: „фактове отъ страхъ и малодушие“. Ами това, както г. Такевъ изтъкна единъ случай — много сж такива случаи въ войната: едно малко колѣбание, свършено отъ чисто сърце, продиктувано отъ добро желание, може да се счете за прѣстѣпление. Войникътъ, напр., може да каже: „Ще отида, г. капитанъ, но нѣкакъ страхъ ме е да прѣмина; нека се понамаля малко стрѣлбата и ще отида“, или пъкъ въ друга форма войникътъ изкаже това малодушие, което е твърдѣ естествено за човѣшкия организъмъ въ такива моменти. Какво ще стане? — „А, защо вие казвате, че вие е страхъ, защо проявявате малодушие?“ Ако искате да останатъ въ члена тѣзи думи, г. министре, — „страхъ и малодушие“ — поне поправте го. Азъ мисля, че ще го приемете съ нѣкаква поправка; най-малко, че тѣзи „фактове отъ страхъ и малодушие“, ще се смѣтатъ, когато нѣкой повлѣче маса войници подиръ себе си, а не да бѣждатъ прѣслѣдвани единични фактове, единични случаи. Напр., както имате случаи въ войната. Когато единъ войникъ самъ излѣзе отъ бойната линия, наказанието е по-леко, а когато стане причина да повлѣче подиръ си маса войници, наказанието е смъртъ. Така че и тукъ може да се направи това ограничение. Какво по-естествено отъ това: всѣки да изпитва страхъ, когато се обстрѣлва извѣстно пространство, въ което се намира. Всѣки ще каже: „Страхъ ме е“, ама единъ ще го прояви въ една по-лека форма, другъ въ по-тежка и т. н.

Още единъ въпросъ и свършвамъ. Въпросътъ е пакъ за строгостта. Безъ да говоря много, азъ ще ви кажа, че съ строгостъ не се постига цѣлътъ, както и вчера говорихъ по другия членъ. Азъ съмъ ималъ случай да видя дружина, състояща се въ послѣдно врѣме въ Македония отъ 500—600 души, които се бунтуватъ. Всичко ври, срѣщу тѣхъ като че не може да се отиде, началството не може да допре. Дружинниятъ командиръ на тази дружина изнамира да имъ държи нѣкаква рѣчь. Слѣдъ като казалъ нѣколко думи прѣдъ събранитѣ войници отъ дружината, най-послѣ си посочилъ револвера и имъ казалъ, че той ималъ право да стрѣля срѣщу онѣзи, които се бунтуватъ и т. н. — една свършено не на мѣсто постѣпка на дружинния командиръ, защото при тѣзи условия, правото на началника да стрѣля не трѣбваше да се прилага, трѣбваше да се забрави; то се прилага при други условия за отдѣлнитѣ войници. Това, г. генералътъ го знае. При онѣзи условия, при които се бунтуваха войницитѣ, началникътъ трѣбваше да забрави лично да стрѣля войницитѣ, които се бунтуватъ. И какъвъ бѣше краятъ? Слѣдъ като дружинниятъ командиръ заявилъ, че има право да стрѣля, чуватъ се маса протести въ разни форми и изрази и въ края на крайщата се свършва, като се разпилява дружината, като войницитѣ си отиватъ по дупкитѣ въ бивуака, а дружинниятъ командиръ си остава самъ. Мислите ли, че началникътъ е подѣйствувалъ при този случай? Не. Той не трѣбваше да дѣйствува така, а трѣбваше да дѣйствува тѣй, че да вразуми войницитѣ.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Съ рѣчи, съ убѣждения?

К. Сидеровъ: Да, г. генерале. Съ всичката сериозностъ поддържамъ, че особено при тѣзи условия, при които се намираше тогава армията, строгостъ пакъ трѣбва да има, но тя трѣбва да бѣде съобразно съ закона.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Поздравявамъ Ви, г. Сидеровъ, съ Вашата командна система: армията да се управлява съ рѣчи, по подобие на митинги.

К. Сидеровъ: Като имаме такива случаи, ще държите рѣчи.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Ще държа, да. Само искахъ да отбѣлжа факта.

К. Сидеровъ: Да не би да мислите, че съмъ държалъ нѣкъдѣ рѣчи?

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Не, искахъ да отбѣлжа, че прѣпорѣчвате една командна система. Армията да се управлява по подобие на митингитѣ — съ рѣчи.

К. Сидеровъ: Азъ се подкрѣпямъ съ това, което г. генералъ Савовъ пише. Азъ никога не поддържамъ, че началникътъ, при тѣзи условия, при които се намираше нашата армия въ втората война, трѣбва да отиде дотамъ въ своята интимностъ съ войницитѣ, че да се загуби между тѣхъ. Не, началникътъ, ако е интелигентенъ човѣкъ и ако може да схваща душата, психологията на българина-войникъ, за която ви говорихъ, при дадени условия той нѣма да загуби авторитета си, г. генерале. Позволете да ви кажа резултати отъ войната. Азъ мога смѣло да ви кажа случаи, дѣто войници, които — позволете изрази — псуваха началницитѣ си, които началници отначало се държаха грубо съ тѣхъ, и послѣ, въ втората война, имаше печални резултати. Вие много добрѣ знаете, че на нѣкои мѣста началницитѣ бѣха изгонени, на други вързани — печални факти, на които мѣстото имъ не е тукъ да констатирамъ. Тѣй че, резултатитѣ сж тѣзи. Не ви казахъ, че рѣчи трѣбва да държите.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Искахъ да чуя Вашето компетентно мнѣние.

К. Сидеровъ: Трѣбва началникътъ да се държи добрѣ съ войницитѣ, да бѣде майсторъ интелигентенъ, да не се загуби между тѣхъ. Никой не казва, че офицерътъ трѣбва да играе карти или да пиянствува, или да си позволи всички волности съ войницитѣ, не, тукъ е именно изкуството на началника — не да ги командува, а да ги води. Това е мурафетътъ, това е изкуството: да можете да изкарате офицеръ-началникъ, който да води войската, а не да командува и войницитѣ да слушатъ подъ натиска на разпорежданията на наказателния законъ. Резултати имаме въ това отношение отъ войната. По това нѣма да споримъ, защото мога да ви кажа редъ случаи на добри обноски спрѣмо войницитѣ на офицери отъ дѣйствующата армия и запаса. На това се дължи редътъ въ армията, а не на хокания, дюдюкания, на камшици, на псуване на майка и т. н. Видѣхме и такива случаи и знаемъ резултатитѣ.

Азъ съмъ противъ приеането на този членъ. Ние не ще гласуваме за този членъ, свършено излишенъ и много опасенъ, и оставаме съ желанието да се направи нѣщо, за да се попълни тая празнота. Молимъ господата на министреската маса, особено г. военния министъръ и всички неговии подчинени органи, да взематъ бѣлѣжка, да се вслушатъ въ всичко, което се говори тукъ, и да извлѣкатъ една поука, и тогава цѣлътъ ще бѣде постигната. Ние не щемъ армия да дѣйствува подъ страхъ на наказание, а искаме армия, която да може да разбира, за какво я водите, за какво тя се сражава; ние не щемъ стѣна между войници и офицери. Тѣзи работи могатъ да станатъ, г. министре, много скоро. Желателно е и ви молимъ да ги направите, а не да оставяте нашитѣ офицери да държатъ рѣчи, че трѣбвало да вървимъ съ Германия — политика да правятъ. Не както онзи ротенъ командиръ, който казалъ на войницитѣ: „Който е да вървимъ съ Русия, да стане“, и отъ тѣхъ 97% ставатъ. И какво става? Ротниятъ командиръ обругава всички войници. Това е дѣйствителенъ фактъ. Може ли това да става? Каква обичъ между мене, началникъ, и войницитѣ може да има, когато тикамъ войницитѣ съ Русия или Германия?

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Не искамъ да Ви отговарямъ.

Ю. Юрдановъ: И сега държатъ рѣчи.

К. Сидеровъ: Да Ви кажа ли, г. министре, имена?

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Кажете, кждѣ става това?

К. Сидеровъ: Въ Плѣвенъ — знаете случая.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Ще ми позволите да Ви кажа, че това не е вѣрно.

К. Сидеровъ: Вземете бѣлѣжка, г. генерале; недѣйте мисли, че, когато говоримъ тукъ, ние искаме само да си стържемъ езицитѣ и да си правимъ удоволствие. Да не

монополизира никой тая мисъл, че само отделили хора и отделни партии могат да милват за армията и да говорят винаги за нейното величие.

Министър генерал И. Фичев: Ще Ви забързва, г. Сидеров, едно; че факти и известни работи не се лансират така, ами покажете имена. Преди всичко, аз няколко пъти казах, че в армията няма никакви агитации. Армията политика не прави. Молих всички ви да ми кажете случаи, а не когато дойде да се дебатира един закон, тогава да ми се посочват случаи. Съ тези постоянни хули ще създадете положение невъзможно за армията. Аз ще Ви отговоря по начин, подходящ, когато отговора на вашите речни, и ще ви кажа, кога ще имате армия и кога няма да имате армия. По този начин, по който вие сте подели армията, ние вървим по един опасен път.

А. Димитров: Върно е, г. министре, че армията върви по много опасен път — път на корупцията.

Министър генерал И. Фичев: Ще ви кажа и кой изкопа гроба на България.

К. Сидеров: Отговорете, г. министре, получили ли сте писма от софийски граждани, запасни войници, които ви изнасят факти, че командири на полкове и бригади са държали речни.

Министър генерал И. Фичев: Това, което съм получил, съм го проверил и съм направил туй, което е необходимо: разследвал съм и съм взел мерки; обаче това са всичко на всичко един или два случая в армията. Ами вие, депутатите, приличате ли си всички? И армията е така: има хора от всевъзможни калибри и всевъзможни, тъй да кажа, умствени формации, които могат да схващат нещата, както си щат. Ами че самият факт, че вие сте поддълени тук на няколко партии, показва, че и армията...

Н. Команов: Какви мерки сте взели, г. министре?

Министър генерал И. Фичев: Не е случаят сега да Ви отговоря.

К. Сидеров: Въ 2 полк капитан Грънчаров е казал: който е за Русия да стане, и послъ е наругал тези, които са станали. Не е работа на един офицер, ние с Германия ли или с Русия ще бъдем.

Министър генерал И. Фичев: Тъ са единични случаи: Ще го обясня.

К. Пастухов: Достатъчно е, че има подобни случаи.

Министър генерал И. Фичев: Вие сами не бързайте правя политика, и тъй няма да правят.

Д-р П. Джидров: Ние имаме право да правим политика, а тъй няма.

Министър генерал И. Фичев: Добре, но някои от тях искат да правят политика, и за тях има наказателни мерки.

Председателствующ д-р И. Момчилов: Има думата г. Гочо Димов.

Г. Димов: Отказвам се.

Председателствующ д-р И. Момчилов: Има думата г. Марко Турлаков.

М. Турлаков: Г. г. народни представители! При общите дебати по този законопроект, вниманието на народното представителство и на ораторите от трибуната се спре на няколко члена от него и, главно, на чл. 1.033 и 1.069 и други някои, които засягат основни някои въпроси.

Аз схващам, както заявих още при общите дебати, че, ако не беше погромът, който сполетя България в последната, междусъюзнишката война, по всяка вероятност, нямаше да ни се предложи един законопроект за изменението на военно-судебния закон с такива строгости. Но поради нещастията, които сполетяха България

със погрома, намъ се предлага един военно-судебен законопроект, който цели, уж, да поправи слабостите, да попълни празнотите в стария закон, но отива в друга крайност.

Г. г. народни представители! Че в самия закон имаше известни празноти, както в военно-наказателния, тъй и в военно-судебния, това е несъмнено. Съ новия военно-судебен законопроект се цели да се направи военното правосъдие по-бързо, защото, ако при гражданското правосъдие бавността заличава правдата, прави я да се губи, то пък при военното правосъдие, дто правдата трябва бързо да тържествува, правосъдието губи още повече значението си, ако съдбата не става бързо. И аз, когато вниквам в мотивите на представения законопроект, не мога съ друго да си обясня постановлението на чл. 1.033, принципа, който е усвоенъ в него, освенъ съ желанието, бързо да се раздава правосъдие за известни престъпления, които могат да вселят в армията дезорганизация. Признавамъ, г. г. народни представители, че известни условия оправдават това постановление на законопроекта, като се абстрахирамъ отъ всякакви съображения, кастови, тъй да се изразя, военни или граждански, при разглеждането на тоя членъ. Но, ако вникнемъ по-дълбоко в работата, ще видимъ, че съставителите на законопроекта, ако исках да постигнатъ същата тази целъ, биха намбрили път, биха намбрили средство, биха намбрили начинъ да удовлетворятъ или да задоволятъ основните принципи на военно правосъдие, заедно съ нуждата съ бързо раздаване на правосъдие за тези престъпления, които са изброени в чл. 1.033.

Г. г. народни представители! Че основните принципи за правораздаването не трябва да се пренебрегватъ и при военното правосъдие, при които щете престъпления, отъ какъвто и характеръ да са те, това, вървамъ, никой няма да отрече, ако вземемъ някои отделни конкретни случаи като примър и си представимъ, че бждатъ подложени да се съдятъ по чл. 1.033 лица за такива престъпления. Азъ, преди да обоснова своето мнение и предложението, което ще направя за една малка промяна в тоя членъ, ще ви приведа един-два такива случая. Представете си такъв един случай. Иванъ Стояновъ, редникъ отъ 6 или 8 рота, живее известно време съ свои другари, но покрай тяхъ, има и ненавистници, има хора, които ужасно го мразятъ, макаръ че са войници отъ една рота или единъ взводъ. Тия съжител неговии другари се ползватъ съ някакво благоволение предъ своя началникъ и единъ денъ случайно — това го привеждамъ за примър, който твърди често може да се случи при днешните времена, при днешните наши нрави, когато партизанствата и ожесточенията единъ срещу други не замлъкватъ дори и въ редовете на войската, и въ казармите — и наклеветаятъ, обаждатъ на своя началникъ, на когото, както казахъ, са близки и доверени, че един-кой-си буденъ войникъ, но който често обича да поговорва тукъ-тамъ, е казалъ за началника няколко думи или е изказалъ някакво недоволство отъ него. По чл. 1.033, този войникъ ще се намбри предъ следната перспектива: веднага началникътъ, който е разположенъ къмъ тия двама доверени свои войници, съ едно писмо пръпраща на съда работата да съди Ивана Стояновъ затуй, че той е оклеветилъ своето началство или че е казалъ някоя дума, която е смътната отъ началника като подстръкателство къмъ бунт. Този войникъ ще го съдятъ. По чл. 1.069, даже ако прокурорътъ намбри — защото чръзъ него ще отиде делото въ съда — че няма обвинение или че не може да се основава само на двама свидетели — защото той няма право да разследва — не му се позволява, по чл. 1.069, да връща пръписката или да смътне престъплението за неустановено, а пръдава веднага обвинения на съда. И когато иде на съдъ, тоя обвиняемъ чакъ тогава ще се научи за какво го съдятъ, за какво го викатъ на съдъ. Представете си, че въ много такива случаи, както става обикновено, той се намира въ една уплаха и не съумее да се обясни предъ съда, вие ще имате въ дадения случай, при бързото военно правосъдие, една жестока и несправедлива присъда

Х. Г. Поповъ: Има защитникъ.

М. Турлаковъ: Макаръ да има защитникъ.

Х. Г. Поповъ: Дава му се право да вика свидетели.

М. Турлаковъ: Г. Поповъ! Имайте търпение да ме изслушате. — Следствие няма. Той не е виканъ на следствие —

изправенъ прѣдъ сѣда чрѣзъ писмото на началника и чрѣзъ прокурора. Чакъ когато се яви прѣдъ сѣда, тогава ще знае, че ще го сѣдятъ, а тогава, може би, той да не знае, че може да има защитникъ прѣдъ сѣда. Ще му назначатъ защитникъ d'office, и додѣто послѣдниятъ съобрази, какви сѣ работитѣ, твърдѣ е възможно — които сѣ адвокати, иматъ често пѣти такива случаи даже прѣдъ гражданскитѣ углавни сѣдилища — . . .

Г. Димовъ: Нали му съобщаватъ обвинителния актъ?

М. Турлаковъ: Обвинителенъ актъ тукъ нѣма да има, г. Гочо Димовъ.

К. Панайотовъ: Ще има.

Г. Димовъ: Вие не сте го разбрали тогава.

М. Турлаковъ: Обвинителенъ актъ ще състави прокурорътъ само на основание писмото на началника.

Г. Димовъ: Е добръ, обвиняемиятъ има право да посочи свидѣтели да го обори.

М. Турлаковъ: Ама тѣзи свидѣтели ще посочи кога? Слѣдъ писмото, слѣдъ като му събщи прокурорътъ.

Д-ръ Н. Георгиевъ: Много естествено.

Г. Димовъ: Ще посочи свидѣтели за свое оправдание.

М. Турлаковъ: Единъ обвинителенъ актъ, който единъ воененъ прокуроръ ще накарате да пише само възъ основа на едно писмо, той не е обвинителенъ актъ, г. Димовъ.

Г. Димовъ: Ама това го има и въ гражданскитѣ сѣдилища.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля ви се. Лични разпавии не се позволяватъ.

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Колко не-състоятелни обвинителни актове се съставятъ и колко често се случва по такива актове да се наказватъ хората!

Д-ръ Н. Георгиевъ: Ако обвинителниятъ актъ е не-състоятеленъ, ще падне въ сѣда.

М. Турлаковъ: Когато прѣдъ гражданскитѣ сѣдилища това става често пѣти — да накажете единъ невиненъ възъ основа на единъ скърпенъ обвинителенъ актъ — колко повече той ще бѣде при едно военно правосѣдие, дѣто хората нѣма да иматъ хаберъ, че имъ е съставенъ обвинителенъ актъ, че сѣ докарани дотамъ.

Д-ръ Н. Георгиевъ: Ще му го съобщятъ.

М. Турлаковъ: Ето защо, г. г. народни прѣдставители, безъ да преминавамъ на други случаи, азъ мисля, че оная бързина, която г. военниятъ министъръ и неговитѣ подчинени, които сѣ съставили този законопроектъ, искатъ да постигнатъ, биха я постигнали, ако чл. 1.033 прѣтърпи слѣдната малка промѣна. Щомъ не сѣ съгласявате за едно зачеркване на този членъ, азъ мисля, че най-умѣстното е, за да не лишимъ такива обвиняеми отъ възможността да посочатъ наврѣме своитѣ свидѣтели за свое оневинение, за свое оправдание — както г. Панайодовъ и г. Гочо Димовъ претендиратъ, че щѣли да прѣдставятъ свои свидѣтели — за да не отива работата до сѣда, защото може би да е излишно и ходенето на сѣдъ . . .

К. Панайодовъ: (Възразява нѣщо)

М. Турлаковъ: Г. Панайодовъ! Имайте търпѣние да чуете. — Ако той има възможностъ наврѣме да прѣдстави свидѣтели за свое оправдание и ако докаже своята невинностъ посрѣдствомъ свидѣтелитѣ още при слѣдствието, защо ще го изправите прѣдъ сѣда? Ето именно азъ искамъ да намѣря начинъ, по който да разрѣшимъ този въпросъ, безъ да отива работата до сѣда.

К. Панайодовъ: Вие казвате, че нѣма обвинителенъ актъ, споредъ чл. 1.033. Това не е вѣрно.

М. Турлаковъ: Г. Панайодовъ! Когато вземете думата, искате да Ви слушаме. Имайте търпѣние да чуете и Вие мнѣнието, може би, споредъ Вашето схващане, на хора несвѣдуци, защото, може би, често пѣти, правдата или правиятъ пѣтъ да се намиратъ у хора, които да не сѣ толкова много боравили съ правосѣдие, но въ всѣки случай, могатъ да разбиратъ отъ право.

Азъ прѣдлагамъ въ чл. 1.033 да се направи слѣдната малка промѣна, която дава възможностъ на обвиняемия съврѣме да посочи — ако ги има — своитѣ свидѣтели и факти за оправдание и да не отива работата до сѣда, ако може да се оправдае при слѣдствието. Тая промѣна се състои въ слѣдното. Първата частъ на чл. 1.033 си остава цѣлата: (Чете) „По прѣстѣпленията: бѣгство, самонараняване, ограбване ранени, за бунтъ, подстрѣкателство къмъ бунтъ, подстрѣкателство, прѣдвидено въ чл. 167 отъ наказателния законъ, шпионство, разпространяване врѣдни слухове и фактове отъ страхъ, малодушие, нарушение войнското чинопочитание и подчиненостъ“, а по-нататъкъ се измѣня така: „слѣдователтъ, като получи отъ надлежния началникъ свѣдѣнията за прѣстѣплението и името на обвиняемия, веднага изпративъ изпратенитѣ му обвиняемъ и свидѣтелитѣ, и, ако обвиняемиятъ не посочи свидѣтели или обстоятелства, които установяватъ невинността му, веднага прѣпраща слѣдствието на надлежния военно-полеви прокуроръ“.

К. Панайодовъ: Това го има въ закона.

М. Турлаковъ: Това, което искате — да има бързо правосѣдие, и онова, което искаме — да се постави гаранция за защита на обвиняемитѣ, се постига и едното, и другото.

Азъ моля г. министра да вникне добръ въ съдържанието на тая редакция, слѣдъ което ще дойде до сѣщото заключение, че цѣлата, която гони чл. 1.033, е постигната, а въ сѣщото врѣме се дава възможностъ да не се обременява сѣдѣтъ съ излишни дѣла и, сѣщеврѣменно, да не се излагатъ обвиняемитѣ на риска да отиватъ прѣдъ сѣда, когато има възможностъ да докажатъ своята невинностъ по-рано. Моля да се възприеме тая редакция, която е единствено задоволителна за двѣтъ страни: и за дѣсницата и за лѣвницата.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. военниятъ министъръ.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ съмъ твърдѣ доволенъ, че чл. 1.033 привлѣче сериозно вниманието на народното прѣдставителство, съ огледъ на това, че то иска да гарантира едно правосѣдие такова, което да гарантира интереситѣ на подсѣдимитѣ. Повече отъ похвално въ това отношение нищо не мога да кажа. Обаче, при всичко че чухъ мнѣнието на много компетентни хора по юридическата наука, при всичко, че чухъ най-големитѣ сили въ Парламента да интерпретиратъ чл. 1.033 отъ прѣлагаемия отъ мене законопроектъ, на всѣки случай, не се убѣдихъ въ нуждата да направя тая промѣна, която тѣ ми указваха въ съответния членъ, заради туй, защото, за голѣмо съжаление, всички г. г. оратори излизаха само отъ едно: отъ интереситѣ на обвиняемитѣ, но не и отъ интереситѣ на армията. И макаръ че ми се дадохъ нѣкои казуистични случаи въ отрицателна форма, макаръ че г. Сидеровъ ни обрисова нѣкои картини по командването, изобщо, въ форма такова, която не съответствува на сѣщността на въпроса, при всичко това, казвамъ, въпросътъ се постави много едностранчиво.

Азъ и първия пѣтъ, г-да, и сега, и въ комисията, когато се разглеждаше проектътъ, заявихъ, че моето желание е, като министъръ на войната, като отговорно лице прѣдъ почитаемото народно прѣдставителство, да създамъ едно модерно правосѣдие. И такова азъ съмъ ви прѣдставилъ — доказахъ ви това чрѣзъ сравнителното законодателство. Статията, която ви прѣдставямъ е взаимствувана отъ другитѣ военни законодателства. И дѣйствително, прѣстѣпленията, които сѣ прѣдвидени въ втората половина на чл. 1.033, съставляватъ ли единъ елементъ много необходимъ за висшето командване? Да, съставляватъ. Прѣстѣпленията, които сѣ цитирани, сѣ най-важнитѣ прѣстѣпления, които въ случай на война, при начинающата деморализация, почватъ по-често и по-често да се проявяватъ. Тия сѣ прѣстѣпленията, които трѣбва да се репримиратъ моментално, за да не се развиятъ, макаръ да не изхождамъ отъ началото, че наказателнитѣ мѣрки сѣ тѣзи, които могатъ да запазятъ дисциплината въ армията. Не, не е наказа-

телната система, г-да, която азъ визирамъ, че ще ви даде една армия дисциплинирана, която прѣдъ опасността на модерната война, прѣдъ ужасния огънь на новитѣ сръдства за разрушение, е въ състояние да унищожи съвършено инстинкта на самосъхранение и да ви даде едни съзнателни граждани, които би изпълнили съзнателно отечествения си дългъ. И ако искамъ това, то го искамъ въ интереса на дисциплината на армията и въ интереса на крайната цѣль, която прѣслѣдва една войска — побѣдата.

Тукъ се каза, че въ прѣдставения отъ мене проектъ съмъ нарушавалъ единъ основенъ принципъ на модерното правосѣдие — прѣдварителното производство. Това абсолютно не е вѣрно, защото членътъ, който прѣдшества чл. 1033, установява, като основа за модерното правосѣдие, разслѣждането. Туй е прѣдвидено за всички процеси, за всички дѣла, когато работата се касае до прѣстѣпления не отъ този характеръ, които така живо се докосватъ до военната дисциплина. Освѣтъ това, съ съгласието на комисията, ние вмѣгнахме и поправката въ чл. 1033. И азъ дѣйствахъ въ съгласие съ всички членове на комисията, които прѣдставляваха двѣ комисии — военната и правосѣдната.

Освѣтъ туй, г-да, опасенията, които изказаха нѣкои г. оратори, че въ мирно врѣме, при военно положение, може да се злоупотѣблява съ това право, да се осѣждатъ хора невинни, е съвършено неоснователно, защото тази процедура се касае само до военно-полевитѣ сѣдилища, и то въ военно врѣме. За да гарантирамъ още повече интереситѣ на българскитѣ граждани при обявяване на военно положение въ царството, азъ възприехъ съ особено удоволствие една забѣлжка, която се прѣдложи отъ нѣкой отъ оппозиционнитѣ оратори — г. Молловъ бѣше — въ която забѣлжка се изключва този случай при обикновени условия, когато царството е обявено въ военно положение. И по този начинъ, съ тази забѣлжка, интересътъ на правосѣдието е окончателно обезпеченъ, и тази опасностъ, която се съзира отъ нѣкои уважаеми народни прѣдставители, че може да се компрометиратъ интереситѣ на правосѣдието въ мирно врѣме при военно положение, е отстранена.

Освѣтъ туй, какво заключаваше въ себе си, собствено, втората половина на този членъ? Нищо друго, освѣтъ едно дознание, събиране факти, показания на свидѣтели, защото азъ не прѣдполагамъ, че, ако единъ прокуроръ получи едно подобно отношение отъ строеви началникъ за обвинението на нѣкого въ такова прѣстѣпление, той изведнѣжъ ще внесе дѣлото въ сѣда. Освѣтъ туй, ако внесе дѣлото въ сѣда, нали има разбирателство съдебно? Възможно ли е по този начинъ, при тѣзи съдебни гаранции, да осѣдимъ невинни хора? Не.

Освѣтъ това, тѣзи случаи съ сѣдитѣ, които съ прѣдвидени и въ гражданското сѣдопроизводство, случаитѣ на *flagrant délit*, нѣщо, което се допуца и въ вашето гражданско сѣдопроизводство.

В. Коларовъ: Нѣма такова нѣщо, г. министре, въ гражданското углавно сѣдопроизводство. Въ него нѣма никаква процедура за *flagrant délit*.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Азъ ще Ви моля да не ме прѣкъсвате, защото, когато викахте тукъ, слушахъ Ви съ най-големо търпѣние.

В. Коларовъ: Азъ Ви слушамъ.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Недѣйте ме прѣкъсва, защото не съмъ много силенъ ораторъ и ще ми побъркате мислитѣ.

Послѣ, казуистиката на г. Такева не мога да сподѣля, защото той прѣдставяше работитѣ въ такава форма, въ каквата не съ въ дѣйствителностъ. Напр., той ми нарисуваша единъ комендантъ на Бѣла-Слатина, подпоручикъ, да отдава „българскитѣ граждани“ — като-че-ли подпоручикътъ не е „български гражданинъ“ — подъ сѣдъ. Това право подпоручикътъ го нѣма, защото отдаванетоъ подъ сѣдъ въ мирно врѣме при военно положение е инициатива на прокуратурата.

Г. Такевъ ми даде друга една казуистика, тоже много сериозна нагледъ, обаче неоснована на самата сѣщностъ на работата затуй, защото той ми прѣдстави нѣкакъвъ подпоручикъ командующъ рота, и му дава такава съдебна инициатива за прѣслѣждане, каквато той *de facto* нѣма. Съдебната инициатива за прѣслѣждане принадлежи на полковния командиръ. Ако вие, г-да, на единъ полковникъ, който има специално войнишко образование, който е служилъ

20 години въ армията, сте му повѣрили командването на 4 хиляди човѣка — може би, на 1/80 отъ цѣлата българска армия — трѣбва да прѣдполагате, че този полковникъ притежава достатъчно познание, за да може да оцѣни случаитѣ, които съ прѣдвидени въ втората половина на този членъ.

Така че, случаитѣ, които той бѣше цитиралъ, не съотвѣтствуватъ на закона, който азъ създавамъ, и на тѣзи прерогативи на началницитѣ, които съ установени въ настоящъ законопроектъ.

Г. Такевъ нарисуваша другъ единъ случай — за осѣждането на онзи войникъ, поради това, че билъ казалъ нѣщо въ окупитѣ. Прѣстѣпление е безъ съмнѣние. Но азъ мисля, г. Такевъ, че и въ дадения случай Вие нѣма защо така силно да се възмущавате, защото това обвинение е било поддържано отъ прокуроръ, било е изслѣдвано въ единъ сѣдъ и по него съ се произнесли едни хора, които по законитѣ на България, съ били въ правото си да се произнесатъ. Може би наказанието да е строго. Сравнението съ другитѣ прѣстѣпления и прѣстѣпления, което вие направихте дѣйствително особено привлѣче вниманието ми — правъ сте. Но въ случая азъ мисля, че ще бѣде опасно тукъ, въ Парламента, да се лансиратъ идеи, защото и така ще разклатимъ основитѣ, на които стои дисциплината въ армията. Защото, ако ние продължаваме систематически да компрометираме началствующитѣ лица и сѣдилищата, бѣдете увѣрени, че никакви законодателни мѣроприятия отъ ваша страна, нито мѣроприятия отъ какъвто и да било характеръ ще бѣдатъ въ състояние да повдигнатъ тая армия. Додѣто вие гледате на насъ като на хора неврѣжи, като на хора груби, като на хора, които нѣматъ понятие, какъ да възпитаватъ българския войникъ, като на хора, които съ единствената причина за погрома на България, . . .

Ю. Юрдановъ: Вѣрно!

Министъръ генералъ И. Фичевъ: . . . дотогава — заявявамъ ви категорически — армия нѣма да имаме.

В. Коларовъ: (Възражава нѣщо)

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Азъ Ви молихъ да не ме прѣкъсвате.

Г. Такевъ, като юристъ отъ първа голѣмина, отбѣлѣза: „Г. министре! Въ члена се визиратъ прѣстѣпления отъ такъвъ характеръ, като, напр., бунтъ; да се опредѣлятъ елементитѣ на бунта, то е страшно нѣщо — иска се специално образование“.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Изисква се „9 августъ“.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Ако, г-да, излѣземъ отъ тази прѣдпоставка, отъ това становище, въ такъвъ случай, ще трѣбва, освѣтъ обикновенитѣ сѣдилища, при всѣки дивизионенъ сѣдъ да има единъ професоръ, който да опредѣля елементитѣ на прѣстѣпелнието, защото всички тѣзи прѣстѣпления съ такива, които подлежатъ да бѣдатъ отдадени на сѣдъ въ тѣзи сѣдилища, които азъ имамъ честта да обясня по какъвъ начинъ съ съставени. Слѣдователно, какво искате? Има съдебно слѣдствие, дознание, прокуроръ специалистъ съ военно-юридическо образование. Какво да ви дамъ повече? Не мога да ви дамъ повече, защото и вие въ вашето гражданско сѣдопроизводство и сѣдоустройство нѣмате повече отъ това. И като вземамъ въ съображение условията на военното сѣдопроизводство, условията на войната, азъ мисля, че проектътъ, който е прѣдставенъ, е модеренъ и заслужа всичкото ви внимание и одобрение.

Г. Коларовъ, благодарение на платформата, на която той стои, счита, че азъ, като воененъ министъръ на България, приготвявамъ единъ законъ, въ който визирамъ, чрѣзъ репресии, чрѣзъ наказания да установя дисциплината и чрѣзъ кръвъ, чрѣзъ куршумъ да поддържамъ реда въ армията. Съвършено съ погрѣшни Вашитѣ въззрѣния, г. Коларовъ, заради туй, защото цѣлата система на българската армия се състои въ едно: чрѣзъ възпитанието, чрѣзъ разумното избирание на дълга, като българинъ и защитникъ на отечеството, чрѣзъ опредѣляне правоотношенията въ армията между всички чинове е възможно да се запази тази дисциплина, която дѣйствително дава такива армии, на които вие сега се удивлявате. Такава е и практиката, защото ние на 1885 г., съ сѣщитѣ офицери, съ подпоручици, побѣдихме. (Възражения отъ крайната лѣвица) И тогава бѣха сѣщитѣ хора, сѣщата армия, сѣщитѣ българи, обаче

не бѣше сѣщата атмосфера, за която току-що сега ще ви отговоря. Защо нашата армия се поколѣба? Защо нашата армия се разбунтува? Защо нашата армия малтретира своето офицерство по единъ нечуванъ въ исторiята начинъ? Ще ви кажа защо. Затуй, защото до войната ни замѣрвахте съ камѣни по улицитѣ; затуй, защото до войната ни псувахте по всички посоки; затуй, защото до войната се опитвахте да ни линчувате; (Възражения отъ крайната лѣвица) затуй, защото имаше вѣстници, които бѣха изключително се заели да компрометиратъ и старши, и младши началници. Затуй, защото, когато на Сели-олу, при новия огънь, нашиятъ войникъ не разбра, че трѣбва да се мре, разколѣбаха се хората. Затуй, защото на Чаталджа имаше плакарди. Затуй, защото подъ Одринъ имаше пазарлъкъ — не щатъ да атакуватъ — защото резоньорството взе връхъ въ армията. Затуй, защото втората война се налагаше отъ най-жизнени отечествени интереси, а нашиятъ войници резоньорствуваха подъ влиянието на разни течения и захванаха едни да бѣждатъ за войната, а други — противъ.

А. Христовъ: И Вие бѣхте противъ.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Значи, този нравственъ блокъ се наруши и много рано. Още на Чаталджа имаше дивизии, които искаха да си вървятъ, още на Чаталджа, прѣзъ врѣме на примирието, имаше плакарди — отъ кого сѣ турени, може да се сѣтите — противъ войната. А когато, г-да, единъ народъ прѣдприеме една война, когато единъ народъ хвърли всичко на жрѣбие, когато единъ народъ се рѣши да прѣслѣдва своитѣ национални цѣли, не може да свѣрши войната тогава, когато иска, а тогава, когато обстоятелствата позволятъ.

Ю. Юрдановъ: Но управницитѣ да не го водятъ тамъ, където не му е мѣстото.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Тамъ не се интересувамъ азъ. Политика не права. Политическиятъ елементъ не ме интересува. Разцѣпването на моралния блокъ въ армията е главната причина на нашата несполука.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Защо армията до 16 юний бѣше славна?

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля Ви се, г. Сакаровъ, Вие сте достатъчно благоразуменъ човѣкъ. Позволете и на други да говорятъ.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Не е вѣрно това. Армията на Чаталджа искаше да се връща.

Я. Сакжзовъ: Защото я бавихте.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Имаше една дивизия, която се бѣше скрила въ планината и не искаше да се бие.

Недѣлко Атанасовъ: Ние бѣхме въ редоветѣ на армията и знаемъ всичко.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Вие на мене не разправайте — азъ бѣхъ началникъ на щаба и управлявахъ цѣлата армия.

М. Такевъ: Г. министре! Оставете тая тема и минете на чл. 1033.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Когато бѣхте противъ атаката, бѣхте много уменъ, обаче други хора бѣха луди.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Това е съвършено другъ въпросъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Имаше луди началници и луди управници.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля Ви се, г. Сакаровъ, оставете г. министра да говори свободно.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Стига сте хулили! — Г-да! Има държавници свидѣтели, на които азъ казахъ, че съ тази армия по-нататкъ не бива да се отива. Защо? Защото знаехъ морала на нашата армия, понеже бѣше деморализирана чрѣзъ агитациитѣ въ мирно врѣме.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. министре!

В. Коларовъ: Българскитѣ управници агитираха. Тѣ бѣха най-голѣмитѣ агитатори.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Приканвамъ Ви, г. Коларовъ, да слушате г. министра, както хората слушатъ Васъ.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Г-да! Азъ съмъ единъ въ Камарата, длъженъ съмъ да защита армията à tout prix, защото азъ съмъ единствениятъ и прѣдставителъ тукъ, който даже нѣма право на гласъ. Длъженъ съмъ да защитавамъ армията. Азъ съмъ единствениятъ отъ войската тукъ, който съмъ длъженъ да се застъпвамъ за нейнитѣ интереси и ще говоря.

Д-ръ П. Джидровъ: Говорете.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Министъръ съмъ, нося отговорностъ, ще говоря, както и говоря.

И. Цановъ: Но не трѣбва да бѣдете едностранчивъ.

Министъръ Н. Апостоловъ: Оставете човѣка да говори половинъ часъ поне.

Д. Теневъ: Армията е на българския народъ, г. министре.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля Ви се, г. Теневъ.

Д. Теневъ: Армията сме ние, тя е наша.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Г. г. народни прѣдставители! Недѣйте се енервира, че ви говоря истината, защото говоря въ интереса на България, въ интереса на армията, защото и азъ прѣдполагамъ, че съмъ служителъ на този народъ отъ 17-годишната си възраст. Искамъ да бѣда полезенъ. Не прѣдставлявамъ абсолютно никаква политическа партия, прѣдставлявамъ само едно — войската.

М. Такевъ: Г. министре! Има истини, които отъ устата на единъ министъръ не бива да се казватъ.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Азъ не искамъ нотации, защото и азъ не Ви четохъ нотации.

М. Такевъ: Съ Ваше позволение.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Не ща Вие да ми четете нотации, защото азъ съмъ по-старъ отъ Васъ — когато Вие бѣхте подпоручикъ, азъ бѣхъ майоръ.

М. Такевъ: Вѣрно.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Нали знаете старшинството?

М. Такевъ: Само че едно — въ Парламента Вие сте по-младъ отъ мене.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Да. Азъ вземамъ примѣръ отъ Васъ.

М. Такевъ: Има работи, обаче, които не бива да се казватъ отъ масата на министритѣ.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звѣни)

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Нотации не вземамъ. Ще ме извините, но азъ съмъ въ Парламента и искамъ да си изпълня длъга. Щомъ имамъ недовѣрието на народното прѣдставителство . . .

М. Такевъ: Напротивъ, въ интереса на армията говорите.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Въ интереса на армията говоря.

Г. г. народни прѣдставители! Недѣйте се енервира, пакъ повтарямъ, защото всичко, което казвамъ, го казвамъ съ болка на сърце и защото виждамъ, че нѣкои погрѣшно схващатъ нѣщата. Не сме толкова виновни, колкото вие прѣдполагате, и не знаете, увѣрявамъ ви, всѣкитѣ причини, които сѣ прѣдизвикали погрома, не знаете всѣкитѣ причини, които сѣ прѣдизвикали тия движения, които, въ всѣки

случай, не сж похвални, нито за армията, нито за българския народъ, защото нашата армия е въоръжениятъ народъ. Тѣзи причини ние трѣбва да изучимъ. Трѣбва да създадемъ дѣйствително нова командна система. Обаче едно нѣщо ще ви кажа: и вие, прѣдставителитѣ на народа, хората, които го управлявате, въ това отношение, мисля, трѣбва да усвоите едно поведение много по-друго отъ това, което вие сега проявявате. Менѣ ми се прави бѣлѣжка, че въ армията нѣкои били русофили, нѣкои били русофоби, вотирали тамъ, кои сж за руситѣ, кои сж за германцитѣ. И другъ пѣтъ сѣмъ казвалъ, и пакъ ще кажа: далъ сѣмъ всички инструкции, повтарялъ сѣмъ нѣколко пѣти, всички случаи, които сж ми били указани чрѣзъ анонимни писма или чрѣзъ отворени писма съ подписъ, сѣмъ вземалъ въ внимание, вземалъ сѣмъ всички мѣрки, защото нѣколко пѣти заявявамъ, азъ, като български министръ на войната, партизанска армия не ща. Обаче едно нѣщо ще ви забѣлѣжа — и да не ви е обидно — вие, партизанитѣ, търсите приятели въ армията, вие сами се гордѣте, когато притежавате въ вашитѣ редове единъ генералъ, единъ полковникъ съ стойностъ, и когато не го притежавате, сте противъ него; затуй имамъ доказателства и вие не можете да ме разубѣдите, нито пѣкъ нѣкой отъ васъ ще може да ми възрази. Затуй азъ ви моля да се откажете отъ насъ.

А. Христовъ: Тамъ се обърнете. (Сочи дѣсницата)

Министръ генералъ И. Фичевъ: Не визирамы никого. Общо говоря. Откажете се отъ насъ, нѣмате нужда отъ насъ.

А. Димитровъ: Ние сме се отказали.

Министръ генералъ И. Фичевъ: Дръжте ни на страна, вѣрѣни сме. И ако вие усвоите тази политика, ако вие нѣмате нужда отъ насъ, ако вие ни дадете вашето съдействие тукъ, въ Парламента, въ пресата, бѣдете увѣрени, че при взаимни усилия и едно взаимно уважение, вие ще може да създадете една армия, която, както каза г. Такевъ, приближава часътъ, когато тя може да бѣде употребена. И азъ сподѣлямъ неговия възгледъ, че ние не трѣбва да си правимъ илюзия, че не трѣбва да лѣземъ кръвъ. Трѣбва да лѣземъ кръвъ! Но ако вие продължавате постоянно да ни атакувате, постоянно да ни хулите, постоянно да рисувате въ красни черни, невъзможни, команднитѣ органи, армия, повтарямъ, нѣма да имаме.

Сега, г-да, на прѣдмета. Азъ моля да се приеме чл. 1033 въ редакцията, въ която е прѣдставенъ, съ тази забѣлѣжка, която, вѣрвамъ, ще задоволи и г. Такева, а именно: това постановление не се прилага спрѣмо граждански лица въ царството, когато дѣйствуватъ мѣстнитѣ полеви сѣдилища. Вънъ отъ тази бѣлѣжка не сѣмъ съгласенъ на нищо, защото не е въ интереса на военното правосѣдие затуй, защото нѣма тѣзи опасности, които прѣдвизждатъ и затуй, защото най-послѣ, г-да, имайте довѣрие у насъ. Можете да ни контролирате като Парламентъ, като народно прѣдставителство, обаче вашето довѣрие намъ е потребно, отъ която и политическа група да изхожда то. Ако вие постоянно гледате съ това недовѣрие на офицерския корпусъ, на генералитета, нищо нѣма да получите.

Г. Такевъ зачекна още единъ въпросъ — въпроса за амнистията. Въпросъ много сериозенъ, който азъ тукъ нѣма да третирамъ, защото не е отъ моята компетентностъ засега, тъй като е свършенъ, но ще отбѣлѣжа факта по отношение на полковникъ Петевъ. Г. полковникъ Петевъ не е виновникъ, спорѣдъ моята оцѣнка, доколкото познавамъ дѣлото.

А. Величковъ: Присѣда има. Какъ не е виновенъ?

Министръ генералъ И. Фичевъ: Позволете. Това е моето лично мнѣние. Полковникъ Петевъ не е виновенъ затуй, защото за тактика, за технически похвати нѣма отговорностъ. Полковникъ Петева осѣдиха затуй, защото при отстъплението на своята бригада, която бѣше обхваната отъ паническо бѣгство, не е билъ окопалъ една задна позиция. За техника никого не сѣдятъ, за прилагане на познания никого не сѣдятъ. Полковникъ Петевъ бѣше жертва на общественото мнѣние, защото това послѣдното искаше жертви.

М. Такевъ: Лошо правосѣдие.

Министръ генералъ И. Фичевъ: Това е моето лично мнѣние.

М. Такевъ: Затуй ще пишемъ строги закони — за подобни правораздавачи.

А. Радоловъ: Полковникъ Петевъ прѣдвождаше въ бѣгство бригадата си. Полковникъ Петевъ всѣ паника въ бригадата си.

Министръ генералъ И. Фичевъ: Додѣто всички вие не оцѣните нашата дѣйностъ и не ни позволите да се произнесемъ, дотогазъ нѣма да имаме нито полковници, нито генерали.

А. Радоловъ: Ние оцѣняваме вашата дѣйностъ, но вие прикривате вашитѣ прѣстѣпления. Това бѣше прикриване на такова прѣстѣпление, което заслужаваше обѣсване.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни. Глъчка)

А. Радоловъ: Азъ за г. министра не говоря, а говоря за ония, които прикриха прѣстѣплението на Петева.

Министръ генералъ И. Фичевъ: Що се касае, г-да, до друга една бѣлѣжка, която изтъкна уважаемиятъ народенъ прѣдставителъ г. Такевъ, относително провиненитѣ отъ миналата война офицери, които стоятъ на голѣми мѣста, бѣлѣжката е съвършено основателна. И азъ, като воененъ министръ, сѣмъ направилъ това, което е необходимо, и по дѣлата на всички тѣзи висши офицери се водятъ слѣдствия. Нѣкои отъ тѣхъ вече въ скоро врѣме ще бѣдатъ уволенни, понеже се установиха причини, по които тѣ не могатъ да останатъ повече на служба, а други може би да бѣдатъ отдадени подъ сѣдъ. Като вземете въ съображение бавността на разслѣдването, прѣдъ видъ на това обстоятелство, че трѣбва да се разпитватъ съ хиляди и хиляди хора, и то въ различни мѣста, вѣрвамъ, ще намѣрите причини, които да облекчатъ моето, тъй да кажа, положение на отговорно лице прѣдъ васъ, че досега тѣзи хора не сж получили прилично наказание зарадъ туй, защото материално това е било абсолютно невъзможно. Нѣма да остане въ армията човѣкъ, който не си е изпълнилъ своя дългъ, нѣма да остане въ армията човѣкъ, който е манкиралъ на своитѣ служебни обязанности. И ще ви моля, недѣйте всѣки пѣтъ ми поставя това нѣщо прѣдъ очи, защото азъ, като създавамъ своята отговорностъ прѣдъ васъ, правя всичко да удовлетвори и правда, и правосѣдие, и освѣнъ туй, и публичния моралъ. Не сѣмъ азъ, който ще прикривамъ прѣстѣпнитѣ типове, не сѣмъ азъ, който не искамъ да създамъ, да гарантирамъ единъ висшъ команденъ персоналъ, който да може да удовлетвори и общественото мнѣние, който да може да обезпечи и интереситѣ на армията.

Заради това, г-да, безъ да се впускамъ въ нѣкои подробности, на които бихъ могълъ да отговоря, и понеже виждамъ, че нѣкои кръгове се енервиратъ, за да не прѣдизвикамъ неудоволствие въ тия кръгове по въпроси, които нѣматъ никакво значение за мене, ще ви моля съ вишегласие да приемете чл. 1033. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ).

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Ще гласуваме.

По чл. 1033 има направени три еднообразни прѣдложения — отъ г. г. Такевъ, Джидровъ и Сидеровъ — които гласятъ: чл. 1033 да се залича. Които сж за това прѣдложение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Пада. Има прѣдложение отъ народния прѣдставителъ г. Молдовъ.

В. Молдовъ: Съ него се съгласи г. министрътъ. Тя е сжшата бѣлѣжка, която г. министрътъ прочете.

Министръ генералъ И. Фичевъ: Прѣдоставямъ право на Народното събрание да вотира.

И. Ионовъ: Г. Молдовъ оттегля неговата забѣлѣжка и остава тази на г. министра.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Молдовъ! Отегляте ли прѣдложението си.

В. Молдовъ: Оттеглямъ го.

Прѣдседателствующъ И. Момчиловъ: Прѣдложение отъ г. Марко Турлаковъ: (Чете) „Слѣдъ думитѣ: „нарушение войнското чиновочитание и подчиненостъ“, се измѣня така: „слѣдователтъ, като получи нужнитѣ свѣдѣния за обвиняе-

мия и прѣстѣплението, които му се изпращатъ заедно съ свидѣтелитѣ, веднага пристѣпва къмъ разпитването имъ и, ако обвиняемиятъ не посочи на факти и свидѣтели за своята невинностъ, веднага изпраща слѣдствието до полевия воененъ прокуроръ". Които сж съгласни съ това прѣдложение на г. Марко Турлаковъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Пада.

Прѣдложение отъ г. Михаилъ Такевъ въ този смисълъ: (Чете) „Въ чл. 1033 да се заличи фразата „подстрѣкателство“, прѣдвидено въ чл. 167 отъ наказателния законъ“. Които приематъ това прѣдложение на г. Такевъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Пада.

Които сж съгласни да се приеме чл. 1033, както го прочете г. докладчикътъ, заедно съ забѣлжката на г. министра, въ съгласие съ забѣлжката на г. Моллова, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

2. За лицата които участвуватъ въ извършване на разслѣдването.

1034. Военно-полевиятъ слѣдователъ почва разслѣждане:

а) когато му е поржчано отъ военнитѣ началници, които иматъ право да възбуждатъ углавно прѣследване;

б) когато му е прѣдложено отъ военно-полевия прокуроръ;

в) когато той самъ е очевидецъ на едно важно прѣстѣпление, извършено отъ гражданско лице“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Коста Сидеровъ.

К. Сидеровъ: Г. г народни прѣдставители! Нѣколко думи само по единъ въпросъ, който г. военниятъ министъръ повдигна свършено несполучливо — въпросътъ за виновницѣтъ на катастрофата въ нашата война. (Тропане въ дѣсницата)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Г. Сидеровъ! Нѣма да Ви позволя да говорите вънъ отъ прѣдмета.

К. Сидеровъ: Не бѣше работа на г. военния министъръ да закача този въпросъ. То е въпросъ на политиката, а г. министърътъ заяви, че отъ политика не разбиралъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Прѣдупрждавамъ Ви, г. Сидеровъ, за втори пжтъ, че ще Ви отнема думата и нѣма да Ви позволя да говорите вънъ отъ прѣдмета.

П. Вангеловъ: Площадъ ли е това или Народно събрание. (Глъчка)

К. Сидеровъ: Ако това Ви отекчава, можете да излѣзете.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Г. Сидеровъ! Вънъ отъ прѣдмета нѣма да Ви позволя да говорите.

Г. Сидеровъ: Ние говоримъ — и по прѣдидущитѣ членове говорихме — по въпроситѣ, които сж въ тѣсна връзка съ редакцията на всѣки отдѣленъ членъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Това ще направите и по чл. 1034.

К. Сидеровъ: Ние казахме нѣколко думи, изхождайки винаги, както и днесъ, отъ добро желание, а не да оскърбяваме нѣкого. Защо тогава се кривятъ нашитѣ думи и мисли? Защо да се внася това излишно въ нашитѣ разисквания? Какво ви казахъ азъ? Не позволявамъ на военния министъръ да си служи съ изрази, че ние сме искали да хулимъ българскитѣ офицери. (Тропане отъ дѣсницата)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Сидеровъ! За послѣденъ пжтъ Ви прѣдупрждавамъ, че ще Ви отнема думата.

К. Сидеровъ: Вѣрно е, че г. военниятъ министъръ не е отговоренъ, още по-вѣрно е, че ние сме отговорни, и той работи тамъ по делегация. Нѣма нужда така да се говори. Азъ резюмирамъ по такъвъ начинъ въпроса. Г. военниятъ министъръ другъ пжтъ да не закача такива въпроси, особено въ тия моменти и да не извъртва на хората мислитѣ и да ги експлоатира лошо.

бено въ тия моменти и да не извъртва на хората мислитѣ и да ги експлоатира лошо.

Сега по чл. 1034. Когато по-рано се разглеждаше другиятъ отдѣлъ отъ военно-сѣдебния законъ, тамъ въ единъ членъ се говорѣше за инициативата и за компетентността на военно-полевитѣ слѣдователи. Тамъ ние повдигнахме въпросъ и направихме прѣдложение, което намирахме за добръ. Сега когато сме тъкмо въ този отдѣлъ, дѣто се излага въ три точки компетентността на военно-полевия слѣдователъ, моля, да имате търпѣние да изслушате нѣколко думи по точка в, която е сѣщата, както бѣше въ онзи членъ, за който сега казахъ: (Чете) „Когато той е самъ очевидецъ на едно важно прѣстѣпление, извършено отъ гражданско лице“. Както вчера, помните, тъй и сега, ние се питаме, защо военно-полевиятъ слѣдователъ да може да почне прѣдварително дирене само при единъ изключителенъ случай: когато той е очевидецъ на едно прѣстѣпление, и то важно прѣстѣпление, и то извършено отъ гражданско лице. Защо военно-полевиятъ слѣдователъ, ако не му даваме широка инициатива, поне да не може да почне прѣдварително дирене, когато е очевидецъ на едно прѣстѣпление, извършено и отъ военно лице? Азъ не мога да разбера. Станете и кажете вие, кждѣ е разумътъ на това, дѣ е логиката тукъ? Вие сте военно-полеви слѣдователи и виждате, че единъ офицеръ вдига плячка, прави мародерство, вдига вещи скжпоцѣнни, които ще останатъ въ армията плячка на държавата, и ги присвоява като своя собственост. Кажете, кждѣ е прѣчката, за да можете вие, като военно-полеви слѣдователи, веднага да хванете този офицеръ за ухото? Защото е съ мундиръ ли? Не може, трѣбва да бжде съ жилетка. Ако е съ мундиръ, не го хващатъ. Азъ това не мога да разбера и чакамъ да ме убѣдите въ противното — може да грѣша азъ.

Азъ ви казахъ вчера, въ врѣме на войната, освѣнъ че компетенцията на военно-полевитѣ слѣдователи бѣше много по-ограничена, отколкото досега, послѣдва една заповѣдъ отъ главната квартира, съ която се отнѣха правата на военно-полевитѣ слѣдователи да водятъ слѣдствие по отношение на провиненитѣ офицери и т. н. Една заповѣдъ отъ главната квартира унищожава цѣло постановление отъ военно-наказателния и сѣдебенъ законъ. Не е толкова страшенъ законътъ, колкото вие мислите. Той е страшенъ и опасенъ, защото не се прилага еднакво или се нагодява тъй, както сж интереситѣ и симпатитѣ къмъ тогава или онюгова.

Ние сме тръгнали въ този пжтъ съ този законопроектъ, че като погледнете тритѣ точки въ члена, който дебатираме, слѣдователътъ собствена инициатива нѣма никждѣ. Но понататкъ ще видите какво е казано въ чл. 1040: (Чете) „Ако при извършване на едно разслѣждане се откриятъ признаци на друго прѣстѣпление, извършено пакъ отъ сѣщия обвиняемъ, което нѣма сжществена връзка съ първото, военно-полевиятъ слѣдователъ е длъженъ да разслѣдва и това ново прѣстѣпление, безъ да изисква за него допълнително разпорѣждане“. Значи, ако военниятъ слѣдователъ, съгласно този членъ или прѣдидущия отъ него, почне прѣдварително дирене, да кажемъ, противъ единъ майоръ за извѣстно прѣстѣпление и въ врѣме на разслѣдването се натъкне на друго прѣстѣпление, извършено отъ сѣщия майоръ, което нѣма тѣсна връзка съ първото, съ което слѣдователътъ се е занималъ по-рано, вие съ този чл. 1040 му давате право да почне прѣдварително дирене, безъ да чака прѣдварително разрѣшение или прѣдписание отъ началника, за което се говори въ точка а на чл. 1034. Това е свършено нѣкакъ случайно вметнато въ този членъ. Но менъ ми се струва, веднѣжъ това поставено въ чл. 1040, нѣма защо да се опасяваме ние и да не разширимъ правата на военния слѣдователъ. Защо да не му дадемъ правото той да дѣйствува по свое усмотрѣние. А това сега какво иска да каже? Това значи, азъ, воененъ министъръ, който назначавамъ еди-кой поручикъ или капитанъ, или еди-кой запасенъ офицеръ за слѣдователъ, да му кажа още съ назначаването: „Ти не си способенъ, не разбирашъ работата си“. Това е да му изкажешъ недовѣрие въ момента, когато го назначаваши и му възлагаши такава важна работа. Каква опасностъ има, ако военно-полевиятъ слѣдователъ почне дирене срѣщу извѣстни военни лица, офицери? Нима съ това той ще прикачи присѣдата на това военно лице? Той има да минава толкова митарства — прокурори, слѣдователи, не може да отстранява сѣдитѣ и т. н. Каква опасностъ има отъ това, че военно-полевиятъ слѣдователъ може да почне дирене срѣщу единъ офицеръ?

Азъ намирамъ, че тукъ нѣма и не може да се посочи сериозенъ мотивъ. Чакамъ да чуя отъ васъ.

Азъ правя предложение само по тая точка. Ще си остане инициативата на началството да дава разпоредби за прѣдварително дирене, а буква в да стане така: „И по свое собствено усмотрѣние за извършени прѣстѣпления отъ гражданско или военно лице, безъ разлика на чинъ и положение“. Никаква опасностъ, г-да, нѣма въ това. Когато се е нареждалъ този членъ, не се е дало инициатива на военния слѣдователъ, като се е мислѣло, че той ще прикачи присѣдата, вжжето на обвиняемия. Нѣма никаква опасностъ. Ако слѣдователътъ схване, че лицето е невинно или ако слѣдствието не докаже неговата виновностъ, ще се освободи обвиняемиятъ и нищо повече.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: По чл. 1034 има предложение отъ народния прѣдставителъ г. Сидеровъ, което гласи: (Чете) „Буква в отъ чл. 1034 да се измени така: и по свое собствено усмотрѣние за извършено прѣстѣпление отъ гражданско или военно лице, безъ разлика на чинъ и положение“. Който е съгласенъ съ това предложение на г. Сидерова, моля, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Пада. Които приематъ чл. 1034, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1035. Когато е започнато разслѣдването и военно-полевиятъ слѣдователъ заболѣе или по други законни причини не може да го продължава, по донесение на слѣдователя или по искането на военно-полевия прокуроръ, слѣдътъ разпорежда дѣлото да се прѣдаде на други слѣдователъ, за да го довърши“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1035, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1036. Вънъ отъ случаитъ, изброени гъ прѣдидущата статия, започнато разслѣдване подъ никакъвъ прѣдлогъ не може да бѣде взето отъ военно-полевия слѣдователъ и прѣдадено другиму, а трѣбва да се свърши отъ сжщия и прѣстави на военно-полевия прокуроръ“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1036, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1037. Военно-полевиятъ слѣдователъ нѣма право да влиза въ оцѣнка на подсѣдността на поржаното му разслѣдване, а е длъженъ да го свърши и прѣстави на прокурора, но за компетентността на началника, който му е възложилъ диренето, е длъженъ да се произнесе на общо основание“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1037, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1038. Ако въ предложението на военния началникъ или военно-полевия прокуроръ не е квалифицирано прѣстѣплението, военно-полевиятъ слѣдователъ е длъженъ да започне разслѣдването и самъ да опрѣдѣли прѣстѣпното дѣяние“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1038, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1039. Ако разслѣдването е почнато само по посоченъ прѣстѣпенъ фактъ, военно-полевиятъ слѣдователъ, като разкрие чрезъ разслѣдването виновницитъ, самъ ги привлича като обвиняеми и опрѣдѣля обвинението имъ“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1039, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1040. Ако при извършване на едно разслѣдване се откриятъ признаци на друго прѣстѣпление, извършено пакъ отъ сжщия обвиняемъ, кѣто нѣма сжществена връзка съ първото, военно-полевиятъ слѣдователъ е длъженъ да раз-

слѣдва и това ново прѣстѣпление, безъ да изисква за него допълнително разпореждане“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1040, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1041. Въ случай, когато отъ разслѣдването се открие съучастieto на друго ново лице, непривлѣчено въ дѣлото като обвиняемъ, слѣдователътъ иска разрѣшение отъ надлежния началникъ или отъ военния прокуроръ“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1041, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1042. Въ прѣдвиденитъ въ ст. ст. 1039 и 1040 случай военно-полевиятъ слѣдователъ е длъженъ да донесе на военно-полевия прокуроръ и на началницитъ на обвиняемитъ, ако тѣ сж военно-служещи“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1042, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1043. Ако при съвокупността на прѣстѣпленията на обвиняемия най-важното отъ тѣхъ е напълно разслѣдвано, а за откриване на обстоятелствата на по-маловажното прѣстѣпно дѣяние е необходимо продължително врѣме, то, слѣдъ като се свърши разслѣдването за по-важното прѣстѣпление, военно-полевиятъ слѣдователъ дава ходъ на дѣлото, безъ да чака свършването разслѣдването на по-маловажното дѣяние на лицето“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1043, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1044. Ако прѣстѣпното дѣяние е извършено отъ нѣколко лица, отъ които нѣкои сж избѣгали, други още неоткрити, а за останалитъ отъ разслѣдването е напълно разкрито дѣянието, военно-полевиятъ слѣдователъ свършва дѣлото за тѣхъ и го прѣдставлява на прокурора“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1044, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1045. Военниятъ началникъ, по искането на когото е почнато разслѣдването, е длъженъ, прѣзъ врѣме на извършването му, да съобщи на военно-полевия слѣдователъ всички новооткрити обстоятелства, които той е научилъ по това дѣло“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1045, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1046. Ако военниятъ началникъ или военно-полевиятъ прокуроръ забѣлѣжатъ, че военно-полевиятъ слѣдователъ бавятъ неоправдано производството на разслѣдването, извѣстятъ за това въ сѣда, който, слѣдъ като поиска подробни обяснения отъ тѣхъ (слѣдователитъ) и ако ги намѣри за виновни, налага имъ съответното дисциплинарно наказание“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 1046, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„3. За явяването на обвиняемия, разпита му и вземане мѣрки спрѣмо него при разслѣдването“.

„1047. Ако предложението за започването на разслѣдването е устно, военно-полевиятъ слѣдователъ го записва въ постановлението си за приемане на дѣлото и веднага почва производството му съ извикването и разпитването на обвиняемия“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ чл. 1047, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)
Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1048. Извикването на обвиняемия става по начинъ, ка-
къвто военно-полевиятъ слѣдователъ намѣри за най-подхо-
дящъ въ зависимостъ отъ обстановката, при която се извър-
шва разслѣдването и главно, да се ускори ходътъ на раз-
слѣдването“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ чл. 1048, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)
Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1049. Показанията на обвиняемия се записватъ въ първо
лице, или отъ самия обвиняемъ, ако той е добръ грамотенъ,
или отъ военно-полевиятъ слѣдователъ. Показанията и въ еди-
ния и въ другия случай се подписватъ отъ обвиняемия или
отъ третото лице по негова молба, въ случай на неграмот-
ност“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ чл. 1049, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)
Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1050. Въ случай на самопризнание на обвиняемия, раз-
питътъ му се извършва въ присѣствието на двѣ поемни ли-
ца, които приподписватъ протокола за разпита на обвиняе-
мия“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ чл. 1050, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)
Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1051. Ако противъ началствующитѣ и длъжностни лица
е започнато разслѣдване за прѣстъпления, за които не мо-
же да се вземе мѣрка „подъ стража“ и ако тѣхното оста-
вяне на прѣдишния имъ постъ и длъжностъ не е въ инте-
реса на службата, то военно-полевиятъ слѣдователъ или на-
чалникътъ, който е възбудилъ углавното прѣслѣждане, взе-
матъ спрѣмо такива мѣрката — отстраняване отъ длъж-
ност“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ чл. 1051, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)
Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1052. Военно-полевиятъ слѣдователъ за неотклонението на
обвиняемитѣ взиматъ мѣрkitѣ, прѣдвидени отъ военно-сѣ-
дебния законъ за мирно врѣме. Противъ взетата мѣрка
оплакания не се допускатъ, освѣнъ въ прѣдѣлитѣ на цар-
ството“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ чл. 1052, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)
Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„4. За повикване и разпита на свидѣлитѣ.
„1053. Свидѣлитѣ се разпитватъ или на мѣстото, дѣто
става разслѣдването, или пѣкъ тамъ, дѣто намѣри за удобно
военно-полевиятъ слѣдователъ“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ чл. 1053, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)
Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1054. Свидѣлитѣ се извикватъ за разпитване по сѣщия
редъ, както и обвиняемитѣ“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ чл. 1054, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)
Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1055. Показанията на свидѣлитѣ се пишатъ и излагатъ
по сѣщия редъ и начинъ, както и ония на обвиняемитѣ.

Въпроситѣ и отговоритѣ на свидѣлитѣ трѣбва да бждатъ
кратки и ясни, а показанията имъ да съдържатъ само съ-
щественото“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ чл. 1055, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)
Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„5. За постановленията и протоколитѣ на раз-
слѣдването.

„1056. Военно-полевиятъ слѣдователъ сѣ длъжни да съ-
ставятъ постановленията:

- а) за приемане и почване на дѣлото;
- б) за взетата мѣрка спрѣмо обвиняемитѣ за неотклонение;
- в) за прѣтърсване и изземване и
- г) за прѣдвявяване и свършване на разслѣдването“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ чл. 1056, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)
Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1057. Въ постановлението военно-полевиятъ слѣдователъ
означава датата на съставлението му и законнитѣ основания
за прѣдприетитѣ слѣдствени дѣйствия, изложени въ една
кратка форма. Постановленията се подписватъ само отъ
военно-полевиятъ слѣдователъ“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ чл. 1057, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)
Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1058. Военно-полевиятъ слѣдователъ съставляватъ про-
токоли за следующитѣ важни случаи:

а) единъ общъ протоколъ за разпита на обвиняемитѣ,
ако тѣ сѣ нѣколко души, като се посочва само датата на
последователното имъ разпитване;

б) единъ общъ протоколъ за разпита на всички свидѣ-
тели, като последователно се отбѣлзва въ протокола кога
е разпитанъ всѣки свидѣтель;

в) единъ общъ протоколъ за прѣтърсванията и изземва-
нията изъ кѣшитѣ, заедно съ подробния описъ на намѣ-
ренитѣ и взети вещевени доказателства;

г) при вскритията на труповѣтъ отъ сѣдебни лѣкари,
както и при освидѣтелствуванятията и огледа на мѣстопрое-
ществието, военно-полевиятъ слѣдователъ могатъ да съста-
вятъ единъ общъ сѣдебно-медицински протоколъ, въ който
се излага не само това, което е констатиралъ слѣдователътъ
при огледа, но и самото заключение на лѣкаря по случай
вскритието и освидѣтелствуването. Сѣдебно-медицинскиятъ
протоколъ се подписва както отъ лѣкаря, така и отъ слѣ-
дователя.

„Въ такива случаи отдѣленъ медицински актъ не се
съставлява.

„Забѣлѣжка. Не е необходимо постановленията и
протоколитѣ да се излагатъ отдѣлно; могатъ да се излагатъ
на единъ и сѣщи листъ“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ чл. 1058, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)
Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1059. Военно-полевиятъ слѣдователъ не даватъ на ни-
кого прѣписи отъ протоколитѣ, постановленията и другитѣ
книжа въ дѣлото и не позволяватъ да се правятъ такива и
отъ други лица“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ чл. 1059, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)
Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„6. За свършване на разслѣдването.

„1060. Слѣдъ свършване на разслѣдването военно-по-
левиятъ слѣдователъ постановяватъ, че дѣлото е свършено и
извикватъ обвиняемия, за да му го прѣдвявятъ, освѣнъ ако
той изрично заяви, че не желае да му бжде прѣдвявено дѣлото.
Слѣдъ прочитането на цѣлото производство, заявленията,
които направи обвиняемиятъ, се записватъ върху гърба
на самото постановление. Тия отъ гѣхъ, които могатъ да

иматъ значение за дѣлото, по усмотрѣнието на слѣдователя, се провѣрватъ."

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-матъ чл. 1060, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

"1061. Слѣдъ всичко това, разслѣдването се завършва съ кратко заключение на военно-полевия слѣдователъ за ви-новността или не на обвиняемия."

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-матъ чл. 1061, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

"Глава IV.

"Внасяне на дѣлата въ военно-полевитъ сѣдилища.

"1062. Слѣдъ получаване на дѣлото отъ военно-полевия слѣдователъ, военно-полевиятъ прокуроръ е длъженъ не-забавно да го разгледа:

а) на кой военно-полеви сѣдъ е подсѣдно дѣлото;
б) трѣбва ли обвиняемиятъ да се прѣдаде подъ сѣдъ или дѣлото му да се прѣкрати или да се спре".

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-матъ чл. 1062, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

"1063. Когато военно-полевиятъ прокуроръ намѣри, че даденитъ отъ началника свѣдѣния или разслѣдването сѣ направени непълно, вслѣдствие на което не може да се на-прави правилно заключение за сжщността на дѣлото, само въ такъвъ случай той го повръща на слѣдователя за до-разслѣждане."

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-матъ чл. 1063, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

"1064. Военно-полевитъ прокурори сѣ длъжни да дадатъ законния ходъ на всѣко постѣпило у тѣхъ дѣло — за по-проститъ — въ продължение на 24 часа, а за по-сложнитъ — въ продължение на 3 дена."

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-матъ чл. 1064, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

"1065. Дѣлата, на които трѣбва да имъ се даде по-ната-тъшенъ ходъ, се внасятъ отъ прокурора въ съответния военно-полеви сѣдъ съ обвинителенъ актъ. Сжщо така се постѣпва и съ дѣлата, изпратени до прокурора, съгласно ст. 1033."

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Вие видѣхте съ каква бързина прокахме нѣколко члена, които не съ-държатъ постановления, които могатъ да бждатъ опасни за правилното правораздаване. Обаче този членъ, на който сега се натъкнахме, съдържа една фраза, която, слѣдъ из-мѣненята, които се направиха въ чл. 1033 и 1063, които сж се прѣредактирали въ комисията, става вече излишна. Думата ми е за слѣдующето. Въ чл. 1065 е казано: (Чете) "Дѣлата, на които трѣбва да се имъ се даде по-ната-тъшенъ ходъ, се внасятъ отъ прокурора въ съответния военно-полеви сѣдъ съ обвинителенъ актъ. Сжщо така се постѣпва и съ дѣлата, изпратени до прокурора, съгласно ст. 1033". Тази фраза: "Сжщо така се постѣпва и съ дѣ-лата, изпратени до прокурора, съгласно ст. 1033" трѣбва да се зачеркне. Защо? Защото въ ст. 1063 е казано: (Чете) "Когато военно-полевиятъ прокуроръ намѣри, че даденитъ отъ началника свѣдѣния или разслѣдването сѣ направени непълно, вслѣдствие на което не може да се направи пра-вилно заключение за сжщността на дѣлото, само въ такъвъ случай той го повръща на слѣдователя за доразслѣждане",

и слѣдъ това го внася или съ заключение, или съ обвините-ленъ актъ. Значи, въ ст. 1063 дадохме право на прокурора, когато намѣри донесението на началника непълно, да го доразслѣдва. Щомъ като, казвамъ, така приехме въ чл. 1063, тази фраза, че сжщо така съ обвинителенъ актъ той трѣбва да внася и съобщенията, които получава отъ началника по ст. 1063, става вече безцѣлна, безпрѣдметна и противорѣ-чива на чл. 1063. Ето защо, казвамъ, тази фраза: "Сжщо така се постѣпва и съ дѣлата, изпратени до прокурора, съгласно ст. 1063" — когато му се донесе отъ началника т. е., че щомъ получи отъ началника писмо, той е длъженъ да внесе обвинителенъ актъ — трѣбва да се заличи, защото, казахъ, и повтарямъ още единъ пѣтъ, съ чл. 1063-вече да-дохте право на прокурора да не се задоволява само съ началническото донесение, но да произведе и слѣдствие.

И. Т. Поповъ: Само ако не е пълно.

М. Такевъ: Позволете ми, г. Поповъ: (Чете) "Когато военно-полевиятъ прокуроръ намѣри, че даденитъ отъ на-чалника свѣдѣния или разслѣдването сѣ направени не-пълно,

И. Т. Поповъ: Само тогава.

М. Такевъ: . . . вслѣдствие на което не може да се на-прави едно правилно заключение на сжщността на дѣлото, само въ такъвъ случай той го повръща на слѣдователя за доразслѣждане". Прието; тамъ сме съгласни. Но чл. 1065 ето какво казва: (Чете) "Дѣлата, на които трѣбва да имъ се даде по-нататъшенъ ходъ, се внасятъ отъ прокурора въ съответния военно-полеви сѣдъ съ обвинителенъ актъ". Втората алинея казва: (Чете) "Сжщо така се постѣпва и съ дѣлата, изпратени до прокурора, съгласно ст. 1033". Щомъ вие така го разбирате, както и азъ, тази послѣдната фраза: "Сжщо тѣй се постѣпва и съ дѣлата, изпратени до проку-рора, съгласно ст. 1033" трѣбва да се заличи.

И. Т. Поповъ: За тия донесения, които счита пълни.

М. Такевъ: Позволете. Значи прокурорътъ си остава господаръ — получилъ ли е донесение отъ слѣдователя или е получилъ свѣдения отъ началника, той ще ги прочете и щомъ като ги намѣри непълни, той ги повръща за дораз-слѣждане.

И. Т. Поповъ: Ако ги намѣри пълни, внася ги съ обви-нителенъ актъ.

М. Такевъ: Да, и затуй послѣдната фраза: "Сжщо така се постѣпва и съ дѣлата, изпратени до прокурора, съгласно ст. 1033", трѣбва да се изхвърли, тя е излишна. Г. минис-тре! Тя въ сжщностъ ще обезсили чл. 1063, безъ да даде нѣкаква гаранция повече за правосѣдието. Мисля, че това не е догледано въ комисията.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Да оставимъ това за третото четене.

М. Такевъ: Нѣмамъ нищо противъ, но ми се струва, че щомъ Вие сте се съгласили въ комисията чл. 1063 да се ре-дактира тѣй — той е добръ редактиранъ — вече тази фраза въ чл. 1065 е излишна и добръ ще бжде да се заличи.

Министъръ Ж. Бакаловъ: На трето четене.
(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателътъ д-ръ С. Иванчовъ)

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ искамъ да обясня какъ сѣ станали въ комисията раз-искванията по този членъ. Когато приемахме редакцията на чл. 1063, искахме изрично да се упомене, за да има една гаранция повече, че прокурорътъ непрѣмѣнно ще внася тия дѣла съ обвинителенъ актъ. Защото и тамъ се правѣха сѣ-щнитъ възражения, които се правятъ и тукъ — че отъ на-чалника ще се изпрати само едно писмо и заради това трѣбва да има единъ обвинителенъ актъ. Затова турихме тая бѣлѣжка въ чл. 1063. Азъ не намирамъ, че има нѣкакво противорѣчие, защото чл. 1063 е за случаетъ, когато про-курорътъ намѣри, че има нужда отъ доразслѣждане. Но когато нѣма нужда отъ доразслѣждане, за обикновени дѣла,

чл. 1065 е ясен — прокурорът трябва да ги внася съ обвинителен акт. И за чл. 1033 имаше едно съмнение: какво ще се прави, дали ще се внесе съ обвинителен акт или, понеже има специален член, това писмо, което ще се прати отъ началника, ще служи за обвинителен акт. Заради туй сметохме за нужно да упоменем, че въ случаитъ, предвидени въ чл. 1033, прокурорът има право, съгласно чл. 1063, да иска допълнително разследване, ако го намъри за нужно, но пъкъ, отъ друга страна, съгласно чл. 1065 е длъжен да внесе дѣлото съ обвинителен акт. Като поминаваме това изрично, искаме да обясним чл. 1063 и да дадемъ една гаранция повече на обвиняемитъ.

Прѣдъ видъ на тѣзи обяснения, азъ мисля, че чл. 1065 може да се приеме така, както го докладвахъ.

Председателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които сж за чл. 1065, тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1066. Обвинителниятъ актъ се съставя на основание свѣдѣния, които се съдържатъ въ разследването, а така сжщо и на основание ония допълнителни свѣдѣния, които сж събрани отъ военно-полевия прокуроръ.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които сж за чл. 1066 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1067. Обвинителниятъ актъ се излага въ една кратка, но изчерпателна форма.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които сж за чл. 1067 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1068. При обвинителния актъ военно-полевиятъ прокуроръ прилага списъка на лицата, които трябва да се повикатъ въ сѣда. Въ този списъкъ се помѣстватъ само онѣзи лица, на които показанията иматъ сжщественно значение за разрѣшението на дѣлото, като при това се гледа, да не се посочватъ повече отъ двама свѣдѣтели за установяване на едно и сжщо обстоятелство.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които сж за чл. 1068 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1069. Дѣлата, които по мнѣнието на военно-полевия прокуроръ трябва да се прѣкратятъ или прѣустановятъ, ги изпраща до съотвѣтствующия началникъ съ заключение. Ако началникътъ е съгласенъ, дѣлото се прѣкращава, въ противенъ случай, прокурорътъ е длъженъ да го внесе съ обвинителен актъ въ сѣда.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Този членъ е единъ отъ сжщественитъ членове въ настоящия законопроектъ и затуй ще трябва да го прочетемъ още единъ пѣтъ, за да видимъ какво съдържа, и дали онѣзи недостатъци, които съзирахме въ досегадѣйствующия законъ, нѣма да се промѣкнатъ недогледано и въ този законопроектъ. Какво е казано въ чл. 1069? (Чете) „Дѣлата, които по мнѣнието на военно-полевия прокуроръ трябва да се прѣкратятъ или прѣустановятъ, ги изпраща до съотвѣтствующия началникъ съ заключение. Ако началникътъ е съгласенъ, дѣлото се прѣкращава, въ противенъ случай, прокурорътъ е длъженъ да го внесе съ обвинителен актъ въ сѣда“.

Х. Бояджиевъ: И сждѣтъ е компетентенъ.

М. Такевъ: Имайте търпѣние, г. Бояджиевъ. — И така, г-да, началникътъ повдига углавното прѣследване по свое усмотрѣние, праща го на сждебния слѣдователъ, слѣдователъ го разследва и го праща на прокурора. Последниятъ, ако намъри, че нѣма прѣстѣпление, че има единъ капризъ на началника, прѣпраща го на началника съ заключение: „Г-нъ полковникъ, съобщавамъ Ви, че отъ слѣдствието,

което произведахъ не се установи този господинъ да е извършилъ нѣкакво прѣстѣпно дѣяние“. Г. генералътъ или г. полковникътъ казва: „Не съмъ съгласенъ съ Васъ да се прѣкрати дѣлото. Заповѣдвамъ Ви да го внесете въ сѣда съ обвинителен актъ“. Сждѣтъ ще го сжди и оправдае.

В. Кознички: Не се знае.

М. Такевъ: Питамъ се азъ: когато военниятъ слѣдователъ — юристъ, когато военниятъ прокуроръ — юристъ, намъриха, че нѣма елементитъ на приписуемото се прѣстѣпно дѣяние, полковиятъ командиръ ли, началникътъ отъ строя ли е човѣкътъ, който ще каже дали има или нѣма прѣстѣпни елементи? Естествено, не е той. Но ние знаемъ, въ нашия животъ отъ 35 години много капризи да са полагали на подсѣдимата скамейка хора, па и много капризи да сж прѣкратявали дѣла. Затуй, менъ ми се струва, че и въ конкретния случай ще трябва да възприемемъ процедурата, прѣдвидена въ нашия общъ сждебенъ законъ.

Д-ръ И. Фаденхехтъ: Сждѣтъ да рѣшава.

М. Такевъ: Тѣкмо това щѣхъ да кажа, г. Фаденхехтъ. Този членъ да се прѣредактира само така: (Чете) „Дѣлата, които, по мнѣнието на военно-полевия прокуроръ, трябва да се прѣкратятъ или прѣустановятъ, както и дѣлата, които той внася съ обвинителен актъ, се прѣпращатъ на съотвѣтствующия военно-полеви сждъ“. Сждѣтъ ще се произнесе, трябва ли да се прѣкрати дѣлото, както го прави нашиятъ граждански сждъ, или трябва да му се даде ходъ, както го правятъ и сега нашитъ сждилища. Слѣдователно, вмѣсто да прѣдоставимъ това право на началника, той да каже да се прѣкрати или не дѣлото, нека го оставимъ на сѣда. Слѣдователно, тукъ, вмѣсто думата „началникъ“, трябва да се тури „сждъ“. Както виждате, г. министри, искамъ още една гаранция, за да се отстранятъ онѣзи неудобства, които досега сме констатирани — Вие още повече отъ насъ — въ нашето сждебно вѣдомство. Дадохте на началника да възбужда углавно прѣследване — добръ. Дадохте на началника права да прѣпрати дѣлото на слѣдователя и слѣдователъ да го увѣдомява за хода на дѣлото или той да увѣдомява слѣдователя за събранитъ свѣдения — отлично. Но отъ момента, когато г. началникътъ прѣпрати дѣлото на слѣдователя, той вече трябва да се дезинтересира. Нека прѣдостави хода на това дѣло и неговия край на сждебната властъ, и нѣма да има нареkania къмъ висшитъ началствующи лица, които нареkania често пѣти подронватъ дисциплината; нѣма да има и забавяне, защото прокурорътъ ще прати дѣлото на началника, началникътъ ще трябва, покрай другитъ работи, да събере свѣдѣния, да види каква е тая работа; ще му докладва адютантътъ или този, който е назначенъ при него за началникъ на военно-сждебната частъ, и ще видимъ какъ ще му докладва. Вмѣсто всичкото туй *chassé-croisé*, на ли е по-хубаво прокурорътъ да има работа прѣмо съ сѣда? Трябва ли да се прѣкрати дѣлото, сждѣтъ ще го прѣкрати; не трябва ли да се прѣкрати, а да се внесе съ обвинителен актъ, сждѣтъ ще се произнесе.

Ето защо бихъ молилъ г. министра, като иска и той — не се съмнявамъ въ това — да дадемъ една още по-голяма гаранция за едно законофѣрно правонадаване и въ военно-полевитъ сждилища, да се съгласи обвинителниятъ актъ и заключението за прѣкращаване на дѣлата да се внасятъ въ сѣда и сждѣтъ суверенно да се произнесе.

Г. Димовъ: Г. Такевъ! Моля Ви да обясните, ако сждѣтъ не се съгласи да прѣкрати дѣлото, какво ще стане? Кой ще напише обвинителен актъ?

М. Такевъ: Г. Димовъ ме пита: какво ще стане, ако сждѣтъ не прѣкрати дѣлото? Ще се върне дѣлото на прокурора, за да го внесе съ обвинителен актъ.

Г. Димовъ: Но той не е съгласенъ.

М. Такевъ: Вие знаете, г. Гочо Димовъ, че прокуроритъ по заповѣдъ могатъ да внасятъ дѣла съ обвинителни актове; могатъ и въ гражданското вѣдомство. Но прокуроритъ не сж длъжни да ги поддържатъ въ сѣда. (Възражения въ дѣсницата)

Г. Димовъ: Има прѣрекания между прокурора и сѣда, трябва по-горенъ сждъ да го рѣши.

М. Такев: Това е принципът въ правото, че перото е робът, а словото е свободно. Прокурорското перо е робът, то може по заповед да повдигне углавно преследване, но по заповед то не може да обвинява.

Г. Димов: Има прѣреkania въ такъв случай.

М. Такев: Ако сте юристъ, ще знаете тѣзи елементарни работи.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчов: Има думата г. д-ръ Петъръ Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Г. г. народни прѣдставители! Признавамъ, че този текстъ създава една мъчнотия отъ формална страна. И ако ние искаме да намѣримъ способъ да запазимъ формата, ние можемъ да създадемъ сравнително единъ по-справедливъ текстъ. Азъ намирамъ, че прокурорътъ по начало трѣбва да бѣде властенъ, като обсъди даннитъ на дѣлото, да даде заключение по съвѣсть и по свое разумѣние авторитетно, трѣбва ли да се възбуди углавно преследване противъ лицето или пъкъ нѣма условията за това, и дѣлото трѣбва да се прѣкрати. Дотукъ законопроектътъ е съгласенъ съ насъ. Но по-нататъкъ той отстъпва отъ това общо правило, което въ гражданската углавна процедура е много правилно разрѣшено, вслѣствие съществуващото на по-висша инстанция. Ако прокурорътъ даде мнѣние, че едно дѣло трѣбва да се прѣкрати, и сждѣтъ, който трѣбва да даде ходъ на дѣлото по принципъ, намѣри, че трѣбва да се възбуди углавно преследване, това прѣреkanie се разрѣшава отъ апелативния сждъ, и опрѣдѣленieto на апелативния сждъ замѣства обвинителния актъ на прокурора. Дѣлото се прѣпраща на сжда, и сждѣтъ е длъженъ да го разгледа по същество. Понеже при военнитѣ сждилища нѣма втора инстанция по същество и понеже даже тия органи, които дѣйствуватъ като касационна инстанция, не могатъ да се занимаватъ съ въпроси отъ съществуването на дѣлото, ние трѣбва да намѣримъ единъ способъ въ това отношение. Г. г. народни прѣдставители! Ние можемъ да жертвуваме даже, споредъ мене, формата, за да спасимъ съдържанието. И г. Гочо Димовъ, струва ми се, не постави въ неловко положение г. Такева, като каза: „Ами ако сждѣтъ намѣри това и това, какво ще стане?“ Когато отидете, г-да, въ сжда, сждѣтъ за мене е една по-голяма гаранция, отколкото прокурора. Той прѣдставлява по-голяма гаранция затуй, защото прѣдставлява отъ себе си колегиаленъ съставъ. Но ако сждѣтъ намѣри, че трѣбва да бѣде противъ заключението на прокурора, този сждъ може да даде ходъ на дѣлото и да го разгледа, като влѣзе въ разбирателство на всички доказателства, и ако отъ събранитѣ данни се установи, че дѣйствително обвиняемото лице не е виновно — трѣбва да прѣдполагаме, че сждѣтъ ще сжди справедливо и по законъ — ще го оправдае, ако ли го намѣри за виновно, ще го осжди. Но ние можемъ да запазимъ онай форма, за която всички искаме да държимъ — да не поставяме същиятъ сждъ, който се произнася въ разпоредително заседание за възбуждането на углавно преследване, да сжди. Това е опасно, защото дѣйствително въ подсждимия ще се яви съмнѣние и може да каже: „Какъ ще ме сждите вие мене, когато ме осжихте прѣварително?“ Нѣма достатъчна гаранция.

К. Панайодовъ: Сждѣтъ е обвързанъ.

Д-ръ П. Джидровъ: И въ такъв случай ние можемъ да подиримъ едно срдѣство. Азъ прѣдлагамъ, г. г. народни прѣдставители, и моля г. министра да се съгласи, да приемѣ такъвъ единъ текстъ, споредъ който дѣлото, когато се внесе въ сжда съ заключение на прокурора, нѣма нужда да се донася това заключение до началника, и началникътъ да бѣде по-голямъ специалистъ. Защото да възбудите углавно преследване е единъ юридически въпросъ. Отъ дадени данни азъ, прокурорътъ, намирамъ, че нѣма елементитѣ на дадено прѣстъпление и считамъ, че трѣбва да се прѣкрати дѣлото. Сега, по проекта това дѣло трѣбва да се прати на началника. Началникътъ може да е прѣкрасенъ началникъ, но той не разбира право, той не знае елементитѣ на прѣстъпното дѣяние, не знае и квалификацията на прѣстъпното дѣяние. Този именно началникъ, споредъ вашия проектъ сега, ще ми прати писмо обратно менъ и ще каже: „Азъ не съмъ съгласенъ да се прѣкрати дѣлото, макаръ вие да намерите, че нѣма прѣстъпно дѣяние отъ гледището на закона. Възбудете дѣло! И прокурорътъ, про-

тивъ съвѣстѣта си, противъ собственото си разбиране, противъ това, което е дѣйствително цѣнно и важно за него, че е специалистъ въ тази областъ, трѣбва да бѣде една машина, една машина. Г-да! Щомъ като това е така, вие можете да приемете едно друго нѣщо, можете да кажете: началникътъ дава разпоредба, обвинява, и неговиятъ актъ е обвинителенъ актъ за сжда. Но не дѣйте поставя прокурора въ положение, слѣдъ като е намѣрилъ по съвѣсть, че нѣма елементи на прѣстъпно дѣяние отъ дадени факти, да състави обвинителенъ актъ само по заповѣд на началника. Това не е право, г-да, това не може да се оправдае по никой начинъ, и азъ не вѣрвамъ да съществува нѣкъдѣ подобно законодателство. Азъ не мога да приема това по простата причина, че то е една безсмислица; това е изпортиване и унищожаване на всички принципи въ правото. Е добръ, какво можемъ да направимъ? Нека не подчиняваме прокурора на началника, на когото по закона е дадена инициативата само да възбужда — а да се обвинява е право на прокурора — нека не го лишаваме отъ неговитѣ права, нека запазимъ правата му цѣли за него въ неговитѣ рѣшѣния, та когато намѣри, че доказателствата, събрани въ прѣварителното слѣствие, сж пълни и нѣма нужда отъ доизслѣждане, да има право да даде заключение за прѣкрятване на дѣлото и това заключение да се прѣпрати на сжда, който, като разгледа даннитѣ по дѣлото, както прави обикновениятъ сждъ, да се произнесе въ разпоредително засѣдание, безъ да вика подсждимия, трѣбва ли да се прѣкрати дѣлото или пъкъ има основание да се възбуди углавно преследване. Ако сждѣтъ намѣри, че има основание да се възбуди углавното преследване, понеже се създава прѣреkanie между два компетентни органа по закона, прокурора и сжда, и понеже нѣма втора инстанция по същество, която да даде мнѣние и нейниятъ актъ да служи за обвинителенъ актъ, тогава нека се прѣпратятъ тия книжа, това дѣло, на най-близкия прокуроръ за съставяне на обвинителенъ актъ. Понеже тоя прокуроръ не е повиканъ да се произнася по съществуването на дѣлото, да прави разборъ на даннитѣ по дѣлото, понеже не се е произнасялъ по разбирането на закона; той е единъ мандатаръ, който написва обвинителния актъ, като втора инстанция, както би могълъ сждѣтъ да го напише; тоя прокуроръ прѣпраща обвинителния актъ на сжда — за да запазимъ само формата. Този сждъ сега, по силата на обвинителния актъ, влиза въ разбирателството на даннитѣ по дѣлото и рѣшава по същество.

И. Т. Поповъ: Съ това, което вие искате, запазвате ли безпристрастието?

Д-ръ П. Джидровъ: Азъ казвамъ това, за да примиря формата съ доброто. Азъ намирамъ, че е по-добръ на същия сждъ, но понеже нѣма много състави — може и другъ съставъ, ама да се тури другъ съставъ е невъзможно — може да се прѣпрати дѣлото на ближайшия прокуроръ да състави обвинителенъ актъ, който прѣдава на своя сждъ и тамъ се сжди.

Г. Димовъ: Ами ако е въ обсадена крѣпостъ, дѣто има само единъ сждъ?

Д-ръ П. Джидровъ: Азъ ще Ви отговоря на това. Въ обсадена крѣпостъ, където има единъ сждъ, тамъ комендантътъ е царъ, той назначава сждилището.

Г. Димовъ: Комендантътъ сждѣ не е юристъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Той ще назначи сжда, бе джанамъ. — Така че азъ съмъ съгласенъ и приемамъ, както г. министърътъ намѣри за добръ, това да бѣде: „съседниятъ прокуроръ, който го прѣпраща на своя сждъ за разглеждане по същество“. Въ такава смисълъ правя и прѣдложение.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Понеже часттъ е 8, азъ моля г. г. народнитѣ прѣдставители да се съгласятъ да продължимъ засѣданието до свършването на законопроекта. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ рѣката. (Муозинство)

Отъ лѣвицата: Малцинство.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Ще гласувамъ още веднажъ. Които сж съгласни да се продължи засѣданието докато се свърши разглеждането на законопроекта, но не по-късно отъ 12 ч., моля, да си вдигнатъ рѣката. (Муозинство) Засѣданието се продължава.

Има думата г. Марко Турлаковъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Меншество е. Азъ протестирамъ.

М. Турлаковъ: Не е болшинство, г. прѣдседателю.

Д-ръ П. Джидровъ: Такива закони не бива да се приематъ нощно врѣме.

Министъръ П. Пешевъ: Ще свършимъ закона тая вечеръ.

Д-ръ П. Джидровъ: Защо?

Министъръ П. Пешевъ: Утрѣ имаме друга работа.

М. Такевъ: Утрѣ да го приемемъ.

А. Липчевъ: Нѣмате болшинство. Безразлично е за насъ да дигате рѣцѣ.

Д-ръ П. Джидровъ: (Къмъ дѣсницата) Вие можете да работите, защото не вземате участие, а тѣзи, които взиматъ участие, не бива да стоятъ нощемъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Турлаковъ! Говорете.

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Работата по този членъ азъ я схващамъ така, че Военното министерство, съставителитѣ на законопроекта сѣ се ръководили отъ съображението, че авторитетътъ на началника трѣбва да бѣде рѣшающъ при възбуждане на прѣследване прѣтивъ обвиняемитѣ. Че се е гонила цѣльта, да се повдигне авторитета на началството, това азъ разбирамъ, но азъ не мога да разбера, защо съставителитѣ на законопроекта искатъ, същиятъ този авторитетъ да изпъкне, като по-горенъ, като по-важенъ и прѣдъ авторитета на правосъдието, и прѣдъ авторитета на прокурора, който поддържа обвинението прѣдъ сѣда. Азъ не мога да разбера, какъ съставителитѣ на този законопроектъ не схващатъ това и какъ самата комисиия не викна по-нататъкъ, че много често е възможно...

Х. Г. Поповъ: Много нашироко разисквате.

М. Турлаковъ: Г. Поповъ! Сѣ Васъ ли ще слушаме да правите бѣлѣжки? Какво, като сте воененъ? Ние не сме тукъ войници, имайте малко търпѣние да чуете и нашитѣ съображения по тоя членъ.

Х. Г. Поповъ: Нѣмамъ желание да Ви правя бѣлѣжка, г. Турлаковъ, но Ви казвамъ, че надълго и нашироко разисквате.

Г. Поповъ: Оставете оратора да си каже мнѣнието.

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Вие имате слѣдната перспектива. Слѣдователтъ разсѣдва, прокурорътъ дохожда до заключение, че нѣма никакви елементи на прѣстѣпление, нѣма никакви признаци, никакви данни, по които да състави обвинителенъ актъ, връща дѣлото, съобщава на началника, че обвиняемиятъ не може да бѣде прѣслѣдванъ, понеже обвинението не се доказва. Вие давате сега право на началника, който е възбудилъ прѣслѣдването, да поиска отъ прокурора или по-право да наложи на прокурора непрѣмѣнно да състави обвинителния актъ и да изкара обвиняемия прѣдъ сѣда. Е добръ, вие казвате, съ новитѣ наредби, които г. министърътъ прокарва въ състава на сѣдилищата, ще имаме по-голяма гаранция въ тѣзи сѣдилища. Но, съгласете се, че много често можемъ да изпаднемъ въ слѣдното положение: и сѣдътъ да оправдае несправедливо обвиняемия човѣкъ. Какво ще имате тогава? Тогава ще имаме единъ фактивенъ обвиняемъ, единъ фиктивенъ виновникъ, който, слѣдъ като прокурорството и слѣдствието е доказало, че е невиненъ, само по искането на неговия началникъ на всѣка цѣна да излѣзе прѣдъ сѣда, излиза и сѣдътъ го оправдава. Дѣ остава тогава авторитетътъ на този началникъ, за който авторитетъ вие държите, и искате на всѣка цѣна думата на началника да има по-голяма цѣна, отколкото тази на прокурора? Не идете ли съ това още повече да подроните авторитета на тѣзи началници?

И. Т. Поповъ: Сѣдътъ е друго.

М. Турлаковъ: Сѣдътъ е друго, но вие знаете, г. Поповъ, че този обвиняемъ пакъ ще се върне въ сѣщата частъ, при сѣщия началникъ и при сѣщитѣ другари. Съ какъвъ авторитетъ ще се ползува този началникъ по-нататъкъ, когато въ неговитѣ подчинени и въ самия обвиняемъ, когото сте сѣдили, ще се всѣли убѣждението, че той незаслужено, а чисто и просто по умраза, е прѣслѣдвалъ обвиняемия.

Д-ръ Н. Георгиевъ: Значи, споредъ Васъ, не трѣбва да се оправдаватъ хората.

П. Вангеловъ: (Къмъ М. Турлаковъ) Ние искаме да бѣде оправданъ отъ сѣда.

М. Турлаковъ: Ама, моля ви се, каква цѣль вие гоните съ това? Въ такъвъ случай е едно незаслужено прѣслѣждане и едно незаслужено уронване престижа на началника. Азъ сподѣлямъ вашето желание да се повдигне престижътъ на началника. Отъ това, което по-рано съмъ говорилъ по военнитѣ въпроси, мисля, че не можете да дойдете до заключение, че азъ питая нѣкаква умраза къмъ офицеритѣ, къмъ началствующитѣ лица. Напротивъ, заедно съ васъ, и азъ твърдѣ много скѣпя за авторитета на началствующитѣ лица. Г-да! Когато ние приемемъ такава една наредба на чл. 1069, азъ съмъ увѣренъ, че при едни състави и на сѣдилищата по-пристрастни, по-запознати съ юридически въпроси, каквито ще бѣдатъ съставитѣ, споредъ думитѣ на г. министра, ако такъвъ началникъ настоява слѣдъ разслѣждането да се внесе такова дѣло въ сѣда — азъ съмъ убѣденъ, че такива дѣла ще има много — увѣрявамъ ви, че, вмѣсто да направите една услуга на военната дисциплина и на авторитета на началството, вие ще принесете мечешка услуга. Ето защо азъ мисля, че е най-справедливъ оня начинъ на разрѣшение въпроса, който прѣдложи г. Джидровъ, ако началникътъ — нека запазимъ неговия авторитетъ — държи да се разгледа такова дѣло отъ сѣда, да се прѣдаде на другъ сѣдъ да го разгледа. Азъ бихъ отишълъ по-нататъкъ: военното началство да не връща такъвъ обвиняемъ, който е оправданъ, въ сѣщата частъ, защото, споредъ нашето схващане, ще бѣде лошо за авторитета на този началникъ, който по такъвъ начинъ е постоянно осѣждаше.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Иванъ Ангеловъ.

И. Ангеловъ: Г. г. народни прѣдставители! Само двѣ думи ще кажа по този въпросъ. Въпросътъ, който се повдига по чл. 1069, споредъ моето разбиране, е единъ въпросъ, който съставлява важна частъ отъ материята на законопроекта. Ако се приеме това, което прѣдлага г. Такевъ, то се измѣня цѣлото производство и се дава съвършено другъ обратъ на бързата процедура, която се стрѣмимъ да създадемъ чрѣзъ този законопроектъ. Напълно съмъ съгласенъ и безспорно е, че нѣкои отъ началниците могатъ да проявяватъ въ даденъ случай капризи и да не се съгласятъ съ мнѣнието на прокурора. Туй азъ даже непосредствено съмъ констатиралъ. Менѣ ми се струва и не се съмнявамъ, че и г. министърътъ на войната ще се съгласи съ туй положение, което изказа г. Такевъ, да се измѣни законътъ въ такава смисълъ, што дѣлата, които по мнѣнието на военно-полевия прокуроръ трѣбва да се прѣкратятъ или прѣбустановятъ, да се изпращатъ на съотвѣтствующия началникъ, и ако началникътъ е съгласенъ, дѣлото се прѣкратява, въ противенъ случай, да се изпрати на надлежния сѣдъ, за да се произнесе върху прѣрѣканието. Г. г. народни прѣдставители! Въ такъвъ случай ще имаме пълна гаранция за производството и за личността, която може да играе въ дадения случай роля. Ми се струва, че въ такъвъ случай правосъдието нѣма да пострада. Както се изрази г. военниятъ министъръ, той търси само правда и иска съ този законопроектъ да въведе дѣйствително единъ правовъ редъ въ армията. Въ такъвъ случай ще се избѣгнатъ онѣзи страхе, които се изтъкнаха, въ смисълъ, че началствующето лице може да прояви своя капризъ и да излѣзе по-горѣ отъ цѣлото производство, което е прѣминало прѣзъ рѣцѣтъ на слѣдователя и на прокурора, които сѣ юристи. Ето защо азъ мисля, че г. военниятъ министъръ нѣма да направи злѣ, като даде своето съгласие, што прѣрѣканията, които се явятъ между военния прокуроръ и началствующето лице, да се разрѣшаватъ отъ надлежния сѣдъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Пристѣпваме къмъ гласуване.

По чл. 1069 има направено предложение от г. Такева въ следуюния смисъл: (Чете) „Дѣлата, които, по мнѣнието на военно-полевия прокуроръ, трѣбва да се прѣкратятъ или прѣбустановятъ, ги прѣпраща до съответствующия военно-полеви сѣдъ. Ако сѣдътъ не се съгласи, дѣлото се изпраща на ближайшия военно-полеви прокуроръ да напише обвинителенъ актъ и го внесе въ сѣда“. Които сѣ за това предложение на г. Такева, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Пада.

Които сѣ за чл. 1069, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1070. Когато дѣлото е внесено съ обвинителенъ актъ за разглеждане, военно-полевиятъ прокуроръ извѣстява на началника за знание, за да се обяви съ заповѣдь по частта. Разглеждането на дѣлото отъ сѣда не чака да се издаде заповѣдь“.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Които сѣ за чл. 1070, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1071. Военно-полевиятъ прокуроръ, едновременно съ внасянето на дѣлото съ обвинителенъ актъ въ сѣда, прави разпореждане за извикването или довеждането на подсѣдмия, ако той е подъ стража, тамъ, дѣто ще засѣдава сѣдътъ“.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Които сѣ за чл. 1071, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1072. Извикването или довеждането на подсѣдмия прѣдъ сѣда, по разпореждане на военно-полевия прокуроръ, става по сѣщия редъ, както и повикването му прѣдъ военно-полевия сѣддователь“.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Които сѣ за чл. 1072, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„Глава V.

„Разглеждане дѣлата въ военно-полевитѣ сѣдилища“.

„1073. Прѣседателитѣ на военнитѣ сѣдилища слѣдъ получаването на внесенитѣ дѣла и слѣдъ явяването на подсѣдмия въ сѣда сѣ длѣжни веднага да разпоредятъ да се връчи на подсѣдмия прѣписъ отъ обвинителния актъ, списъкъ на сѣдитѣ и свидѣтелитѣ, като въ сѣщото време наредятъ единъ отъ клоновѣтъ въ присѣдствието на назначения му отъ сѣда защитникъ да му прочете обвинителния актъ и да го пита, желае ли да попълни списъка на свидѣтелитѣ и съ други лица“.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Които сѣ за чл. 1073, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1074. Ако въ продължение на 24 часа отъ прочитането на подсѣдмия горнитѣ книжа, той или неговиятъ защитникъ заявятъ, че желаятъ да се повикатъ въ сѣда нови лица или че се прави нѣкой отводъ на членовѣтъ отъ сѣда, прѣседателтъ незабавно внася рѣшението на тия въпроси въ разпорѣдително засѣдание“.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Които сѣ за чл. 1074, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

В. Коларовъ: Кворумъ нѣма.

А. Ляпчевъ: Кворумъ нѣма, бройте ги.

И. Ионовъ: Имаме болшинство. Азъ не бѣхъ глухъ, когато вие се надумвахте да излѣзете, заедно правѣхте парлъка.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1075. Слѣдъ изтичането на горния срокъ (ст. 1073), по взаимно съгласие между прѣседателя на военно-полевия сѣдъ и прокурора се насрочва дѣлото за разглеждане“.

Въ чл. 1075 има печатна грѣшка. Статията въ скобитѣ намѣсто 1073 ще бѣде 1074.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Които приематъ чл. 1075, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1076. Дѣла, които не изискватъ нѣкои особени подготвителни разпореждания, могатъ да бѣдатъ насрочени и разгледани веднага слѣдъ изтичане на срока, прѣдвиденъ въ ст. 1073“.

И тукъ има печатна погрѣшка: намѣсто ст. 1073, ще бѣде ст. 1074.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Които сѣ за чл. 1076, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1077. Дѣлата, споменати въ ст. 1033, трѣбва да се разглеждатъ веднага, слѣдъ постѣпването имъ въ сѣда“.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Които сѣ за чл. 1077, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1078. Подсѣдимитѣ, свидѣтелитѣ и всичкитѣ лица, които трѣбва да се явятъ при разглеждане на дѣлото въ военно-полевитѣ сѣдилища, се извикватъ въ сѣда по реда, указанъ въ ст. 1048“.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: По чл. 1078 има направено предложение отъ г. Ионина въ следуюния смисъл: (Чете) „На свидѣтелитѣ (били тѣ прости войници или заемащи какъвто и да е чинъ въ армията, били граждански лица), призовани въ сѣда, послѣдниятъ опрѣдѣля възнаграждение съобразно километритѣ изминати отъ тѣхъ, и се изплащатъ отъ авансовитѣ суми на сѣда“.

„По сѣщия редъ се опрѣдѣля и възнаграждението на прѣводача“.

„Вѣщитѣ лица получаватъ тоже възнаграждение, което сѣдътъ опрѣдѣля споредъ важноста на експертизата“.

В. Моловъ: Има го въ общата частъ.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Да.

И. Ионовъ: И г. министърътъ е съгласенъ съ моето предложение.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: И г. министърътъ е съгласенъ. Които приематъ предложението на г. Ионина, заедно съ текста, прочетенъ въ чл. 1078, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Г. Маджунковъ: Нѣма кворумъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1079. Свидѣтелитѣ и вѣщитѣ лица, повикани при разглеждането на дѣлото, се подвеждатъ подъ клетва отъ прѣседателя на сѣда. Тѣ се заклеватъ, че ще кажатъ самата истина по това, което ще ги пита сѣдътъ, заявяватъ, че ще отговорятъ прѣдъ Бога и закона, а християнитѣ цѣлуватъ евангелието и кръста“.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Които сѣ за чл. 1079, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1080. Въ военно време при военно-полевитѣ сѣдилища при дѣйствующата армия, на всички свидѣтели, които не сѣ се явили при разглеждането на дѣлото въ сѣда, показанията имъ, дадени при разслѣдването, се четатъ, ако една отъ странитѣ това поиска, и ако самъ сѣдътъ признае това за нужно“.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Които сѣ за чл. 1080, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1081. Всички книжа, приложени къмъ дѣлото, като: рапорти, прѣдписания, заповѣди, частни писма, протоколи, актове и други такива, които по мнѣнието на странитѣ могатъ да имъ служатъ за доказателства, се четатъ отъ сѣда, ако странитѣ поискатъ това, или сѣдътъ признае това за нужно“.

Д-ръ П. Джидровъ: И това не е законодателствуване, па както щете — нито се чете, нито се слуша.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: По чл. 1081 има думата г. Александъръ Христовъ.

А. Христовъ: Г. г. народни прѣдставители! Между другото, споредъ този членъ, ще се четатъ и частнитѣ писма, които се намиратъ въ дѣлото. Разбирамъ да се четатъ провѣренитѣ такива отъ прѣдварителното слѣдствие, но ако има анонимни писма, въ нищо непровѣрени, които за пръвъ пѣтъ ще се четатъ въ сѣдебното засѣдание, какъ могатъ да се взематъ било противъ, било въ полза на обвиняемия? Ако такива частни писма съществуватъ въ дѣлото, сѣдебниятъ слѣдователъ е длъженъ да ги провѣри. Ако тѣ не сѣ важни и слѣдователътъ не ги е провѣрилъ, какъ ще ги четатъ въ засѣданието и да се базира на тѣхъ защитата или обвинителътъ. Азъ моля г. министра това да се прѣмахне.

В. Кознички: Частнитѣ писма и сега се четатъ при углавнитѣ дѣла.

А. Христовъ: Не се четатъ сега. Какъ така ще ги четешъ?

Х. Г. Поповъ: Ами при шпионството?

А. Христовъ: Ама то ще бѣде провѣрено при прѣдварителното слѣдствие.

И. Ионовъ: Разбира се.

А. Христовъ: Нищо не се разбира. Казано е частни писма. Г. министре! Ако въ едно частно писмо се съдържатъ свѣдѣния, то ще ги провѣри слѣдователътъ.

К. Панайодовъ: Това е работа на слѣдователя.

А. Христовъ: Тогава защо ще четете писмото?

К. Панайодовъ: То е документъ.

А. Христовъ: Частно писмо?

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Писмо, което е иззето по сѣдебенъ редъ.

А. Христовъ: Ще дойдатъ ли свидѣтели да потвърдятъ подъ клетва съдържанието на писмото?

К. Панайодовъ: Сега писмата не се ли четатъ?

А. Христовъ: Ама които сѣ провѣрени и пр.

К. Панайодовъ: Ами писмата на обвиняемия, писани нѣкога, не се ли четатъ?

А. Христовъ: Съгласенъ съмъ тогава, ама тукъ е казано частни писма.

К. Панайодовъ: Всѣки документъ се чете.

А. Христовъ: Г. Панайодовъ ми прави възражение, безъ да ме разбере. По сегашната процедура се четатъ писмата на подсѣдимия. Но нѣкакво анонимно писмо, писано отъ лице, което нѣма нищо общо съ дѣлото, какъ ще го четете?

К. Панайодовъ: Пакъ ще го четете.

А. Христовъ: Вие спорите по нѣщо, което сега не е така.

К. Панайодовъ: Тѣй е сега.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които сѣ за чл. 1081, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1082. Военно-полевитѣ сѣдилища пишатъ въпросенъ листъ и резолюция, която прѣдседателътъ прочита публично, а самата присѣда се излага писмено най-късно слѣдъ два дена и тѣй сѣщо се чете публично“.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които сѣ за чл. 1082, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1083. Когато прѣдседателътъ на сѣда обявява резолюцията или чете окончателната присѣда, всички тамъ лица стоешкомъ я изслушватъ, освѣнъ сѣда“.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които сѣ за чл. 1083, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1084. Военно-полевитѣ сѣдилища не излагатъ мотиви въ присѣдата по въпроса за виновността, а само по прилагането на закона“.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Този членъ сѣщо така е твърдѣ важенъ. Г. военниятъ министъръ се е съгласилъ вече по принципъ да се направи една разлика при сѣденето въ военно врѣме отъ военно-полевитѣ сѣдилища при действующата армия и отъ мѣстнитѣ сѣдилища вътрѣ въ територията при военно положение. Тази разлика ние я виждаме въ чл. 1080: въ военно врѣме при военно-полевитѣ сѣдилища при дѣйстващата армия на всичкитѣ свидѣтели, които не сѣ се явили могатъ да се четатъ показанията. Това е едно изключение отъ общия принципъ, че на свидѣтеля показанията се четатъ само, когато той е умрѣлъ или е въ безизвѣстностъ, въ точно опрѣдѣленитѣ въ углавното сѣдопроизводство случаи. Въ проекта бѣше, че показанията на свидѣтелитѣ ще се четатъ въ сѣда, щомъ не се яватъ по каквито и да е причини, било при военно положение, било въ военно врѣме, било въ мѣстнитѣ сѣдилища, било въ сѣдилища, дѣйстващи при армията. Г. министърътъ се е съгласилъ, че тази съкратена процедура, да се четатъ показанията на свидѣтелитѣ, ще се приеме само при военно-полевитѣ сѣдилища, които дѣйствуватъ при армията. Тамъ разбирамъ, че щомъ не може да се доведе свидѣтелътъ, по каквито и да е причини, сѣдътъ нѣма да се спре. Щомъ е на бойното поле, щомъ се раздава правосѣдието подъ шатра, щомъ като трѣбва се репримира едно прѣстѣпление веднага, то не може да се спре правосѣдието, защото единъ отъ свидѣтелитѣ не се е явилъ по тѣзи или онѣзи причини, и сѣдътъ, ако намѣри за необходимо, прочита показанията му. Тази забѣлжка е добра; г. министърътъ добръ е сторилъ, дѣто е направилъ една разлика, именно да се не четатъ показанията въ сѣда при военно положение въ мирно врѣме, както сме сега, а да се четатъ въ военно-полевитѣ сѣдилища, които дѣйствуватъ при армията. Сега бихъ молилъ г. министра и по отношение мотивирането на присѣдитѣ да приеме тази разлика. Г. г. народни прѣдставители, ако има една гаранция при правораздаването между многото други, тя е, че сѣдътъ трѣбва да каже на подсѣдимия и на обществото на какво основание е осѣдилъ Х и У за прѣдателство, на какво основание се позори не само този човѣкъ, но се позори на вѣчни врѣмена и неговото сѣмейство. Въ сегашния проектъ се казва: военно-полевитѣ сѣдилища не мотивиратъ присѣдитѣ по отношение на виновността, мотивиратъ само по отношение прилагането на закона. Азъ съмъ партизанинъ тъкмо на обратното. Сѣдътъ трѣбва да мотивира защо ме намира виновенъ, а щомъ ме намира виновенъ за прѣдателство, нѣма нужда отъ никакви мотиви, защото ще ми приложи чл. 165 отъ наказателния законъ, който говори за прѣдателство. Щомъ като сѣдътъ констатира, че азъ съмъ прѣдателствувалъ, естествено слѣдва, да ми приложи съответния членъ, нѣма защо да ми туря мотиви. Слѣдователно, гаранцията се състои не въ мотивитѣ, защо сѣдътъ прилага чл. 165, а въ мотивитѣ, защо ме намира виновенъ за това прѣстѣпление. И затуй азъ казвамъ, по-право е да се перефразира този членъ така: военно-полевитѣ сѣдилища мотивиратъ присѣдитѣ колкото що се касае до виновността на подсѣдимия. Но ако г. военниятъ министъръ намира, че това не може да се приеме, че на бойното поле

нѣма възможност да се мотивира виновността — макаръ азъ да се считамъ, че най-малко единъ два мотива трѣбва да се дадатъ и за подсъдимия, и за неговото сѣмейство, и за обществото да знайтъ, защо го считатъ виновенъ — ако той не приеме това за правосъдието, което се раздава на бойното поле при дѣйствуващата армия въ военно врѣме, то нека се съгласи да направи поне тази концесия, която се съгласи да направи по чл. 1080. Затуй правя това предложение: „Чл. 1084. Военно-полевитѣ сѣдилища въ военно врѣме при дѣйствуващата армия не излагатъ мотиви въ присѣдата по въпроса за виновността, а само по прилагането на закона“. И така искамъ г. министъра да се съгласи, штоо военно-полевитѣ сѣдилища, дѣйстващи въ територията ни въ военно врѣме и при военно положение, да излагатъ мотиви, да чуе обществото защо съмъ осъденъ. Мисля, че това ни най-малко нѣма да нахърни въ нищо стойността на законопроекта. Г. министърътъ въ чл. 1080 е приелъ тая забѣлжка, нека я приеме и въ чл. 1084. И по този начинъ ще имаме още една гаранция за едно правилно правораздаване.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. д-ръ Петъръ Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Този членъ отъ законопроекта — 1084 — така сжщо завзе голѣма частъ отъ дебатитѣ при първото четене.

Г. г. народни представители! Би могло и тукъ — ако бждемъ проникнати отъ общото желание да гарантираме правосъдието — чрезъ едно споразумѣние да се дойде до единъ резултатъ. Ако г. министърътъ не е съгласенъ да възприеме онова начало, което ние препоръчахме, а именно да се мотивиратъ присѣдитѣ — а заради това не се изисква особено врѣме, щомъ като всичко става кратко — би могло да се иска отъ сѣда, който ще прави въпросенъ листъ — това го приехме вече — да даде своитѣ основания, по които той счита, че при тия и тия данни има отговорностъ за лицето, т. е. мотиви за виновностъ, и че при тия данни, както сж сложени въ процеса, този членъ отъ наказателния законъ трѣбва да бжде приложенъ. Безъ мотивитѣ за виновностъ — това значи фактическо разбирателство — и безъ мотиви за законностъ, споредъ мене, нѣма присѣда. Азъ предпочитамъ — това го казахъ при генералнитѣ дебати — когато бжда виновенъ, генералъ Фичевъ да ме сѣди. Той ще се амбицира да бжде повече справедливъ, и азъ ще искамъ тая присѣда да се изпълни спрѣмо мене, но не искамъ да бжда сѣденъ отъ единъ сѣдъ, който ще има маса дѣла, който ще свикне да гледа леко на работата даже при най-добро желание. Азъ съмъ криво разбранъ миналия пътъ — каточе съмъ обвинявалъ военнитѣ сѣдии. Не. При най-добро желание, сѣдътъ тѣй свиква, тѣй обрътва, че нѣма желание да следи, да разучва, да разследва и да присѣжда. Ние наблюдаваме постоянно г. г. сѣдитѣ въ сѣдилищата, ние знаемъ, ние не можемъ да отречемъ това, макаръ да клатимъ отрицателно глава.

Х. Г. Поповъ. Индеферентни ли сж сѣдитѣ?

Д-ръ П. Джидровъ: Има и индеферентни сѣдии.

Х. Г. Поповъ: Но не всички, а вие говорите за всички.

Д-ръ П. Джидровъ: Азъ това не съмъ говорилъ. Това не е истина. Недейте инсинуира.

Х. Г. Поповъ: Има, но не всички, както Вие твърдите.

Д-ръ П. Джидровъ: Има, и за това казвамъ азъ, когато обръгнатъ тия сѣдии съ маса дѣла, когато имъ стане отекчително еднообразието, тѣ нѣма да искатъ моя или вашия процесъ да го разгледатъ при особеното положение и при особенитѣ данни, които вие ще изтъкнете. Ние, адвокатитѣ, много добръ разбираме какъ може да стане това. И заради това настояваме на тия предложения, и ми е чудно, какъ отъ тамъ (Сочи министерската маса) нѣма единъ гласъ на подкрѣпа и на помощъ. Г. военниятъ министъръ, споредъ мене, най-малко трѣбва да се съгласи на тая редакция — и г. Такева моля да се съгласи на тая редакция — защото и споредъ мене виновността трѣбва да бжде мотивирана, . . .

Министъръ Ж. Бакаловъ: За утрѣ оставете да направите предложение.

Д-ръ П. Джидровъ: . . . именно чл. 1084 да стане така: „Военно-полевитѣ сѣдилища при дѣйствуващата армия въ военно врѣме не излагатъ мотиви“ и т. н. Значи, бихте могли да употребите една строгостъ само въ врѣме на война за сѣдилищата при дѣйствуващата армия, за които казвате, че сж прѣтрупани съ дѣла и при които дѣйствително се налага бързо, абсолютното бързо правосъдие по вашитѣ убѣждения. Но когато дѣйствуватъ военно-полевитѣ сѣдилища тукъ въ България, въ царството — защото има прѣстѣпления, които сж иззети отъ гражданскитѣ сѣдилища и се даватъ на военно-полевитѣ сѣдилища — азъ питамъ г. военния министъръ да ми каже: на какво разумно основание, поради която нужда за бързината на процеса въ България, въ царството, вие налагате да се приеме, че присѣдитѣ не трѣбва да бждатъ мотивирани? Вие давате, освѣтѣ това, съгласно измѣнението въ комисията, единъ видъ касация. Е, какъ ще отидемъ ние съ заявление въ втората инстанция, така да я наречемъ, въ царството — не при действуващата армия — безъ мотиви за виновността и какъ ще се уважи нашата молба отъ онзи началникъ, който е поставенъ да се произнася за повръщането на дѣлото за ново гледане, ако нѣма мотиви и ако въ тѣзи мотиви нѣма грѣшка по отношение даннитѣ на дѣлото? Г. докладчикътъ казва: „Харни приказки, ама нѣма кой да те слуша“. Г-да! Не правимъ законъ за нашата партия, искаме да ви помогнемъ по този начинъ, но азъ въ краенъ случай, казвамъ, не допускамъ и това. Г-да! Когато правимъ законъ, какъвто е този, азъ ви моля да не допускате да не се мотивиратъ присѣдитѣ. Предложението, което азъ ще направя и което моля да се гласува, то е чл. 1084 да гласи така: „Военно-полевитѣ сѣдилища излагатъ мотиви въ присѣдата, както по въпроса за виновността, така и по прилагането на закона“. Така трѣбва да гласи чл. 1084 и моля г. прѣдседателя да положи на гласуване това предложение. А въ краенъ случай, ако г. министърътъ се амбицира, защото разполага съ едно болшинство, което ще слуша, азъ го моля да приеме поне онова малко предложение, което прави г. Такевъ. Нека, най-сетѣ, не се гордѣе съ туй, че има болшинство, което ще слуша. Азъ ще му кажа, че и тамъ има гласове неодобрителни, противъ закона, но защото сж болшинство, заради това вдигатъ рѣка. Вие искате да въведете партийна дисциплина, но недоволството расте. И азъ ви моля, недейте се амбицира за работи, които нѣма да принесатъ никому полза.

Председателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Коста Сидеровъ.

К. Сидеровъ: Азъ пакъ ще бжда послѣдователенъ. Всички присѣди, кждѣто и да се издаватъ тѣ, трѣбва да бждатъ мотивирани; но схващайки положението, че това нѣма да има успѣхъ, азъ намирамъ, че предложенията, които се правятъ отъ г. г. Такевъ и Джидровъ, могатъ поне да бждатъ приемливи. Защото, както по-рано ви говорихъ, азъ търся винаги всѣка разпоредба въ единъ законъ да бжде оправдана съобразно съ причинитѣ и условията; защо въобще се прави известна разпоредба — отговоръ на този въпросъ винаги трѣбва да се очаква. И тукъ азъ пакъ повтарямъ въпроса: кждѣ сж прѣчкитѣ, защо да не може единъ военно-полеви сѣдъ, който засѣдава въ прѣдѣлитѣ на държавата, да мотивира своитѣ присѣди? Какво има? Маса дѣла ли? Или нѣкой ще иска по таенъ или по другъ начинъ сѣдътъ да дѣйствува бърже? Азъ не намирамъ тукъ прѣчка. Другъ би билъ въпросътъ, ако г. военниятъ министъръ или поддържателитѣ на редакцията на този членъ твърдятъ, че на линията или на 50 крачки задъ линията, дѣто може да засѣдава сѣдътъ, той може да привежда въ изпълнение своитѣ присѣди. Тамъ донѣкдѣ бихте били прави, чисто военно, строго погледнато, но тукъ, въ прѣдѣлитѣ на държавата, азъ не мога да оправдая това нѣщо. Азъ по-напрѣдъ говорихъ за оня мотивъ и той е за мене най-важниятъ въ законопроекта — за духа на врѣмето. Нека ми позволи г. военниятъ министъръ да му кажа, че намѣсто да отиваме напрѣдъ съ духа на врѣмето, и тукъ ние се връщаме пакъ назадъ. 25 години дѣйствува този военно-сѣдебенъ законъ у насъ. Чл. 1009 въ досега дѣйствуващия военно-сѣдебенъ законъ гласи така: (Чете) „Подробната присѣда трѣбва да се приготви въ течение на два дена слѣдъ обявяване резолюцията“. „Подробна присѣда“ по стария членъ, това значи, че тя ще съдържа всичко, каквото прѣдписватъ правилата на углавната наука. Този членъ датира отъ 25 години или, както е изложено въ мотивитѣ на законопроекта, отъ 1869 г. Защо сега, когато ние всички тукъ се стремимъ да направимъ

нѣщо, съ претенции, че отиваме сѣ напредъ, че всичко нагласяваме съобразно съ духа на времето, съ интелигентността на хората и т. н., защо ние сега да се връщаме назадъ и да кажемъ: не, присъдата трѣбва да бѣде безъ мотиви? Менѣ ми се струва — пакъ повтарямъ — че най-малко би трѣбвало да се съгласите съ предложението на г. Такева, поддржано и отъ г. Джидрова. Но азъ поддържамъ, че всѣка присъда е единъ сериозенъ въпросъ и тя трѣбва да бѣде мотивирана.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Александъръ Христовъ има думата.

А. Христовъ: Г. г. народни представители! Едно отъ съображенията, за да искате вие да се приеме чл. 1084 тѣй, както е въ проекта и както иска г. военниятъ министъръ, е, че нѣма време да се пишатъ мотиви. Е добре, вие прѣдвиздате въ самия този членъ да се пишатъ мотиви за прилагането на закона. Азъ ви моля тогава, вмѣсто да се пишатъ мотиви за прилагането на закона, нека се пишатъ мотиви за виновността на подсъдимия. По-важно е да се знае отъ кои данни сѣдътъ се е убѣдилъ въ виновността на подсъдимия, а пъкъ начинътъ за прилагането на закона ще се види отъ въпросния листъ, защото тамъ нѣма мотиви, нито се посочватъ доказателства. А когато има мотиви за виновността, всѣки ще може да види отъ какво се е убѣдилъ сѣдътъ, че еди-кой си е виновенъ. Вмѣсто мотиви за прилагането на закона, нека има мотиви за виновността на подсъдимия. Тѣ ще бѣдатъ, може-би, по-кратки отъ тѣзи, които прѣдвиздате въ законопроекта. И по този начинъ вие ще имате модерно правосъдие, да знае всѣки гражданинъ защо еди-кой-си сѣдъ е наказалъ еди-кого-си. Протоколи нѣма и не може да има, поне присъдата да има мотиви. Азъ моля г. министра, моля и васъ, г-да отъ болшинството, да се съгласите въ това отношение, вмѣсто мотиви за прилагането на закона, да има мотиви за виновността на подсъдимия. Това е все-таки една гаранция за доброто правосъдие.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Ще пристѣпимъ къмъ гласуване. По чл. 1084 сѣж постѣпили следующитѣ прѣдложения.

Най-напредъ прѣдложение отъ г. д-ръ Джидровъ: (Чете) „Военно-полевитѣ сѣдилища излагатъ мотиви въ присъдата както по виновността, така и по прилагането на закона“. Които сѣж съгласни съ прѣдложението на г. д-ръ Джидровъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Пада.

Слѣдующето прѣдложение е отъ г. Такевъ, къмъ което се присѣдинява и г. д-ръ Джидровъ. То е въ слѣдующия смисълъ: (Чете) „Въ чл. 1084 между думитѣ „сѣдилища“ и „не“, да се постави фразата: „въ военно време при дѣйствующата армия“. Така щото редакцията става така: (Чете) „Военно-полевитѣ сѣдилища въ военно време при дѣйствующата армия не излагатъ мотиви въ присъдата по въпроса за виновността, а само по прилагането на закона“.

М. Такевъ: Съгласете се, г. министре, на това предложение.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Нека остане за трето четене.

Председателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които сѣж за това прѣдложение на г. Такева, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Пада.

Които сѣж за чл. 1084, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1085. Присъдитѣ на военно-полевитѣ сѣдилища въ военно време, по които осъденитѣ не се лишаватъ отъ граждански и политически права, влизатъ веднага въ законна сила, щомъ бѣдатъ прочетени; всичкитѣ останали — слѣдъ двадесетъ и четири часа отъ обявяването имъ, а въ време на военно положение — всичкитѣ присъди слѣдъ три дена“.

Въ този членъ се внесе една поправка: вмѣсто „... а въ време на военно положение — всичкитѣ присъди слѣдъ три дена“.

Председателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които сѣж за чл. 1085 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1086. Касационни жалби и протести въ военно време не се допускатъ; за смъртнитѣ присъди и когато странитѣ намиратъ присъдата, по която осъденитѣ се лишаватъ отъ граждански и политически права неправилна, тѣ могатъ да заявятъ за това въ течение на двадесетъ и четири часа отъ обявяването на присъдата; въ време на военно положение жалби и протести противъ присъдитѣ се подаватъ по реда, посоченъ въ ст. ст. 792—833 отъ военно-сѣдебния законъ, но срокътъ за подаване е триденевенъ отъ деня, когато е обявена присъдата или опрѣдѣлението.“

„Забѣлѣжка. Допуска се подаването само на едно допълнително заявление въ военно време“.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. д-ръ Петъръ Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Ако трѣбва, г. г. народни прѣдставители, да се дебатира по чл. 1086, трѣбва не до 12 ч., ами и утрѣ цѣлъ денъ да отиде. Азъ мисля, че колкото се касае да се създаде контролъ на една присъда, издадена отъ една единствена инстанция по сѣщество, въпросътъ е много сериозенъ. Г-да! Допуснете на 100-тѣ 10 несправедливи присъди, допуснете на 100-тѣ 5 несправедливи присъди. Когато вие лишавате гражданитѣ, които сте повикали да изпълняватъ единъ дългъ, отъ разглеждането на дѣлото отъ една втора инстанция по сѣщество и дори не имъ давате право на касационно обжалване, таквото, каквото е сѣществувало досега, азъ мисля, г. г. народни прѣдставители, че въпросътъ е много сериозенъ и заради това, защото въ послѣдующитѣ членове има 2—3 отъ сѣществено значение. Азъ затова опонирамъ много да се гледа законопроектътъ ношно време, не е приятно и за Васъ, г. министре, да се каже, че Вие сте прокарали Вашия законъ ношно време.

Г. г. народни представители! Трѣбва да бѣда кратъкъ, като вземамъ актъ отъ думитѣ на г. министра, че и при третото четене могатъ да се внесатъ съ негово съгласие извѣстни измѣнения, че той ще отстъпи и нѣма да се амбицира. Какво мога да кажа накратко? На първо мѣсто, азъ съмъ противъ това да нѣма касационна инстанция. То се знае. Азъ развихъ съображенията си за това и сериозна опозиция на тѣхъ не видѣхъ. Но, г-да, ако вие възприемете тази система, азъ не зная защо оставяте такива срокове и такива мѣрки въ сила и за случаитѣ, когато се касае за прѣстѣпни дѣяния, извършени въ страната. Въ военно време сте строги, имате ваши съображения за това. Можете тамъ мѣннико да отстъпите при третото четене. Но когато въ време на военно положение вие позволявате жалби и протести противъ присъдитѣ, като указвате процедурата, по която ще се подаватъ, но срокътъ за подаването имъ е 3-дневенъ, вие правите, значи, едно ограничение, пакъ отъ деня, когато е обявена присъдата или опрѣдѣлението. Какво значи да подадете касационна жалба? Това значи да изложите мотивитѣ, това значи лицето да нѣма възможностъ да стои тамъ, дѣто е адвокатътъ, защитникътъ му, това значи бърже да стане тази работа, адвокатътъ да отиде да изучи дѣлото или другъ адвокатъ трѣбва да му се намѣри. Вие знаете, че сѣществуватъ единъ дефектъ въ военното правораздаване. Тамъ вие не допускате юристи, може-би, най-добри юристи вие нѣма да ги допуснете да защищаватъ тамъ дѣла.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Ще направимъ и това.

Д-ръ П. Джидровъ: Ще го направите. Това значи, като се разширява възможността да се защити подсъдимиятъ чрѣзъ лица, служители на правосъдието, адвокати, вие дайте възможностъ на този адвокатинъ да има време да изучи дѣлото, да му бѣде дѣйствително полезенъ за касацията.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: За военно време процедурата е бърза, а при обикновената процедура имате за това време.

Д-ръ П. Джидровъ: Азъ моля слѣдующето. Понеже въ втората частъ на този членъ се говори за военно положение, а не за военно време — първата частъ е за военно време — азъ моля 3-дневния срокъ да го увеличите на 7-дневенъ.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Стигатъ три дни.

Д-ръ П. Джидровъ: Г-да! Който е писалъ касационни жалби, той ще ви каже, че три дни не стигатъ. 7-дневниятъ срокъ е минимумътъ. И поне за това малко измѣнение, което прѣдлагамъ, г-да, трѣбва да се съгласите, ако г. министърътъ не иска да се съгласи.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Takeвъ! Г. докладчикътъ е съгласенъ съ Вашето прѣдложение, да се включи въ члена и ст. 833.

Който г. г. народни прѣдставители сѣ за приемане на чл. 1086 съ поправката, която иска г. Takeвъ, като въ посоченитѣ статии въ този членъ — ст. ст. 792—832 — се тури и ст. 833, което измѣнение въ цифрата приема и г. докладчикътъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Д-ръ П. Джидровъ: Ами моето прѣдложение за 7-дневния срокъ? Да видимъ тамъ какъ нѣма да гласувате за 7-дневенъ срокъ, когато не ви стигатъ 1 месецъ да напишете касационна жалба.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: И въ Франция даватъ три дена срокъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Който приематъ прѣдложението на г. Джидрова, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Не се приема.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1087. Полевиятъ воененъ сѣдъ, като получи подобно заявление, незабавно прѣпраща цѣлото дѣло на началника на военно-сѣдебната частъ за докладване на главнокомандующия, командующия на армията, генералъ-губернатора или министра на войната, който утвърждава присъдата или заповѣда дѣлото да се разгледа при другъ съставъ.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Който приематъ чл. 1087, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1088. Всички смъртни присѣди, както и всички присѣди за офицеритѣ и военитѣ лѣкари се утвърждаватъ отъ главнокомандующия, а всичкитѣ други — отъ командующитѣ на армийтѣ, генералъ-губернатора и отъ министра на войната.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Който приематъ чл. 1088, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1089. Въ случай, че неприятелътъ прѣсѣче всичкитѣ сношения на отряда, укрѣпения пунктъ или крѣпостта съ армията, началникътъ на отряда, на укрѣпения пунктъ и комендантътъ на крѣпостта утвърждаватъ или отмѣняватъ смъртнитѣ и всички други присѣди.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Който приематъ чл. 1089, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„Глава VI.

„Изпълнението на присѣдитѣ.

„1090. Когато присъдата влѣзе въ законна сила, веднага се праща на военно-полевия прокуроръ прѣписъ за изпълнение, а той я прѣпраща на началника и слѣди за бързото ѝ изпълнение.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Който приематъ чл. 1090, като се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1091. Когато подсѣдимиятъ е оправданъ, прѣписъ отъ присъдата не се праща, а се съобщава съ писмо на прокурора, а той извѣстява на началника на оправдания.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Който приематъ чл. 1091, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1092. Никоя смъртна присѣда не може да бѣде изпълнена прѣди да бѣде утвърдена отъ главнокомандующия. Смъртнитѣ присѣди се изпълняватъ публично. Полевиятъ военни прокурори присѣдствуватъ при изпълнението на присѣдитѣ.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Който приематъ чл. 1092, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1093. Изпълнението на присѣдитѣ може да се отложи слѣдъ като се демобилизира армията, ако послѣдва заповѣдъ отъ главнокомандующия.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Който приематъ чл. 1093, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

К. Сидеровъ: Гласувайте всички членове наведнажъ, г. прѣдседателю!

Отъ дѣсницата: Всичко ще гласуваме.

К. Сидеровъ: Вие имате суратъ да се подигравате, вие, сериозни хора на държавата! Засрамете се! Съ 58 души не може да гласувате.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„Глава VII.

„Общи наредби.

„1094. Общитѣ правила и наредби, прѣдвидени въ настоящия законъ и неизмѣнени въ този отдѣлъ, запазватъ силата си и за военно врѣме.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Който приематъ чл. 1094, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1095. Настоящиятъ IV отдѣлъ отмѣнява досегашния дѣйствующъ отдѣлъ IV отъ военно-сѣдебния законъ за сѣда въ мирно врѣме.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Който приематъ чл. 1095, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: (Чете)

„1096. Въ военно врѣме полковитѣ военни сѣдилища прѣставатъ да дѣйствуватъ, като тѣхната власть се прѣдава на началникитѣ, които се ползуватъ съ правата на полкови командири и приравненитѣ къмъ тѣхъ.

„Съ сѣжитѣ права се обличатъ и комендантитѣ на градоветѣ, които се ползуватъ съ правата на полковитѣ командири.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Който приематъ чл. 1096, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: Съ съгласието на г. министра се прибавя единъ новъ членъ. Понеже проектътъ за военно-наказателния законъ, който се проектираше, нѣма да може да се прокара въ тази сесия, нужно е да се поясни какво се разбира „военно врѣме“. Тази дефиниция е взета отъ всички други законодателства, специално отъ германското. Тѣй щото, новиятъ членъ ще гласи: (Чете)

„1097. Подъ думитѣ „военно врѣме“ се разбира врѣмето отъ деня, въ който е обявена мобилизация до деня, когато е обявена демобилизация.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. д-ръ Петъръ Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ прѣдлагамъ приемането на този членъ да остане за утрѣ. Ето защо. Това не е членъ, това е една притурка, която можете да прибавите на трето четене къмъ нѣкой членъ. Зашто комисията не е приела това. Г. докладчикътъ ви

заявява: азъ, като народенъ прѣдставителъ, искамъ да прѣдложа единъ членъ.

Докладчикъ Н. Бракаловъ: Съ съгласието на г. министра.

Д-ръ П. Джидровъ: Не може г. министърътъ да прави законъ при второто четене. Той има право да прѣдлага и комисията да се съгласи съ него.

Г-да! Този въпросъ ни изненадва. Азъ не съмъ готовъ да пледирамъ по въпроса що е „военно врѣме“.

Министъръ П. Пешевъ: Утрѣ, при третото четене, ще го разискваме.

Д-ръ П. Джидровъ: Пишете отъ манифеста на войната, тогава.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г-да! Утрѣ ще туримъ законопроекта на трето четене. Ако, обаче, този членъ остане да се разисква и гласува утрѣ, не можемъ да туримъ законопроекта на трето четене. Моля да направимъ слѣдующето: ако искате, сега можете да говорите, можете да говорите и утрѣ по-надълго, но този членъ да мине сега на второ четене, за да може утрѣ законопроектътъ да се гледа на трето четене. Инакъ утрѣ ще бѣде поставенъ пакъ на второ четене, а други день ще губимъ врѣме за третото му четене.

Има думата г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ, като си запазвамъ правото да се повърна утрѣ по този въпросъ, бихъ молилъ г. министра — това е потрѣбно да стане въ закона — да се опрѣдѣли точно какво значи „военно положение“.

Отъ дѣсницата: „Военно врѣме“.

М. Такевъ: То намира, че „военно врѣме“ значи врѣмето отъ деня, въ който е обявена мобилизация, до деня на демобилизацията. Утрѣ ще говоря по сѣщество, но още отсега считамъ, че редакцията на този членъ трѣбва да се измѣни така и г. министърътъ да се съгласи на нея: (Чете) „Подъ думитѣ „военно врѣме“ се разбира врѣмето отъ деня, въ който е обявена обща мобилизация на въоръженитѣ сили на царството, до деня, когато е обявена демобилизацията“.

Отъ дѣсницата: Тѣй.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: То се разбира. Това е редътъ.

М. Такевъ: Пишете го въ закона.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които приематъ послѣдния новъ членъ съ прибавката отъ г. Такева: „...отъ деня, въ който е обявена обща мобилизация на въоръженитѣ сили на царството...“, моля, да си вдигнатъ рѣшата. (Мнозинство) Приетъ.

Дневниятъ редъ за утрѣ ще бѣде слѣдующиятъ:

На първо мѣсто, трето четене проекта за военно-сѣдебенъ законъ.

На второ мѣсто, първо четене законопроектитѣ: а) за военното подготвяне на неслужилитѣ по разни причини въ постояннитѣ кадри на армията; б) за разрѣшаване на Министерството на войната да построи разни войскови здания и да отчужди нужнитѣ за тѣхъ мѣста.

Слѣдъ това слѣдва останалиятъ днешенъ дневенъ редъ.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 9 ч. вечерята)

Прѣседателствующи подпрѣседатели: { Д-ръ С. ИВАНЧОВЪ.
Д-ръ И. МОМЧИЛОВЪ.

Секретарь: М. ЗЕЛКОВЪ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. ГЪЛЖБОВЪ.